

2016

Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2016-2020 (z perspektywą do roku 2023)

DRAFT Consulting

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
1.1 CEL I METODOLOGIA OPRACOWANIA	3
1.2 KONTEKST DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH.....	7
1.3 DOTYCHCZASOWE EFEKTY WDRAŻANIA STRATEGII	14
2. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA	27
2.1 PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	27
2.1.1 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ADMINISTRACYJNE.....	27
2.1.2 SIEĆ OSADNICZA I PRZESTRZENNA GMINY	30
2.1.3 ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	34
2.1.4 ZASOBY KULTUROWE I HISTORYCZNE	41
2.2 INFRASTRUKTURA	48
2.2.1 INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA	48
2.2.2 INFRASTRUKTURA WODNO-ŚCIEKOWA.....	52
2.2.3 ZAGOSPODAROWANIE ODPADÓW.....	54
2.2.4 INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA.....	56
2.2.5 INFRASTRUKTURA TELEINFORMATYCZNA.....	59
2.2.6 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA	60
2.2.7 INFRASTRUKTURA KULTURY	68
2.3 SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA	72
2.3.1 DEMOGRAFIA.....	72
2.3.2 WYKSZTAŁCENIE MIESZKAŃCÓW	81
2.3.3 GOSPODARSTWA DOMOWE I ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA	83
2.3.4 SYTUACJA MIESZKANIOWA	84
2.3.5 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA.....	86
2.3.6 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE.....	93
2.3.7 DZIEDZICTWO KULTUROWE I KAPITAŁ SPOŁECZNY	96
2.4 GOSPODARKA I RYNEK PRACY	103
2.4.1 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	103

2.4.2 POZAROLNICZY RYNEK PRACY	106
2.4.3 ROLNICTWO I LEŚNICTWO	110
2.4.4 TURYSTYKA	114
2.5 JAKOŚĆ RZĄDZENIA	120
2.5.1 JAKOŚĆ KADR	120
2.5.2 ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNE GMINY	124
2.5.3 PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO	129
2.5.4 DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA	131
2.6 ANALIZA SWOT	131
2.6.1 PODSUMOWANIE ANALIZY SWOT	139
3. ZAŁOŻENIA STRATEGII	143
3.1 MISJA I WIZJA	145
3.2 PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE	148
3.3 PLAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH	174
3.4 OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	193
4. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII	196
4.1 PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W PROCES WDRAŻANIA STRATEGII	199
4.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	201
4.3 MONITORING I OCENA WDRAŻANIA	203
SPIS TABEL	215
SPIS WYKRESÓW	217
SPIS RYSUNKÓW	218
SPIS ZDJĘĆ	218

WPROWADZENIE

Niniejsza *Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska* jest wynikiem procesu aktualizacji obowiązującego wcześniej dokumentu. Dokument składa się z trzech części – diagnostycznej, strategicznej oraz wdrożeniowej i obejmuje horyzont czasowy do roku 2020 z możliwością przeprowadzenia niektórych przedsięwzięć do końca 2023 roku.

Główną przesłanką prac nad aktualizacją strategii była konieczność przeprowadzenia oceny efektów dotychczas realizowanej w latach 2008-2014 strategii oraz dokonanie na tej podstawie zmian i uzupełnień. Ważnym powodem aktualizacji dokumentu była także konieczność dostosowania zapisów obowiązującej strategii do obecnego schematu polityki regionalnej w Polsce, zakładającego wielopłaszczyznowy model zarządzania i współdziałania w zakresie realizacji zadań inwestycyjnych oraz specjalizację regionalnej i lokalnej gospodarki. Niezwykle istotną kwestią było również zapewnienie spójności pomiędzy strategią a aktualnie obowiązującymi dokumentami strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym oraz regionalnym (w szczególności *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*). Przesłanką przemawiającą za aktualizacją strategii, była także konieczność dostosowania jej założeń i celów do nowej polityki spójności UE oraz wynikających z niej celów priorytetowych, wdrażanych w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych w nowej perspektywie finansowej 2014-2020.

1.1 CEL I METODOLOGIA OPRACOWANIA

Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2016-2020 jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego. Jest ona dokumentem mającym na celu wskazanie wizji oraz strategicznych kierunków rozwoju. Stanowi podstawowy instrument długofalowego zarządzania, który pozwoli na

zapewnienie ciągłości i trwałości realizacji działań władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwi również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami: kulturowymi i przyrodniczymi, ludzkimi, infrastrukturalnymi czy też finansowymi.

Niezwykle istotne jest właściwe zorganizowanie procesu opracowania strategii, które daje możliwość zaangażowania władz samorządowych oraz lokalnej społeczności w planowanie swojej przyszłości. W związku z tym przy aktualizacji przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, pozwalający na szeroki udział społeczeństwa w pracach nad strategią przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych. Partycypacja mieszkańców przy tworzeniu dokumentu pozwala na takie jego wypracowanie, aby zapewnić akceptację ogółu społeczeństwa, co stanowi niezbędny warunek jego skutecznej realizacji. W ramach przyjętej metodologii prac powołano Zespół ds. opracowania strategii składający się m.in. z pracowników Urzędu Gminy Komarówka Podlaska, gminnych jednostek organizacyjnych, radnych gminy oraz przedstawicieli organizacji społeczno-gospodarczych. Wyłoniono również Koordynatora ds. opracowania strategii, którego zadaniem był nadzór nad koncepcyjną i merytoryczną stroną dokumentu.

Konieczność posiadania aktualnej *Strategii Rozwoju Gminy* podyktowana jest nie tylko względami praktycznymi „dobrego rządzenia”, lecz wynika także z uregulowań prawnych zawartych m.in. w ustawie o samorządzie gminnym i ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W tej ostatniej strategii gmin i powiatów zostały zaliczone (obok strategii rozwoju kraju, strategii sektorowych oraz strategii wojewódzkich) do kluczowych dokumentów planistycznych, stanowiących podstawę prowadzenia polityki rozwoju kraju. Stanowi ona również formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o dofinansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych, zarówno krajowych jak i zagranicznych.

Założono, że zaktualizowana

Gminy Komarówka Podlaska będzie dokumentem średniookresowym, a okres jej realizacji przypadnie na lata 2016-2020 z możliwością przeprowadzenia niektórych przedsięwzięć do końca 2023 roku.

Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi. Ponadto pozwala na jej dostosowanie do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Przyjęty horyzont wdrażania i monitorowania strategii pozwoli na pełniejsze osiągnięcie zakładanych rezultatów projektów współfinansowanych ze środków perspektywy finansowej UE w latach 2014 -2020. Biorąc pod uwagę fakt, że jest ona dokumentem o dość długim okresie obowiązywania, przyjęto, że musi mieć charakter uniwersalny - koncentrujący się na rozwiązaniu najważniejszych problemów rozwojowych gminy i jej mieszkańców.

Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2016-2020 została określona poprzez trzyszczeblowy układ celów. Wybór narzędzi możliwych do zastosowania, w celu wspomagania rozwoju gminy, określony został poprzez główne kierunki działań. Przedmiotowe cele zostały sformułowane w następującym układzie: cel generalny – wizja (ogólny kierunek działań prowadzonych w celu osiągnięcia rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki samorządu terytorialnego), cele strategiczne (wskazują główne obszary, których wsparcie jest konieczne do rozwoju procesów gospodarczych i społecznych) oraz cele szczegółowe (stanowią uszczegółowienie celów strategicznych).

Opracowanie strategii rozwoju i jej wdrożenie, jest procesem wieloetapowym. Dodatkowo jest to proces powtarzalny, pozwalającym na ciągłe aktualizowanie założeń strategii, dopasowywanie jej zapisów do zmieniających się warunków zewnętrznych i potrzeb mieszkańców.

Podstawowe elementy budowy strategii przedstawiają się następująco:

1. Analizy strategiczne - obejmują teren gminy i mają za zadanie zdiagnozować potencjały rozwojowe w odniesieniu do szans i zagrożeń, jakie niesie ze sobą otoczenie zewnętrzne.

2. Wyniki analiz - umożliwiają dokonanie wyboru i opracowanie optymalnej strategii wskazującej precyzyjnie drogi i środki pozwalające gminie podążać we właściwym kierunku, urzeczywistnić wizję i osiągnąć założone cele.

3. Wdrożenie strategii - wiąże się z wyborem i realizacją wielu projektów strategicznych.

Należy podkreślić, że skuteczność wdrażania strategii będzie zależała nie tylko od możliwych do dyspozycji środków finansowych, ale również od wielu innych czynników, w tym m.in.: sprawności działania samorządu lokalnego, efektywności współdziałania samorządu gminnego z samorządami innych szczebli oraz organizacjami pozarządowymi, społecznej akceptacji idei strategii oraz aktywności społeczności lokalnej.

W trakcie formułowania strategii przyjęto założenie, że wypracowane rozwiązania muszą spełniać trzy najważniejsze kryteria:

- Strategia powinna stanowić odzwierciedlenie oczekiwań mieszkańców gminy Komarówka Podlaska.
- Strategia powinna tworzyć przestrzeń działania dla mieszkańców gminy, uzmysławiając indywidualne możliwości działania i szanse rozwojowe w powiązaniu z rozwojem wspólnoty lokalnej.
- Strategia powinna stanowić zaproszenie dla mieszkańców poprzez wskazywanie aktywności, które mogą liczyć na wsparcie ze strony władz lokalnych.

Podczas aktualizacji strategii przestrzegano poniższych zasad:

- **spójności** zaktualizowanej strategii z dokumentami planistycznymi i strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym, wojewódzkim,
- **partnerstwa** w procesie planowania poprzez współpracę władz gminy z samorządami wyższego szczebla oraz podmiotami reprezentującymi różne środowiska oraz instytucje (zgodnie z ideą wielopłaszczyznowego zarządzania oraz angażowania partnerów do współpracy i współzrządzenia),

- **wieloletniego** planowania w oparciu o ocenę dotychczas realizowanej strategii z uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej,
- **elastyczności**, zgodnie z którą pierwotne założenia strategii były dostosowywane do potrzeb i postulatów zgłaszanych przez partnerów społecznych i gospodarczych.

Do najważniejszych zmian, jakie zostały wprowadzone w wyniku aktualizacji poprzedniej edycji strategii, należy zaliczyć przede wszystkim: konsolidację zaplanowanych działań w ramach limitowanej liczby celów strategicznych. W porównaniu z wersją dokumentu z roku 2008, zaktualizowana strategia posiada posegregowaną strukturę celów strategicznych i kierunków działań, które w połączeniu ze wskazanymi możliwymi źródłami finansowania poszczególnych przedsięwzięć, tworzą ramy spójnego systemu wdrażania. Ukierunkowuje rozwój gminy poprzez doprecyzowaną wizję i misję jej rozwoju do roku 2020. Modyfikacji uległ także system monitorowania i oceny wdrażania strategii. Związane było to z koniecznością dostosowania i uzupełnienia istniejącego zestawu wskaźników do nowego układu celów szczegółowych oraz określania dla tych wskaźników wartości bazowych i docelowych.

Dokonując przekształcenia celów i kierunków działań strategii założono, że mogą one wychodzić poza ustawowy zakres kompetencji gminy oraz że będą realizowane przy jej współpracy z innymi szczeblami samorządu terytorialnego i partnerami społeczno-gospodarczymi. Takie podejście do wdrażania strategii zgodne jest z zasadą wieloszczeblowego zarządzania gminą, a także wychodzi naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców.

1.2 KONTEKST DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Aktualizacja *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska* powstała w oparciu o art. 9 ust. 4 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

z dnia 6 grudnia 2006 r., która to określa zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące współpracę w tym zakresie oraz tryb współpracy między nimi.

Niniejszy dokument został opracowany przy uwzględnieniu dokumentów planistycznych i strategicznych o zasięgu zarówno wspólnotowym, krajowym, wojewódzkim, jak i powiatowym oraz gminnym. Jego zapisy są zgodne z obowiązującymi wymogami, a on sam wpisuje się w realizację celów i założeń zawartych w takich dokumentach jak:

- ✓ **Strategia Lizbońska** - jej celem strategicznym jest „utworzenie na obszarze Unii Europejskiej najbardziej dynamicznej i konkurencyjnej, opartej na wiedzy, gospodarki na świecie, zdolnej do trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zapewniającej tworzenie większej ilości miejsc pracy”.
- ✓ **Pakiet legislacyjny polityki spójności na lata 2014-2020** – dokument zawiera projekty rozporządzeń, które ukazują politykę spójności jako istotny środek do realizacji strategicznych celów Unii Europejskiej, określonych w strategii Europa 2020. *Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2016-2020* będąc dokumentem spójnym z celami Strategii Europa 2020 jest zarazem zbieżna z polityką i zamierzeniami rozwoju Unii Europejskiej.
- ✓ **Strategia Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu** – strategia stworzona przez Komisję Europejską obejmuje trzy wzajemnie uzupełniające się priorytety. Jej głównym założeniem jest tworzenie podstaw zrównoważonego rozwoju, sprzyjającego przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej gospodarce, opartej na wiedzy i innowacji. Jednym z priorytetów jest również ulepszenie funkcjonującego modelu socjalnego oraz zapobieganie wyłączeniu społecznemu poprzez walkę z ubóstwem i zwiększanie zatrudnienia.
- ✓ **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności** – jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem

zrównoważonego rozwoju - stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku.

- ✓ **Strategia Rozwoju Kraju 2020** - jest główną strategią rozwojową kraju obejmującą średni horyzont czasowy. Wskazuje najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. Główne działania będą koncentrować się na trzech strategicznych obszarach: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i gospodarcza.
- ✓ **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie** – dokument określa istotne wyzwania i założenia polityki regionalnej państwa. Najważniejszym celem wizji rozwoju polskich regionów, przełożonym na trzy ściśle powiązane ze sobą cele szczegółowe, jest wykorzystanie potencjałów rozwojowych specyficznych dla każdego obszaru dla wzrostu gospodarczego i konkurencyjności regionów, niwelowania różnic w ich rozwoju oraz sprawnego zarządzania polityką rozwoju.
- ✓ **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020** - głównym celem opracowania jest określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r., a tym samym właściwe adresowanie zakresu interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych. Długookresowy cel główny działań zdefiniowano w strategii w następujący sposób: „poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju”.
- ✓ **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – jest najważniejszym dokumentem strategicznym określającym zagospodarowanie przestrzenne kraju. Ujmuje rozwój kraju w sposób całościowy, a zadania zagospodarowania przestrzennego jako godzenie

interesów wszystkich użytkowników przestrzeni (państwa, mieszkańców, inwestorów). Działania w ramach celów operacyjnych *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020* ściśle wpisują się w działania naprawcze obszarów tematycznych koncepcji, zwłaszcza w zakresie tworzenia warunków zrównoważonego rozwoju poza dużymi miastami, rozwoju infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, poszanowania środowiska naturalnego i walorów kulturowych, a także systematycznej budowy i utrzymania skutecznego systemu planowania przestrzennego.

✓ **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)** – jest dokumentem programowym, który

określa wizję oraz cele i kierunki rozwoju regionu. Jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd województwa polityki regionalnej. *Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska* wpisuje się w realizację większości celów strategicznych przedmiotowego dokumentu, w tym w szczególności:

- Celu 2. *Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich* - poprzez rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, wspieranie przedsiębiorczości pozarolniczej na wsi, lepsze wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę techniczną, wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi;
- Celu 3. *Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowanie technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu* – poprzez wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw oraz działania na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego;
- Celu 4. *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu* - poprzez lepszą dostępność komunikacyjną gminy, włączenie społeczne osób wykluczonych, rozwijanie współpracy gminy w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych, racjonalne wykorzystywanie zasobów

przyrodniczych w gminie dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Tabela 1 Korelacja strategicznych celów Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywa do 2030 r.)

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020	Cele strategiczne Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030 r.)			
	Wzmacnianie urbanizacji regionu	Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich	Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu	Funkcjonalna, przestrzenna społeczna i kulturowa integracja regionu
1. Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców		√		√
2. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości		√	√	√
3. Wzmocnienie kapitału społecznego gminy		√	√	√
4. Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki		√	√	√
5. Poprawa jakości rządzenia w gminie			√	√

Źródło: Opracowanie własne

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku

- jest uszczegółowieniem Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 w zakresie dynamizowania rozwoju badań i innowacji na rzecz wzmocnienia endogenicznego potencjału rozwojowego województwa. Kierunki działań wytyczone w *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska* m.in. dotyczące stymulowania rozwoju przedsiębiorczości, wzmocnienia instytucji otoczenia biznesu oraz rozwoju sprawnej i otwartej na innowacje administracji publicznej wprost wpisują się w priorytety wskazane w dokumencie.

✓ **Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-**

2020 – głównym celem programu jest wzrost konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały, które sprzyjają zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej. Realizacja Programu będzie przebiegała poprzez wdrażanie 14 osi priorytetowych: 9 współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz 5 (w tym oś dotycząca pomocy technicznej) z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Komplementarność celów wytyczonych w *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020* z priorytetowymi obszarami wsparcia zawartymi w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020* prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2 Korelacja strategicznych celów *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020*

Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
<p>Cel 1: Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie ❖ Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku ❖ Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna ❖ Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów ❖ Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna

<p>Cel 2: Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw ❖ Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy ❖ Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian ❖ Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje
<p>Cel 3: Wzmocnienie kapitału społecznego gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy ❖ Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian ❖ Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne ❖ Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje ❖ Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna
<p>Cel 4: Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw ❖ Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów ❖ Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego ❖ Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy
<p>Cel 5: Poprawa jakości rządzenia w gminie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie

Źródło: Opracowanie własne

- ✓ **Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2015 rok** – jest dokumentem o charakterze operacyjnym, który określa i koordynuje politykę rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich w regionie. Plan ten uwzględnia założenia programowo-organizacyjne Krajowego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia na lata 2015-2017. Cele określone w *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015 - 2020* korespondują z wytyczonymi w planie głównymi obszarami priorytetowymi tj. „Ludzie młodzi” oraz „Przedsiębiorczość”, wskazującymi kierunki rozwoju rynku pracy w województwie lubelskim.
- ✓ **Dokumentami strategicznymi obowiązującymi w gminie Komarówka Podlaska** opisanymi w podrozdziale dotyczącym zarządzania.

1.3 DOTYCHCZASOWE EFEKTY WDRAŻANIA STRATEGII

Dotychczas obowiązująca strategia obejmowała swoim zakresem przedział lat 2008-2015. Została ona przyjęta przez Radę Gminy Komarówka Podlaska w 2008 roku i była podstawą do realizacji szeregu działań rozwojowych, finansowanych zarówno ze środków własnych gminy, jak i źródeł zewnętrznych, w tym ze środków funduszy europejskich na lata 2007-2013.

Strategia wdrażana była poprzez realizację 4 celów strategicznych. System monitorowania i ewaluacji strategii opierał się na zestawie wskaźników rezultatu, przyporządkowanych poszczególnym celom strategicznym.

Ocena efektów wdrażania *Strategii Gminy Komarówka Podlaska na lata 2008-2015* przeprowadzona została na dwóch poziomach:

- ✓ **produktów** – zawierającym identyfikację kluczowych projektów i zadań inwestycyjnych, jakie udało się zrealizować gminie i jej podległym jednostkom,
- ✓ **rezultatów** - wskazującym wpływ wysiłku społeczności gminy (w tym jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych) na rozwój społeczno-gospodarczy gminy i poprawę jakości życia jego lokalnej społeczności.

Ewaluacja efektów wdrażania strategii na poziomie produktów objęta w szczególności zadania inwestycyjne i przedsięwzięcia nieinwestycyjne, realizowane przez samorząd gminny, dzięki zaangażowaniu własnych środków budżetowych oraz pozyskanych środków zewnętrznych. Z kolei ocena efektów wdrażania strategii na poziomie rezultatów dokonana została przy uwzględnieniu dostępnych danych statystycznych (dla poziomu gminy lub powiatu) i została zawarta w diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej gminy.

Na przestrzeni lat 2008-2014 gmina Komarówka Podlaska przeznaczyła znaczne środki finansowe na realizację zadań inwestycyjnych, zaplanowanych do realizacji w ramach poprzedniej edycji strategii. W poniższych tabelach zaprezentowano w sposób zbiorczy wybrane przedsięwzięcia (inwestycje

i działania nieinwestycyjne) zrealizowane przez gminę na przestrzeni lat 2008-2014. Należy podkreślić, iż zaprezentowane w ramach niniejszego rozdziału przedsięwzięcia nie prezentują w sposób wyczerpujący wszystkich realizowanych w gminie działań, lecz stanowią wybór najważniejszych z punktu widzenia lokalnej społeczności.

Tabela 3 Wybrane inwestycje zrealizowane w latach 2008-2014

Przedsięwzięcie	Całkowita wartość (PLN)	Źródło dofinansowania	Kwota uzyskanego dofinansowania (PLN)
SPORT-EDUKACJA-KULTURA			
Budowa skateparku, placu zabaw oraz zagospodarowanie terenu na działkach nr 373/2, 392, 393, 394/2 w miejscowości Komarówka Podlaska – Etap I	275 587,65 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	160 000,00 zł
Wykonanie Boisk sportowych w ramach kompleksu Moje Boisko – Orlik 2012	824 962,23 zł	Ministerstwo Sport i Turystyki	405 000,00 zł
		Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	272 237,54 zł
Paintball w Gminie Komarówka Podlaska	15 974,05 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	8 954,69 zł
Rozbudowa wraz z remontem budynku Domu Kultury w Komarówce Podlaskiej	625 827,67 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	382 864,00 zł
Wyposażenie Domu Kultury w Komarówce Podlaskiej	39 415,65 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	22 431,66 zł
Budowa placu zabaw w miejscowości Walinna	15 990,62 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	10 400,40 zł

Budowa placu zabaw w miejscowości Woroniec	15 990,62 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	10 400,40 zł
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE			
Dostawa fabrycznie nowego średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego z napędem 4x4 z funkcją ratownictwa chemiczno – ekologicznego do miejscowości Przegaliny Duże	589 680,00 zł	Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie	110 000,00 zł
		Zarząd Główny Związku Ochotniczych Straży Pożarnych	150 000,00 zł
OCHRONA ŚRODOWISKA			
Budowa wodociągu wraz z przyłączami w miejscowościach Wólka Komarowska, Wiski, Walinna, Komarówka Podlaska oraz modernizacja ujęcia wody w Komarówce Podlaskiej	3 074 846,86 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	1 517 553,00 zł
Projekt czysta energia w powiecie radzyńskim – budowa kotłowni na biomasę	388 822,23 zł	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013	159 308,94 zł
Projekt czysta energia w powiecie radzyńskim – usługa montażu instalacji solarnych – 90 sztuk	825 306,93 zł	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013	539 306,33
ODNOWA MIEJSCOWOŚCI			
Remont istniejących budynków użyteczności publicznej w miejscowościach Brzozowy Kąt, Kolembrody,	481 689,40 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	201 772,34 zł

Komarówka Podlaska, Walinna, Woroniec, Wiski, Przegaliny Duże, Żelizna z przeznaczeniem na świetlice wiejskie			
Remont istniejących świetlic wiejskich w miejscowościach Brzeziny, Wólka Komarowska, Żulinki	195 558,34 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	119 224,00 zł
Wyposażenie istniejących świetlic wiejskich w miejscowościach Brzeziny, Brzozowy Kąt, Kolembrody, Komarówka Podlaska, Przegaliny Duże, Walinna, Wiski, Woroniec, Żelizna	44 576,10 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	19 669,62 zł
Wyposażenie istniejących świetlic wiejskich w miejscowościach Żulinki, Wólka Komarowska, Derewiczna	25 491,26 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	12 648,00 zł
Doposażenie budynków użyteczności publicznej pełniących funkcję świetlic wiejskich w miejscowościach Komarówka Podlaska oraz Brzozowy Kąt, Gmina Komarówka Podlaska	30 296,70 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	17 886,64 zł
Remont budynku użyteczności publicznej w miejscowości Przegaliny Małe z przeznaczeniem na świetlicę wiejską	127 113,14 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	76 588,00 zł
Doposażenie budynków użyteczności publicznej pełniących funkcję świetlic wiejskich w miejscowościach	37 590,88 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	15 200,00 zł

Kolembrody i Przegaliny Duże			
Przebudowa chodników i parkingu w ciągu drogi nr 1237L – ul. W. Batki w Komarówce Podlaskiej	187 741,20 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	115 080,00 zł
INFRASTRUKTURA DROGOWA			
Przebudowa drogi powiatowej nr 1235L od drogi krajowej nr 63 Ossowa Przegaliny-Żulinki do drogi wojewódzkiej nr 813 od km 3+ 986,5 do km 7+ 672,5 o długości 3 686,00 mb	2 829 538,40 zł	Zarząd Dróg Powiatowych w Radzynie Podlaskim	2 107 487,54 zł
Przebudowa chodników i parkingu w ciągu drogi 1237L – ul. W. Batki w Komarówce Podlaskiej	195 989,00 zł	Dotacja Urzędu Marszałkowskiego	115 080,00 zł
		Dotacja Powiatu Radzyńskiego	40 317,03 zł
Budowa chodnika na ul. Lubelskiej – Komarówka Podlaska	445 865,00 zł	Inwestycja zrealizowana na mocy porozumienia z Zarządem Dróg Wojewódzkich	270 695,00 zł
PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU			
Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej – projekt GOPS „Umiesz więcej, możesz więcej”	625 778,88 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	559 605,24 zł
Zakup i dostawa fabrycznie nowego autobusu do przewozu osób niepełnosprawnych	134 800,00 zł	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	70 000,00 zł
Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	116 740,26 zł	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013	116 740,26 zł

Adaptacja pomieszczeń przeznaczonych na placówkę opiekuńczo-wychowawczą	223 228,77 zł	Dotacja Powiatu Radzyńskiego	124 950,44
---	---------------	------------------------------	------------

Źródło: Urząd Gminy Komarówka Podlaska

Tabela 4 Wybrane działania nieinwestycyjne zrealizowane w latach 2008-2014

Przedsięwzięcie	Całkowita wartość (PLN)	Źródło dofinansowania	Kwota uzyskanego dofinansowania (PLN)
Znajomość przeszłości gwarancją tożsamości, rozwoju, promocji gminy i jej mieszkańców – wydanie publikacji oraz zorganizowanie imprezy	38 233,84 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	25 000,00 zł
Na ludowo (zakup strojów ludowych)	28 946,82 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	18 767,00 zł
Gmina Komarówka Podlaska wczoraj i dziś – wydanie albumu oraz zorganizowanie imprezy	36 747,60 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	21 537,31 zł
PAMIĘTAJMY – tablice pamiątkowe	4 900,00 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	3 276,00 zł
Dzień Sękacza	12 330,88 zł	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	9 011,55 zł
Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty – projekt „MĄDRZY, ZDROWI DO PRACY GOTOWI” Przedszkole Samorządowe	312 856,00 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	268 006,00 zł

Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji – projekt „Pragnę, Dążę, Osiągam” GCK	49 470,00 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	49 470,00 zł
Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji – projekt „Z muzyką przez pokolenia” GCK	32 812,00 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	32 812,00 zł
Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszenie różnic w jakości usług edukacyjnych – projekt „Aby język giętki powiedział wszystko, co myśli głowa” Szkoła Podstawowa w Komarówce Podlaskiej	130 998,00 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	130 998,00 zł
Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I - III Szkoły Podstawowej w Gminie Komarówka Podlaska	41 965,50 zł	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	41 965,50 zł

Źródło: Urząd Gminy Komarówka Podlaska

Biorąc pod uwagę rzeczowe efekty wdrażania *Strategii Gminy Komarówka Podlaska* na przestrzeni lat 2008-2014 można stwierdzić, że znaczna część zaplanowanych zadań została zrealizowana, bądź jest w trakcie realizacji.

Poniższej dokonano analizy stopnia realizacji zaplanowanych, w poprzedniej edycji strategii działań i zadań inwestycyjnych, wskazując jednocześnie w jaki sposób zrealizowane przedsięwzięcia przyczyniły się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów zdefiniowanych na poziomie wizji i celów strategicznych.

✓ **Cel strategiczny 1. Wzrost konkurencyjności i poprawa warunków życia mieszkańców gminy poprzez rozbudowę infrastruktury drogowej, wodociągowej, kanalizacyjnej**

W ramach pierwszego celu strategicznego przeprowadzono inwestycje polegające na budowie sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Wólka Komarowska, Wiski, Walinna, Komarówka Podlaska. Rozbudowano także ujęcie wody w miejscowości Komarówka Podlaska – dwie studnie, hydrofornię, zakupiono agregat prądotwórczy. Ponadto zrealizowano działanie polegające na modernizacji oczyszczalni ścieków oraz budowie kanalizacji na ul. Staszica w Komarówce Podlaskiej. W efekcie realizacji przedsięwzięć nastąpiła poprawa stanu środowiska naturalnego (budowa sieci kanalizacyjnej), warunków sanitarnych i zmniejszenie zagrożenia zdrowia mieszkańców oraz podniesienie standardu ich życia (rozbudowa sieci wodociągowej).

W ramach przedmiotowego priorytetu rozwoju gminy podjęto działania mające na celu podniesienie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy poprzez budowę i modernizację istniejących odcinków dróg lokalnych. Na przestrzeni lat 2009-2014 została m.in. przebudowana droga powiatowa nr 1235L od drogi krajowej nr 63 Ossowa Przegaliny - Żulinki do drogi wojewódzkiej nr 813, zmodernizowana droga gminna Brzeziny – Przegaliny Małe – grunty gminy Wołyń. Wyremontowano drogę Komarówka Podlaska – Wiski, Walinna – Kreczki – Brzozowy Kąt, drogę gminną Żelazna „Kresy” oraz drogi w miejscowościach Kolembrody i Wólka Komarowska. Wybudowano drogę gminną Komarówka Podlaska-Derewiczna, Walinna - Walinna „Sachalin”-Kolembrody oraz drogę Wólka Komarowska - Żulinki. Ponadto na mocy porozumienia z Zarządem Powiatu Radzyńskiego wyremontowano drogę powiatową przy ul. 11 Listopada w Komarówce Podlaskiej. Na bieżąco wykonywano remonty nawierzchni dróg gminnych żużlem, kruszywem i piaskiem. Poprawie uległ też stan infrastruktury towarzyszącej tj. chodników, oświetlenia ulicznego, co znacznie poprawiło wizerunek i estetykę gminy. W efekcie zrealizowanych inwestycji drogowych poprawiono układ

komunikacyjny w gminie, co niewątpliwie miało korzystny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców, w tym w szczególności na poprawę bezpieczeństwa na drogach. Niestety nie udało się zrealizować wszystkich planowanych inwestycji. Nadal istnieje konieczność budowy nowych, jak i modernizacji istniejących odcinków dróg gminnych i powiatowych oraz dróg dojazdowych do pól i łąk.

✓ **Cel strategiczny 2. Rozwój rolnictwa jako element funkcjonowania lokalnej gospodarki**

W ramach ww. celu strategicznego gmina Komarówka Podlaska podjęła różnorodne działania. Na terenie gminy odbywały się liczne szkolenia m.in. w ramach wspierania inicjatyw na rzecz powstawania i rozwoju grup producenckich, zorganizowano we współpracy z przedstawicielami Krajowej Rady Spółdzielczej spotkanie informacyjne zachęcające rolników do tworzenia ww. grup. W celu zwiększenia poziomu kompetencji producentów rolnych regionu oraz podnoszenia efektywności produkcji rolniczej odbyło się szkolenie, w którym wzięło udział około 100 rolników z gminy Komarówka Podlaska oraz okolicznych gmin – producentów zbóż, trzody chlewnej i bydła. Głównym tematem była prezentacja odmian zbóż jarych zalecanych do uprawy na terenie województwa lubelskiego oraz technologia uprawy kukurydzy. Spotkanie zorganizowano we współpracy z Lubelskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego oraz Zespołem Doradztwa Rolniczego w Radzynie Podlaskim.

Jednym z podstawowych sposobów realizacji polityki jakości jest wyróżnianie i ochrona wyrobów rolno-spożywczych wysokiej jakości, pochodzących z różnych regionów, jak też charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji. Na Listę Produktów Regionalnych prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi trafiła nalewka ziemiańska, która wpisała się już wiele lat temu w tradycję mieszkańców zarówno Przegalin, jak i okolicznych miejscowości. Lista, oprócz promowania informacji o produktach wytwarzanych tradycyjnymi metodami, ma też pomóc

w promocji produktów za granicą oraz przygotować producentów do rejestracji nazw wpisanych na nią produktów na szczelbu unijnym.

Gmina Komarówka Podlaska podpisała umowę o współpracy partnerskiej z węgierską gminą Hortobagy. Rozmowy z węgierskimi producentami prowadzone były m.in. w obszarach produkcji zbóż, sadownictwa. Podpisana umowa będzie przydatna do składania wniosków unijnych dot. współpracy międzynarodowej, może być również szansą na współpracę gospodarczą i wymianę handlową.

W celu wypromowania producentów owoców z terenu gminy oraz nawiązania kontaktów handlowych z przedsiębiorcami z kraju i zagranicy 17 maja 2015 r. w Komarówce Podlaskiej odbyły się I Międzynarodowe Targi Owocowe. Pomysł realizacji targów pojawił się z dużym zagęszczeniem gospodarstw sadowniczych, ba aż ok. 400 hektarów terenu gminy pokryte jest sadami.

✓ **Cel strategiczny 3. Rozwój turystyki na terenie Gminy poprzez wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego**

W ramach przedmiotowego obszaru priorytetowego gmina Komarówka Podlaska przeprowadziła szereg działań nieinwestycyjnych mających na celu podniesienie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej gminy. Wśród przedsięwzięć wpływających na rozwój turystyki i promocję gminy należy wymienić liczne, cyklicznie organizowane imprezy o charakterze lokalnym i ponadlokalnym m.in. Spotkania z Piosenką Ludową, Motopiknik, Spotkania z Folklorem i Dobrym Humorem, Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej w Kolembrodach, przeglądy pieśni maryjnej i patriotycznej, Dożynki Gminne, Gminny Dzień Strażaka, Gminny Dzień Seniora, Dzień Sękacza, biegi uliczne, zawody strzeleckie. Organizacja tych imprez jest wspierana przez szereg aktywnych animatorów, sprawnie działających stowarzyszeń, zespołów ludowych i gminnych jednostek kultury.

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego oraz upowszechniania wiedzy o historii gminy wydano album „Komarówka Podlaska Wczoraj – Dziś - Jutro”

oraz publikacje: „Komarówka Podlaska – parafia, gmina, okolice”, „Dzieje samorządu i administracji w Gminie Komarówka Podlaska” i „100 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Komarówce Podlaskiej 1909 – 2009” (publikacja wydana w 2009 roku - autorami tekstów byli mieszkańcy gminy Komarówka Podlaska: Teresa Eljaszuk, Urszula Wołodko, asp. sztab. w st. spocz. Janusz Wołodko). Zakupiono również stroje ludowe. Dużą wagę przywiązuje się do upamiętniania osób i miejsc dotyczących historii gminy. W 2010 r. z inicjatywy Koła Historycznego i składek mieszkańców zbudowano pomnik św. Wawrzyńca - męczennika, patrona dawnego kościoła, zaś w 2013 r. dzięki pozyskanym środkom unijnym zostały odstonięte pamiątkowe tablice poświęcone 150 rocznicy Powstania Styczniowego, 70 rocznicy Rzezi Wołyńskiej oraz tablicę wykonaną na kamieniu polnym w Wólce Komarowskiej – Las Brzezinka, upamiętniającą miejsce potyczki żołnierzy AK z UB.

W ramach ww. celu strategicznego gmina Komarówka Podlaska podjęta również działania mające na celu stworzenie na jej terenie miejsc aktywnego wypoczynku oraz integracji lokalnej społeczności. Zmodernizowano istniejącą strzelnicę sportową, a w 2012 roku oddano do użytkowania – kompleks boisk sportowych wybudowanych w ramach programu rządowo-samorządowego „Orlik 2012”. Dzięki unijnemu dofinansowaniu w ostatnich latach w Komarówce Podlaskiej powstało pole paintballowe, a w miejscowościach Woroniec i Walinna - place zabaw pozwalające dzieciom z obszaru gminy nie tylko na zabawę, ale również rozwijanie umiejętności ruchowych i zdolności percepcyjnych. Najnowszą inwestycją (i pierwszą tego typu w powiecie) jest budowa skateparku wraz z placem zabaw w Komarówce Podlaskiej.

✓ **Cel strategiczny 4. Wsparcie infrastruktury społecznej i kapitału społecznego w gminie Komarówka Podlaska**

W celu wzmocnienia istniejącego na obszarze gminy kapitału społecznego oraz integracji lokalnej społeczności wyremontowano z przeznaczeniem na świetlice wiejskie pomieszczenia remiz OSP z terenu

gminy. Pozyskano również środki na ich wyposażenie. Świetlice wiejskie pełnią obecnie funkcję centrów kultury lokalnej, organizują czas wolny i integrują społeczność.

Gmina podjęła również szereg inicjatyw mających na celu podniesienie jakości kształcenia na wszystkich poziomach edukacji. W efekcie realizacji projektów dofinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (Program Operacyjny Kapitał Ludzki) m.in. projekt „Aby język giętki powiedział wszystko, co myśli głowa” realizowany w Szkole Podstawowej w Komarówce Podlaskiej, Walinnie i Derewicznie, wyrównywano szanse edukacyjne uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji. Z dodatkowych zajęć wyrównujących szanse w dostępie do edukacji oraz jednocześnie podnoszących jakość kształcenia korzystały też dzieci uczęszczające do Przedszkola Samorządowego (projekt pt. „Mądrzy, zdrowi do pracy gotowi”). Celem kolejnego projektu „Umiesz więcej możesz więcej”, realizowanego przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, było zwiększenie aktywności zawodowej osób niezatrudnionych poprzez integrację instrumentów aktywizacji zawodowej, edukacyjnej i społecznej.

Pozytywnie należy również ocenić działania podjęte na rzecz promocji integracji społecznej przez Gminne Centrum Kultury. Realizując projekty dofinansowane ze środków unijnych wzbogacono i urozmaicono ofertę zajęć dla mieszkańców gminy.

Gmina realizowała również projekt mający na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu. W jego ramach 100 gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, otrzymało darmowy sprzęt komputerowy wraz z dostępem do Internetu. Zostało również utworzone laboratorium komputerowe w Liceum Ogólnokształcącym w Komarówce Podlaskiej (15 komputerów, 1 łącze internetowe).

Od 2008 r. na obszarze gminy z powodzeniem funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej z siedzibą w Kolembrodach, który oferuje rehabilitację społeczną i zawodową uczestnikom zajęć. Dla jego potrzeb przystosowano

i rozbudowano część pomieszczeń budynku szkoły podstawowej. Uczestnicy warsztatów dowożeni są zakupionym przy udziale PFRON busem, dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. W ramach zajęć dla uczestników realizowana jest terapia zajęciowa i rehabilitacja w pięciu zróżnicowanych pracowniach: komputerowo-poligraficznej, ogrodniczo-florystycznej, rękodzieła artystycznego i stolarstwa, tkacko-krawieckiej oraz gospodarstwa domowego. Opiekę sprawuje wykwalifikowana kadra. Celem zajęć jest jak najlepsze przygotowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną do samodzielnego życia w środowisku lokalnym.

W ramach rozbudowy infrastruktury społecznej w 2013 r. Wójt Gminy Komarówka Podlaska wraz ze Starostą Radzyńskim podpisali porozumienie w sprawie utworzenia Domu Dziecka w Komarówce Podlaskiej. Placówka powstaje na piętrze ośrodka zdrowia przy ul. Wojska Polskiego (ok. 300 m² powierzchni w budynku). Będzie mogło przebywać w niej maksymalnie 14-ścioro dzieci. Zatrudnienie znajdzie w niej około 7 osób. Rodzinny Dom Dziecka w Komarówce Podlaskiej będzie trzecią tego typu placówką opiekuńczo-wychowawczą na terenie powiatu radzyńskiego. Realizacja przedmiotowych zadań przyczyniła się do wzmocnienia kapitału społecznego i infrastruktury społecznej w gminie.

Z powyższej analizy wynika, że *Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2008-2015* została zrealizowana w dużym stopniu. Istotna część rezultatów na poziomie celów strategicznych została osiągnięta. Natomiast, te których nie udało się osiągnąć dotychczas, będą możliwe do realizacji w najbliższych latach. Przeprowadzone inwestycje oraz działania nieinwestycyjne przyczyniły się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz wzmocniły spójność gospodarczą i społeczną w gminie. Rozmiar dokonanych zmian nie jest jednak dostateczny by w pełni poprawić jakość życia mieszkańców gminy oraz uznać, że wzrost konkurencyjności oraz rozwój gospodarczy gminy jest wystarczający. Pomimo systematycznego wzrostu

oferowanych usług publicznych oraz warunków życia lokalnej społeczności istnieje jeszcze wiele obszarów wymagających interwencji.

2. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

Część diagnostyczna strategii opracowana została na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska, danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz informacji uzyskanych z innych dokumentów strategicznych i planistycznych. Dane statystyczne zaprezentowane zostały w ujęciu dynamicznym i prezentują zmiany, jakie zaszły na przestrzeni 7 lat wdrażania *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska w latach 2008-2015*.

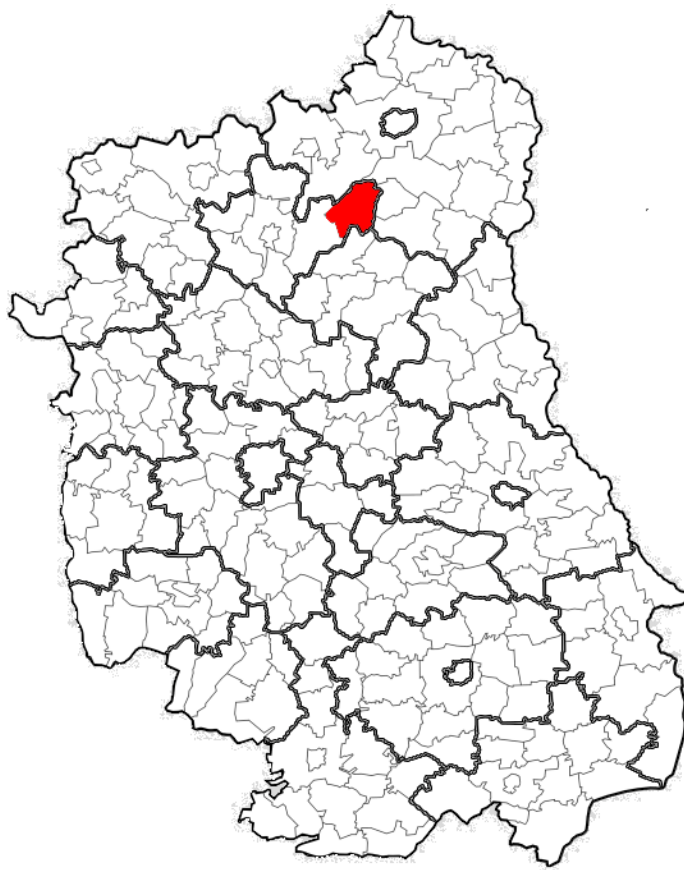
Niniejsza część obejmuje ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w określonych obszarach z uwzględnieniem uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Każdy z obszarów poddano syntetycznej ocenie, która posłużyła do identyfikacji słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń gminy – analiza SWOT. Wyniki analizy przedstawione zostały w formie tabelarycznej, gdzie opisano słabe i mocne strony gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Analiza SWOT w takiej formie jest uzupełnieniem opisu aktualnej sytuacji gminy.

2.1 PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

2.1.1 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ADMINISTRACYJNE

Gmina Komarówka Podlaska jest jedną ze 170 gmin wiejskich znajdujących się w województwie lubelskim. Położona jest we wschodniej części powiatu radzyńskiego. Graniczy ona tylko z jedną gminą powiatu - od zachodu z gminą Wołyń, od północy z gminami Drelów i Łomazy (powiat bialski), od wschodu z gminami Rossosz i Wisznice (powiat bialski) oraz od południa z gminą Milanów (powiat parczewski).

Mapa 1 Położenie Gminy Komarówka Podlaska na tle województwa lubelskiego

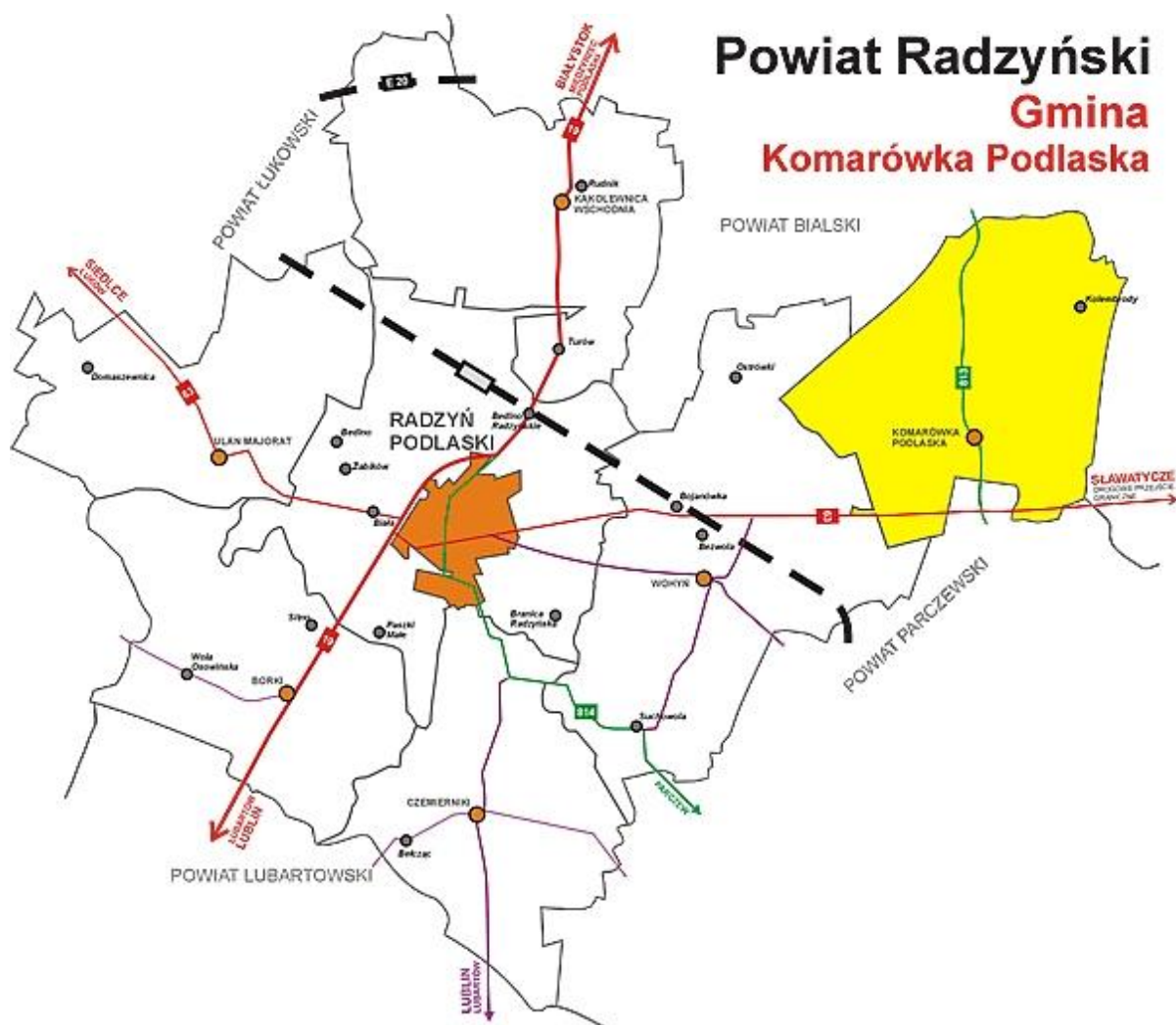
Źródło: <http://pl.wikipedia.org>

Gmina Komarówka Podlaska zajmuje obszar 137,56 km², co stanowi 14,25% powierzchni całego powiatu radzyńskiego oraz 0,55% powierzchni województwa lubelskiego. Powierzchnia gminy jest nieco większa niż przeciętna powierzchnia gminy wiejskiej w województwie lubelskim, która wynosi 127 km².¹ Jest jedną z 7 gmin wiejskich (Borki, Czemierniki, Kąkolewnica, Komarówka Podlaska, Radzyń Podlaski, Ulan-Majorat, Wołyń), które łącznie z 1 gminą miejską -Radzyń Podlaski, wchodzi w skład powiatu radzyńskiego.

¹ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku” GUS

Mapa 2 Usytuowanie Gminy Komarówka Podlaska na tle powiatu radzyńskiego

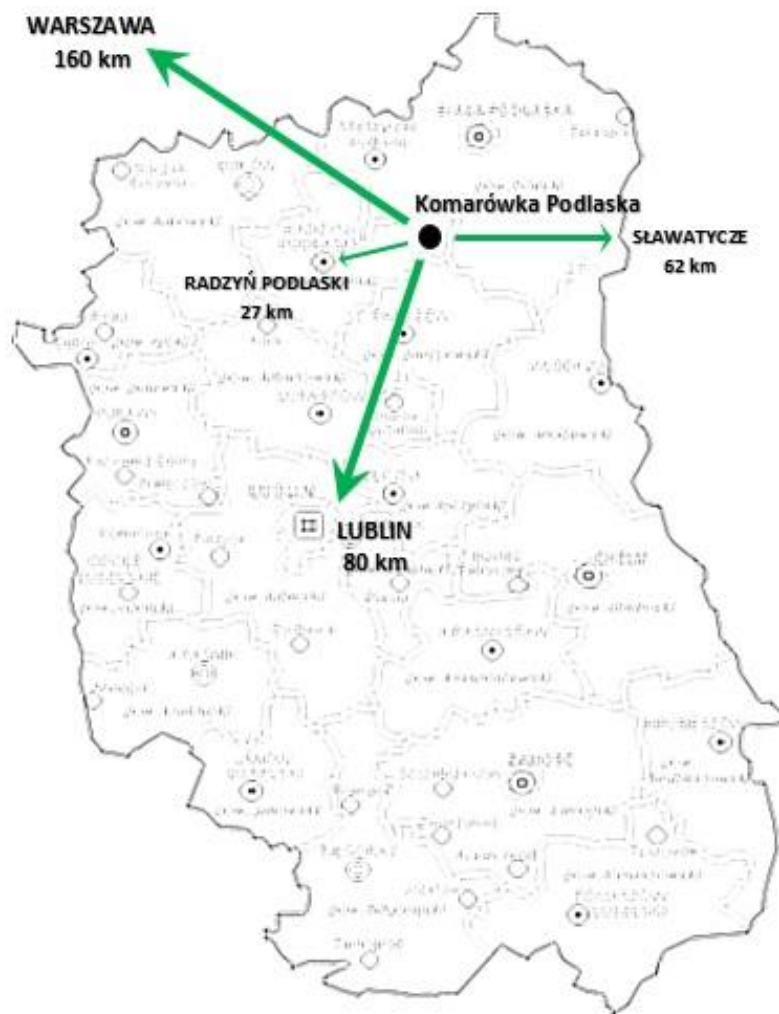

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/>

Siedzibą gminy jest miejscowość Komarówka Podlaska, oddalona o 27 km od Radzyna Podlaskiego - siedziby powiatu, 80 km od stolicy województwa lubelskiego oraz 160 km od Warszawy. Najbliżej zlokalizowanymi portami lotniczym są: port Lublin-Świdnik - 84 km oraz port Warszawa - Okęcie - 166 km. Komarówka Podlaska położona jest w odległości 45 km od polsko-białoruskiego przejścia w Sławatyczach oraz 62 km w Terespolu (Barwinek - 337 km, Cieszyn - 467 km).

Mapa 3 Położenie Gminy Komarówka Podlaska względem wybranych ośrodków

Źródło: Opracowanie własne

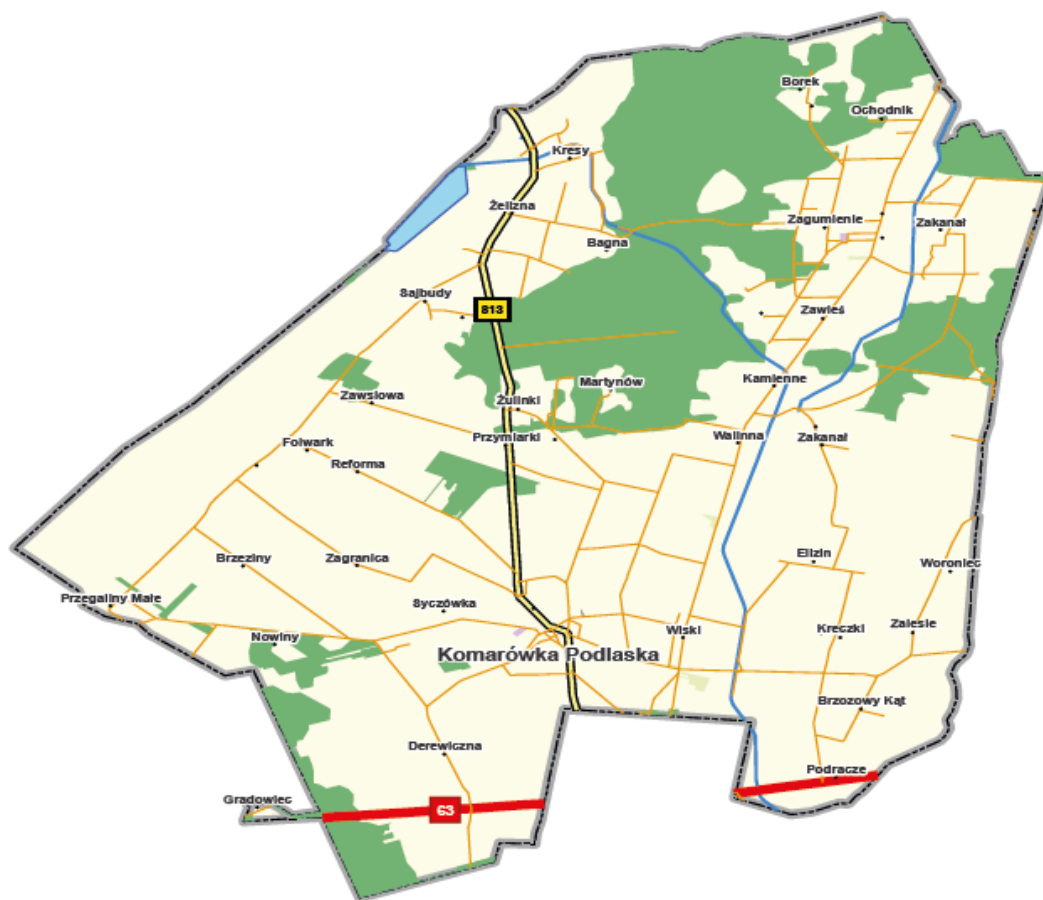
2.1.2 SIĘĆ OSADNICZA I PRZESTRZENNA GMINY

Na sieć osadniczą gmina Komarówka Podlaska składa się 13 jednostek pomocniczych (sołectw) i tyle samo miejscowości, często podzielonych na „dzielnice” czy kolonie: Brzeziny, Brzozowy Kąt, Derewiczna, Kolembrody, Komarówka Podlaska, Przegaliny Duże, Przegaliny Małe, Walinna, Wiski, Woroniec, Wólka Komarowska, Żelizna, Żulinki.

Mapa 4 Mapa Gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Katalog wystawców „I Międzynarodowe Targi Owocowe”

Tereny wokół Komarówki Podlaskiej były zamieszkiwane od bardzo dawnych czasów, o czym świadczy fakt, iż w sąsiedniej wsi Rudno w końcu XX wieku odkryto bogato wyposażony grób z okresu neolitu, zawierający m.in. narzędzia z kamienia oraz wyroby z bursztynu. Względnie stary szlak przebiegał od Rudna (w pobliżu wykopaliska neolitycznego) przez Derewiczną w kierunku na Ossowę lub Przegaliny, na co wskazuje przebieg drogi między dwiema pierwszymi wioskami. Po objęciu przez Jagiełłę tronu polskiego okolice Komarówki, będąc w ramach terytorialnie rozległego Wielkiego Księstwa Litewskiego, znalazły się na szlakach gospodarczych i politycznych. Jeden ze szlaków wiódł w pobliżu Komarówki, która miała być zaludniona jako miejscowość już w XV wieku².

² „Komarówka Podlaska – parafia, gmina, okolice”, 2010

Pierwotnym układem przestrzennym Gminy Komarówka Podlaska był układ jednodrożnicowy, w układach zgodnych z duktami głównych cieków i suchych dolinek okresowo niosących wodę. Komarówka jako ośrodek gminny jest miejscowością o układzie urbanistycznym małomiasteczkowym.

Sieć osadnicza gminy jest charakterystyczna dla gmin wiejskich na wschodzie kraju. Przeważają tutaj wsie – ulicówki charakteryzujące się zwartą zabudową mieszkaniową po obu stronach. W gminie występują również miejscowości typu rzędówka, ciągnące się wzdłuż prostej drogi z luźną zabudową, często występujące tylko po jednej stronie.

Mapa 5 Sieć osadnicza w miejscowości Komarówka Podlaska

Źródło: geoportal.gov.pl

Wielkość jednostek osadniczych jest bardzo zróżnicowana. W poniższej tabeli oraz na wykresie przedstawiono powierzchnię poszczególnych miejscowości oraz ich udział w całkowitej powierzchni gminy.

Tabela 5 Powierzchnia poszczególnych miejscowości Gminy Komarówka Podlaska

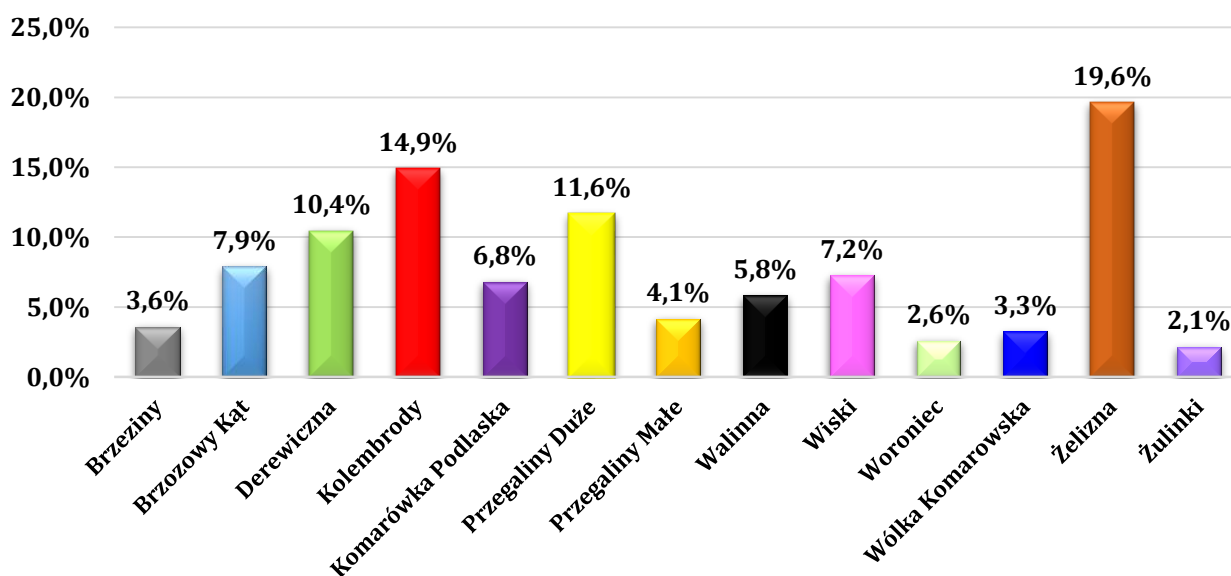
Lp.	Nazwa miejscowości	Powierzania [ha]
1.	Brzeziny	489

2.	Brzozowy Kąt	1086
3.	Derewiczna	1434
4.	Kolembrody	2050
5.	Komarówka Podlaska	934
6.	Przegaliny Duże	1600
7.	Przegaliny Małe	570
8.	Walinna	800
9.	Wiski	997
10.	Woroniec	356
11.	Wólka Komarowska	449
12.	Żelizna	2698
13.	Żulinki	293

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy

Wykres 1 Udział poszczególnych jednostek osadniczych w całkowitej powierzchni gminy

Źródło: Opracowanie własne

Zabudowa mieszkaniowa gminy Komarówka Podlaska ukształtowana została w oparciu o podstawową i tradycyjną funkcję gminy, jaką jest rolnictwo. Na jej obszarze dominuje budownictwo charakterystyczne dla osadnictwa wiejskiego pod względem zarówno formy, jak i funkcji - budynek mieszkalny jednorodzinny z towarzyszącą zabudową związaną z działalnością

gospodarczą mieszkańców. Na terenie gminy występuje również zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna i letniskowa (rekreacji indywidualnej). Lokalne zgrupowania osadnicze mają głównie zagrodowy charakter zabudowy, w którym zlokalizowane są ośrodki usług i miejsc pracy związanej z działalnością pozarolniczą.

Szczególną wartość gminy stanowi duży procent zachowanego budownictwa ludowego, tworzącego określony typ. Są to obszerne obiekty o konstrukcji wieńcowej (z rzadka oszalowane), z dachami dwuspadowymi, naczółkowymi lub półszczytowymi (wyjątkowo czterospadowymi), z osiowymi gankami na słupach, z dekoracją rzeźbiarską w obramowaniach okien, nadprożach i arkadach ganków³. Ostatnie lata przynoszą konsekwentne wyparcie drewnianej architektury ludowej na rzecz murowanych, zwartych domów, wygodniejszych na stały pobyt.

Zdjęcie 1, Zdjęcie 2 Tradycyjna zabudowa wiejska w Przegalinach Dużych

Źródło: <http://www.krainaserdecznosci.pl/> - fot. B. Sozoniuk

2.1.3 ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Komarówka Podlaska jest położona w północnej części województwa lubelskiego, w środkowo-zachodniej części Polesia

³ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska”, 2002

Zachodniego, na pograniczu trzech jego subregionów (w hierarchizacji fizyczno-geograficznej w randze mezoregionów) o nazwach: Zakłęstość Łomaska, Równina Parczewska i Zakłęstość Sosnowicka.

Mapa 6 Położenie Gminy Komarówka Podlaska wg regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego

Źródło: Wstępny audyt turystyczny Powiatu Radzyńskiego, 2006

Centralną i południowo-zachodnią część gminy zajmuje polno-leśna Równina Parczewska, usytuowana na wysokości od około 150 do nieco ponad 160 m n.p.m. Równinę charakteryzuje przemienne występowanie płaskich wzniesień, zbudowanych z gliny morenowej i piaszczystych obniżień. Część północno-zachodnią i północną gminy stanowi Zakłęstość Łomaska, kraina łąkowo-leśna. We wschodniej części Zakłęstości płynie Zielawa, dopływ Krzyny. Region obejmuje piaszczystą, podmokłą i zatorfioną równinę, osiągającą wysokość od 140 do 160 m n.p.m. Natomiast południowo-wschodnia część gminy znajduje się na terenie Zakłęstości Sosnowickiej, łąkowo-leśnego mezoregionu. Już sama ilość krain fizjograficzno-geograficznych na tak niewielkim obszarze, jakim jest gmina, świadczy o dość

bogatej przyrodzie ożywionej i nieożywionej, pomimo zaawansowanego procesu przekształceń środowiska, głównie w skutek melioracji.

Zdjęcie 3 Krajobraz Gminy Komarówka Podlaska

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl>

Krajobraz naturalny południowo-zachodniej części gminy stanowią niziny peryglacjalne i fluwioglacjalne. Powierzchniowo dominuje płaska wysoczyzna morenowa zbudowana głównie z piasków wodnolodowcowych (ze żwirami) i rzeczno-peryglacjalnych, rzadziej – z glin zwałowych tworzących niewielkie wzniesienia. To charakterystyczne przemienne występowanie wzniesień i obniżeń wypełnionych piaskami lub namułami torfiastymi, to cecha wyróżniająca ten region spośród innych wyodrębniających się na Polesiu Zachodnim. Krajobraz naturalny północno-zachodniej, północnej i wschodniej części gminy przedstawia rozległą równina akumulacyjna. Obszary pozadolinne zbudowane są z piaszczysto-mułkowych osadów jeziornych i wodnolodowcowych, zaś obniżenia, wykorzystywane przez rzeki i kanał Wieprz-Krzna, wypełnione są torfami (zwłaszcza dolina Białki), piaskami i mułkami rzeczno-jeziornymi.

Zdjęcie 4 Kanał Wieprz-Krzna

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

Budowa geologiczna stanowi podstawowe uwarunkowanie występowania bogactw naturalnych. Gmina Komarówka Podlaska jest średnio zasobna w surowce mineralne. Występują tu utwory wodnolodowcowe stadiału maksymalnego. Są to piaski drobno- i średnioziarniste z niewielką domieszką żwiru. Miąższość ich sięga kilkunastu metrów. W rejonie tym nie należy się spodziewać dużych czy nawet średnich złóż pospółki, możliwe jest jednak odkrycie średnich lub dużych złóż piasków budowlanych. Jedno złóż jest udokumentowane jako złóż „Żelizna”. Jego zasoby wynoszą 187 tys. ton. Jest ono eksploatowane (wydobycie w 2000 r. wynosiło 2 tys. ton). Właściciel złóża posiada koncesję na eksploatację. Występowanie złóż piasku budowlanego stwierdzono również w sąsiedztwie Komarówki Podlaskiej. W dolinie Białki na pograniczu gmin Komarówka Podlaska, Wohyń i Drelów udokumentowano duże złóż torfu o powierzchni 2 422,0 ha. Średnia miąższość złóża sięga 1,21 m., a maksymalna - 2,70 m. Zasoby wynoszą 29 034 tys. m³. Ze względów przyrodniczo-krajobrazowych złóż nie jest przewidziane do eksploatacji.

Gmina znajduje się na terenie regionu Polesie Lubelskie Północne – jednego z sześciu wyodrębnionych na Lubelszczyźnie. Region ten odznacza się

najgęstsza siecią wodną i wyraźną interwencją człowieka. Działy wodne są z reguły trudne do ustalenia, a w wielu miejscach mają charakter strefowy. W stacjach wód gruntowych stwierdza się następujące głębokości czwartorzędowego poziomu wód (dane dotyczących lat siedemdziesiątych): w Przegalinach Dużych – nieco poniżej 5 m, w Komarówce Podlaskiej – około 3 m, w Brzozowym Kącie – około 2 m. Wydajność możliwa do uzyskania z pojedynczej studni najczęściej wynosi 20-50 m³/h. Przez gminę przebiega spora część najdłuższego w Polsce (ok. 140 km) kanału Wieprz-Krzna. Istotną częścią systemu melioracyjnego kanału jest zbiornik wodny w Żeliźnie. Jego powierzchnia wynosi ponad 300 hektarów. Pełni on też funkcję rekreacyjną.

Zgodnie z regionalizacją klimatyczną A. Wosia teren gminy znajduje się w Regionie Podlasko – Poleskim, który obejmuje swym zasięgiem obszar Polesia Lubelskiego, część Niziny Podlaskiej i Wysoczyzny Siedleckiej. Region charakteryzuje się małą i bardzo małą zmiennością występowania poszczególnych typów pogody. Klimat, jaki panuje w gminie można scharakteryzować jako kontynentalny z upalnymi latami i mroźnymi zimami. Wiatry wieją najczęściej z sektora zachodniego (ok. 25-35% - śr. roczna) oraz południowego (ok. 20-30%). Kierunki i prędkości wiatrów w dużym stopniu zależą jednak od lokalnego ukształtowania terenu. Średnia roczna suma opadów kształtuje się w granicach 400-450 mm. Średnia roczna suma usłonecznienia, czyli bezchmurnego nieba wynosi ok. 1600-1700 h. Średnia temperatura powietrza wynosi ok. 7-8°C. Średnia amplituda roczna temperatury mieści się w przedziale ok. 20,0-22,5°C. Najniższe notowane temperatury wynoszą ok. 28-29°C poniżej 0. Najwyższe notowane temperatury wynoszą ok. 34°C. Okres wegetacyjny wynosi ponad 200 dni w roku, a pokrywa śnieżna zalega średnio od 40-50 dni.

Komarówka Podlaska to gmina o dużym bogactwie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i bardzo czystym środowisku naturalnym. Gmina znajduje się na obrzeżu Europejskiej Sieci Ekologicznej (ECONET) – spójnym przestrzennie i funkcjonalnie systemie reprezentatywnych i najlepiej zachowanych pod względem różnorodności biologicznej obszarów Europy.

Fragmentem tego systemu jest ustanowiona w Polsce tzw. Krajowa Sieć Ekologiczna (ECONET-PL), której ogniwami są tzw. obszary węzłowe (o randze międzynarodowej i krajowej) oraz korytarze ekologiczne (również o randze międzynarodowej i krajowej). Na skraju jednego z korytarzy o randze krajowej, nazwie „Dolina Krzny”, położona jest gmina Komarówka Podlaska.

Pod względem wartości przyrodniczych na uwagę zasługuje północna część gminy, przewidziana do włączenia w granice projektowanego Białkopodlaskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, który obejmowałby swym zasięgiem głównie białkopodlaskie i międzyrzeckie kompleksy leśne, w tym lasy w rejonie Żeliznej, zajmujące właśnie północną część gminy. Jest to kraina leśno-łąkowo-bagienna. W lasach dominują grądy (Tilio-Carpinetum - często z udziałem klonu, jaworu i lipy drobnolistnej) oraz bory świeże (Peucedano-Pinetum i Leucobryo-Pinetum). Projektowany obszar chronionego krajobrazu połączony byłby z również projektowanym Parkiem Krajobrazowym „Lasy Włodawskie” korytarzem ekologicznym, tworzoną przez doliny Zielawy, Mulawy i Kanału Partyzanckiego. Północna część tego korytarza przebiega przez teren gminy. W dolinach Zielawy i jej krótkich dopływów zachowały się fragmenty olsów (Ribo nigri-Alnetum) i łągów (Fraxino-Ulmetum). W ekosystemach leśnych występuje wiele rzadkich gatunków leśnych, m. in.: podkolan biały i zielonawy oraz kilka gatunków turzyc. Duża różnorodność zbiorowisk roślinnych panuje w dolinach Zielawy i Białki. Występują w nich zarówno siedliska eutroficzne i wilgotne, jak i suche oraz mezotroficzne. Z roślin rzadkich występują: ożanka czosnkowa, zawciąg, czosnek kątowny.

Zdjęcie 5 Komarowskie lasy

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

Stosunkowo duża różnorodność siedlisk (bagna, podmokłe bądź przesuszone łąki, lasy, zagajniki i pola, głównie w układach drobnoprzestrzennych) i tym samym żerowisk, sprawia, że fauna jest zróżnicowana pod względem gatunkowym. Jednak tylko awifauna wykazuje walory o randze międzynarodowej. Najwięcej gatunków ptaków wodno-błotnych, występuje w rejonie z wilgotnymi biotopów przy miejscowości Żelizna. Dowodem jest uznanie zgromadzenia ptaków wodno-błotnych, związanego z wilgotnymi biotopami w rejonie Żeliznej, za ostoję ptasią kwalifikującą się do sieci ekologicznej NATURA 2000. Jednak do tej pory nie został on włączony do tej sieci.

Rangę krajowych ostoji przyrody posiadają położone na terenie projektowanego Białkopodlaskiego OChK dwa projektowane rezerваты przyrody:

- ❖ **Żelizna (Brodacz)** - ze względu na największe nagromadzenie walorów florystycznych i siedliska. Jest to dobrze zachowany i dotychczas nieużytkowany fragment starodrzewu dębowo grabowego „Brodacz” (Leśn. Żelizna) z dużym udziałem roślin chronionych: lilią złotogłów

i kopytnikiem pospolitym, o powierzchni 34,36 ha, planowany jako rezerwat leśny.

- ❖ **Bagno Książęce** - ze względu na siedliska, ekosystem torfowiskowy „Bagno Książęce” o powierzchni 29,04 ha - jako rezerwat torfowiskowy.

Status pomnika przyrody posiada w gminie Komarówka Podlaska 12 obiektów, w tym:

- ❖ 7 pojedynczych drzew (4 rosnące na terenie Leśnictwa Żelizna i 3 znajdujące się w parku zabytkowym w Przegalinach Dużych)
- ❖ 3 pary drzew (2 - na terenie Leśnictwa Żelizna i 1 - w parku w Żeliźnie)
- ❖ 2 grupy drzew na terenie Leśnictwa Żelizna

Status użytku ekologicznego posiada 18 obiektów przyrodniczych (śródleśnych oczek wodnych i mokradła). Zlokalizowane są one w:

- ❖ Leśnictwie Kolembrody na łącznej powierzchni 30,40 ha,
- ❖ Leśnictwie Żelizna na łącznej powierzchni 63,48 ha.

2.1.4 ZASOBY KULTUROWE I HISTORYCZNE

Zasoby kulturowe i historyczne, w tym zabytki są elementem mogącym mieć wpływ na rozwój społeczno - gospodarczy gminy Komarówka Podlaska. Na turystyczne zasoby gminy składają się wpisane do rejestru zabytków zespoły dworsko - parkowe, zabytki architektury sakralnej oraz obiekty o walorach architektonicznych.

Wizytówką miejscowości Komarówka Podlaska, widoczną z każdego jej punktu, jest wybudowany w latach 1907-1911 neogotycki, bazylikowy **kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa**. Budynek kościoła został założony na planie krzyża łacińskiego. Posiada trójnawową konstrukcję z transeptem i prezbiterium zakończonym czworokątnie. Nawa główna - wyższa i nawy boczne - niższe są przykryte krzyżowo-żebrowymi sklepieniami, wspartymi na filarach wewnętrznych i przyporach na zewnątrz murów. Fronton kościoła skomponowano po diagonalu (ukosie z dużą wieżą, poprzez dach nad nawą główną do wieży niższej) z rozetą w korpusie głównym nad chórem.

Zdjęcie 6 Kościół w Komarówce Podlaskiej

Źródło: www.ciekawepodlasie.pl

Całość wnętrza oraz wyposażenie m.in. ołtarze, stalle, konfesjonaty, baptysterium, stolarka zakrystii) również utrzymane są w stylu neogotyckim. Większość wystroju – szczególnie stolarka, snycerka i ołtarze boczne – są dziełem lokalnego artysty Franciszka Maksymiuka. Warto zwrócić uwagę na uratowany z pożaru drewnianego kościoła, najstarszy obraz w świątyni, pochodzący z końca XVIII wieku, przedstawiający wizerunek św. Wawrzyńca z rusztem.

Kompleks zabudowań kościelnych uzupełnia ogrodzenie z czerwonej cegły oraz budynek plebanii i organistówka. Przed wejściem na plac kościelny został umieszczony pomnik księdza Jana Rudnickiego, duchowego ojca dzisiejszej gminy Komarówka Podlaska. Wewnątrz przykościelnego cmentarza znajduje się figura Chrystusa Króla.

Zdjęcie 7 Wnętrze kościoła w Komarówce Podlaskiej – widok na ołtarz główny

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”
Zabytkowy drewniany, dwuwieżowy

Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP znajduje się w Kolembrodach.

Kościół wybudowano w latach 30-tych XX wieku. Zabytkowa dzwonnica z końca XVIII w. jest pozostałością po dawnym zespole cerkwi unickiej i została przebudowana pod koniec XIX w. Świątynia nosi zaszczytne miano sanktuarium, ponieważ znajduje się tu cudowny obraz Matki Bożej Kolembrodzkiej z dzieckiem na rękach, ikona bizantyjska średniej wielkości, malowana temprą na drewnie.

Zdjęcie 8 Kościół p.w. Nawiedzenia NMP oraz w Kolembrodach

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/> oraz <http://mojaparafia.eu/>

Zdjęcie 9 Obraz Matki Bożej Kolembrodziej – ikona bizantyjska

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/> oraz <http://mojaparafia.eu/>

Wśród zabytków architektury sakralnej na szczególną uwagę zasługuje również **kościół parafialny Opieki Matki Bożej w Przegalinach Dużych** z zabytkową dzwonnicy z XVIII wieku. Świątynia została wzniesiona w 1829 r., początkowo funkcjonowała jako kościół unicki, za caratu – cerkiew, po 1915 stała się kościołem rzymsko-katolickim. Budynek kościoła jest drewniany, jednonawowy. O wschodniochrześcijańskiej przeszłości świątyni świadczy m.in. charakterystyczna dla obrządku cerkiewnego tematyka polichromii, przedstawiających świętych Helenę i Konstantyna z Bizancjum oraz świętych Olgę i Włodzimierza – Apostołów Rusi oraz napis w języku cerkiewnośłowiańskim na kropielnicy. Przed kościołem, po prawej stronie, w drewnianej kapliczce znajduje się figura Chrystusa Frasobliwego.

Zdjęcie 10 Kościół parafialny w Przegalinach Dużych

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

Zdjęcie 11 Figura Chrystusa Frasobliwego w Przegalinach Dużych

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

Do dzisiaj na obszarze gminy zachowały się **zespoły dworsko-parkowe oraz pałacowo-parkowe** znajdujące się w miejscowościach:

- **Przegaliny Duże** – pałac w otoczeniu parku krajobrazowego według szkoły manieri francusko-angielskiej powstał w II poł. XIX wieku jako dwór dziedzica Przegalin Dużych Władysława Szaniawskiego. Jest to budynek murowany, dwukondygnacyjny z wieżą obserwacyjną. Właściciel dóbr przegalińskich, astronom z zamiłowaniem, w swoim majątku obok pałacu zbudował obserwatorium astronomiczne (1911 r.), które w owym czasie było jednym z największych w Europie. Obserwacji astronomicznych dokonywał Szaniawski za pomocą 9-calowego teleskopu, umieszczonego w specjalnej kopule na dachu, niestety obserwatorium zostało zniszczone. Prowadził on również stację meteorologiczną. Budynek spalony i odbudowany w 1959 r. przez pewien okres (do 2014 r.) stanowił siedzibę Szkoły Podstawowej.

Zdjęcie 12 Pałac w Przegalinach Dużych

Źródło: <http://www.krainaserdecznosci.pl/>

- **Żelizna** – zespół pałacowo-ogrodowy, w skład którego wchodzi pałac, park, łąka i fragment otaczających je olsów oraz kanał znajduje się na 2 hektarowej działce. Front dworu zwieńczony jest gzymsem kordonowym. Budynek otoczony jest fragmentami olsów, stanowiących pozostałości po parku w stylu angielskim. Na początku XX wieku dwór stał się własnością Banku Włociańskiego, a po roku 1919 przeszedł na Skarb Państwa. Do drugiej wojny światowej był dzierżawiony, a po niej przeznaczony na szkołę podstawową, która funkcjonowała tam do 2008 r.

Na obszarze gminy zlokalizowano miejsca pochówku różnych wyznań. Wśród cmentarzy figurujących w ewidencji zabytków znalazł się **cmentarz wojenny z 1915 r. w Wólce Komarowskiej**. Wg dokumentów parafialnych w dniu 13 sierpnia 1915 r. na terenie obecnych wsi Komarówka Podlaska, Wiski i Wólka Komarowska miała miejsce potyczka wojsk rosyjskich i austro-węgierskich. Podczas niej zniszczona została wieża na kościele parafialnym pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Komarówce, zginęło po kilkudziesięciu żołnierzy z obydwu stron. Rosjanie swoich poległych zabrali, natomiast Austriacy pogrzebali swoich żołnierzy w Wólce Komarowskiej w lesie zwanym "Brzezina". Mogiły ziemne uległy całkowitej erozji, widoczne są jedynie ich śladowe zarysy. Zachował się zniszczony obelisk z cegły palonej oraz fragment zniszczonego ogrodzenia.

Na cmentarzu rzymsko-katolickim w Brzezinach znajduje się również **zabytkowa kaplica cmentarna z 1920 r.**

Oprócz wyżej wymienionych zabytków na obszarze gminy znajdują się także inne obiekty architektury i budownictwa, a wśród nich m.in.:

- szkoła drewniana z lat 30-tych XX w. w Brzozowym Kącie
- młyn drewniany z 1945 r. w Brzozowym Kącie
- dom nr 164 z początku XX w. w Derewicznej
- kapliczka z 1860 r. w Derewicznej
- dawna szkoła z końca XIX w. w Kolembrodach
- zespół dawnego kościoła św. Wawrzyńca z XVIII/1920 r. w Komarówce Podlaskiej

- dawna rządcówka przy ul. Staszica 55 z końca XIX w. w Komarówce Podlaskiej
- dawna szkoła przy ul. Ks. J. Rudnickiego w Komarówce Podlaskiej
- domy przy ul. 11 Listopada nr 4, 6, 10, 14, 16 z początku XX w. w Komarówce Podlaskiej
- cmentarz rzymsko-katolicki z początku XX w. w Komarówce Podlaskiej
- cmentarz żydowski z XIX w. w Komarówce Podlaskiej
- pozostałości dworu z początku XIX w. w Przegalinach Dużych
- dawny sąd obecnie dom mieszkalny z początku XX w. w Przegalinach Dużych
- dawna szkoła obecnie dom mieszkalny z początku XX w. w Przegalinach Dużych
- kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Walinnie z ikoną XVIII-wieczną, którą miejscowa tradycja wiąże z unitami i ich walką w obronie własnej religii i tożsamości
- pozostałości parku z połowy XIX w. w miejscowości Żulinki
- obelisk ze św. Florianem z ok. 1920 r. w miejscowości Żelizna

2.2 INFRASTRUKTURA

2.2.1 INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA

System komunikacji stanowi jeden z podstawowych elementów zagospodarowania układu przestrzennego gminy. Spełnia on funkcję usługową, która polega na zaspokojeniu podstawowych potrzeb w zakresie przewozu ludzi i towarów. Ponadto dostępność komunikacyjna stanowi jeden z głównych czynników decydujących o atrakcyjności inwestycyjnej gminy, jest także ważnym wyznacznikiem jakości życia jej mieszkańców.

Zarządcami dróg, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania, budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg, są następujące organy administracji rządowej i samorządowej:

- ❖ w zakresie dróg krajowych – Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad,
- ❖ w zakresie dróg wojewódzkich - Zarząd Województwa
- ❖ w zakresie dróg powiatowych - Zarząd Powiatu,
- ❖ w zakresie dróg gminnych – Wójt.

Przez południową część gminy Komarówka Podlaska przebiega odcinek drogi krajowej nr 63 Radzyń Podlaski – Wisznice. Długość drogi w obszarze gminy wynosi 9,75 km. Do podstawowego układu dróg w gminie należy również droga wojewódzka nr 813 Parczew – Międzyrzec Podlaski o długości 10,68 km.

Mapa 7 Sieć dróg na obszarze gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Wewnętrzny szkielet dróg gminy stanowią drogi gminne oraz powiatowe. Łączna ich długość wynosi blisko 133 km, z czego ok. 51% stanowią drogi gminne, natomiast 49% drogi powiatowe. Podstawowy układ komunikacyjny

uzupełniony jest w poszczególnych miejscowościach przez ogólnodostępne drogi lokalne i wewnętrzne (nie zaliczone do żadnej z ww. kategorii dróg) pełniące rolę dojazdową do gruntów rolnych i leśnych, obsługujące tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowo-produkcyjnej o łącznej długości 182 km.

Łączna długość dróg powiatowych wynosi 64,42 km, z czego 85% posiada nawierzchnię utwardzoną, zaś 15% to drogi gruntowe. Poniższej przedstawiono wykaz przedmiotowych dróg.

Wykaz dróg powiatowych:

- ❖ 1235 od dr. kraj. 63 – Ossowa – Przegaliny – Żulinki
- ❖ 1236 Wólka Komarowska – dr. woj. 813
- ❖ 1237 Komarówka Podlaska – Walinna
- ❖ 1238 Komarówka Podlaska – Przegaliny Duże
- ❖ 1239 Komarówka Podlaska – Brzeziny – Przegaliny
- ❖ 1240 Derewiczna – Brzeziny
- ❖ 1241 Komarówka Podlaska – Ossowa do drogi 126
- ❖ 1242 Komarówka Podlaska – Brzozowy Kąt
- ❖ 1243 od dr. pow. 1072 – Żelizna
- ❖ 1072 Łomazy – Kolembrody – Wiski
- ❖ 1106 dr. pow. 1105 L – Kolembrody – Mokre
- ❖ 1103 Romaszki – Brzozowy Kąt – dr. kraj. 63
- ❖ 1261 od dr. 63 – Radcze – Gęś

Sieć dróg powiatowych oraz gminnych ma na celu realizację powiązań komunikacyjnych przede wszystkim na terytorium gminy, a także powiązań lokalnych z miejscowościami znajdującymi się w granicach gmin sąsiednich. Sieć dróg gminnych zapewnia dojazd do każdej miejscowości, jednak są to drogi o zróżnicowanej nawierzchni. Długość dróg gminnych wynosi 68 km.

Wykaz dróg gminnych:

- ❖ 101778 L Derewiczna – gr. gminy Wohyń (Gradowiec)
- ❖ 101779 L Derewiczna – gr. gminy Wohyń

- ❖ 101780 L Wiski – Rudno II
- ❖ 101781 L Komarówka Podlaska – Rudno III
- ❖ 101782 L Woroniec – Elizin – Wiski – Komarówka Podlaska
- ❖ 101783 L Walinna – Kreczki – Brzozowy Kąt
- ❖ 101784 L Walinna – „Walinna Sachalin” – Kolembrody
- ❖ 101785 L Wólka Komarowska – Żulinki
- ❖ 101786 L Komarówka Podlaska – Przegaliny Duże „Reforma”
- ❖ 101787 L dr. pow. 1238L – Przegaliny Duże „Kol. Zagraniczna”
- ❖ 101788 L Brzeziny – Przegaliny Małe – gr. gminy Wohyń
- ❖ 101789 L Przegaliny Duże „Sajbudy” – Żelizna
- ❖ 101790 L Walinna „Kamienna” – „Martynów” – Żelizna
- ❖ 101791 L dr. pow. 1243L – dr. woj. 813
- ❖ 101792 L Walinna „Kamienna”-„Zagumienie”-„Kurhan”-gr.gmina Łomazy
- ❖ 101793 L Komarówka Podlaska – „Okół”- Wólka Komarowska
- ❖ 101794 L dr. gm. 101789L – dr. woj. 813
- ❖ 101795 L Żelizna „Kresy” – dr. woj. 813
- ❖ 101796 L Wólka Komarowska – Żulinki
- ❖ 101797 L dr pow. 1237 L – Wólka Komarowska
- ❖ 102239 L Wólka Komarowska – Żulinki
- ❖ 102240 L Komarówka Podlaska – Derewiczna

Stan dróg jest różny, jednak w większości wymagają one remontów i konserwacji. Od 2007 r. systematycznie co rok buduje się lub remontuje od kilku do kilkunastu kilometrów dróg. Na bieżąco remontowane są drogi gruntowe kruszywem. Szczególnej uwagi wymagają drogi gminne, które nie posiadają utwardzonej powierzchni. Ponadto na terenie gminy zauważalne są potrzeby w zakresie organizacji ruchu pieszego i rowerowego.

Tabela 6 Długość dróg gminnych w gminie Komarówka Podlaska

Drogi gminne	2011	2012	2013	2014
Długość dróg gminnych gruntowych	225,2	224,8	223,45	222,34
Długość dróg gminnych o nawierzchni twardej ulepszonej	24,8	25,2	26,55	27,66
Ogółem	250 km	250 km	250 km	250 km

Źródło: Urząd Gminy w Komarówce Podlaskiej

Na terenie gminy swoje usługi komunikacyjne świadczą PKS Międzyrzec Podlaski oraz dwóch przewoźników prywatnych. Należy zauważyć, że obecna sieć połączeń jest niezadowalająca. Mieszkańcy gminy dotkliwie odczuwają skutki likwidacji wielu niezbędnych połączeń realizowanych przez biały PKS. Problem ten dotyczy głównie osób mieszkających przy drogach gminnych oraz osób chcących się przemieszczać między poszczególnymi miejscowościami w gminie. Znacznie utrudniony jest również dojazd młodzieży do miejscowego liceum ogólnokształcącego, co może zniechęcać potencjalnych uczniów do podejmowania nauki w tej szkole. Dotychczasowe problemy komunikacyjne mieszkańców gminy wymagają rozwiązania. Ofertę przewozową należy dostosować głównie do osób uczących się i pracujących.

2.2.2 INFRASTRUKTURA WODNO-ŚCIEKOWA

Podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno - bytowych są wody podziemne. Według danych na koniec 2014 r. sieć wodociągowa gminy stanowiła system o długości 40,5 km, pozwalający na doprowadzenie wody do 754 punktów (przyłącza)⁴. Zużycie wody w gospodarstwach domowych w 2014 r. na jednego mieszkańca wyniosło 14,3 m³.

⁴ Bank Danych Lokalnych GUS

Na system zaopatrzenia ludności w wodę składają się:

- **wodociąg Komarówka** – zasilany z ujęcia wód podziemnych ze stacją wodociągową zlokalizowaną w północno-zachodniej części miejscowości Komarówka Podlaska. Zasoby eksploatacyjne tego ujęcia zatwierdzone w kat. B wynoszą 41 m³/godz. Ujęcie posiada pozwolenie wodno-prawne na eksploatację wód w ilości: Qdśr. = 370m³/d; Qhmax. = 41 m³/godz. W latach 2010-2011 przy udziale środków unijnych zmodernizowano ujęcie wody oraz rozbudowano sieć wodociągową. Aktualnie siecią wodociągową objęte są miejscowości: Komarówka Podlaska, Derewiczna, Walinna, Wólka Komarowska.
- **wodociąg Rudno** - posiada ujęcie i stację wodociągową usytuowaną w miejscowości Rudno na terenie gminy Milanów. Zasoby eksploatacyjne tego ujęcia zatwierdzone w kat. B wynoszą 60 m³/godz. Sieć przesyłowa systemu wodociągowego obejmuje swoim zasięgiem obsługi miejscowości: Wiski, Brzozowy Kąt i Woroniec. Według informacji uzyskanych od służb eksploatacyjnych tego wodociągu nie ma możliwości rozszerzenia zasięgu na dalsze miejscowości w gminie Komarówka Podlaska. Wydajność urządzeń źródłowych tego wodociągu wg pozwolenia wodno-prawnego wynosi: Qdśr. = 866 m³/d; Qh max. = 60 m³/godz.

Obsługą sieci oraz ujęcia wody zajmuje się Zakład Usług Wodnych Międzygminnego Związku Komunalnego z siedzibą w Parczewie, którego gmina Komarówka Podlaska jest członkiem. Zaopatrzenie w wodę pozostałych miejscowościach bazuje na dostawie wody ze źródeł lokalnych, którymi są lokalne studnie kopane lub wiercone.

O stanie środowiska, w aspekcie sanitarnym, decyduje m.in. wyposażenie obszaru gminy w infrastrukturę kanalizacyjną. Długość sieci kanalizacyjnej pod koniec 2013 r. wynosiła 10,2 km, a odsetek ludności korzystającej z niej to 24%.

Na terenie gminy w miejscowości Komarówka Podlaska od 1993 r. działa mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków. Oczyszczalnia posiada

przepustowość na odprowadzanie ścieków sanitarnych w ilościach: $Q_{d\dot{s}r}=150-210m^3/d$. Aktualnie eksploatację oczyszczalni przekazano Zakładowi Usług Wodnych Międzygminnego Związku Komunalnego w Parczewie. Na terenie gminy nie występuje zbiorcza sieć kanalizacji deszczowej. Wody opadowe z powierzchni szczelnych odprowadzane są powierzchniowo do gruntu i pobliskich rowów.

2.2.3 ZAGOSPODAROWANIE ODPADÓW

Od 2013 r. w Polsce funkcjonują przepisy - wynikające z nowelizacji ustaw z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. t. j. z 2012 r., poz. 391) - na mocy których gmina przejęła obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie odbierania odpadów komunalnych oraz ich zagospodarowania w zamian za opłatę uiszczoną na jej rzecz. Zmiany w obowiązującym systemie gospodarowania odpadami polegają głównie na: obowiązku gmin w zakresie zapewnienia, budowy, utrzymania i eksploatacji własnych lub wspólnie z innymi gminami regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych, organizowaniu przez gminy przetargów na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, tworzeniu punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych w sposób zapewniający łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców gminy, osiągnięciu (określonych w znowelizowanej ustawie) odpowiednich poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia surowców wtórnych takich jak: papier, metale i tworzywa sztuczne i szkło, obowiązku w zakresie wskazania miejsca, w których mogą być prowadzone zbiórki zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych.

Na terenie gminy Komarówka Podlaska funkcjonuje dobrze zorganizowany system zbiórki, transportu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych. Gmina zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego została zakwalifikowana do regionu Północno – Zachodniego. Usługę odbioru i transportu odpadów komunalnych od

właściciele nieruchomości zamieszkałych na terenie gminy oraz odpadów zgromadzonych w sposób selektywny z Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych od 2013 r. świadczy firma „EKOLIDER” Jarosław Wyglądała z Garwolina. Wszystkie odpady komunalne zebrane z terenu gminy dostarczane są do Zakładu Zagospodarowania Odpadami Komunalnymi sp. z o. o. w Adamkach k. Radzyna Podlaskiego. W przypadku wystąpienia awarii lub braku mocy przerobowej tejże instalacji (uniemożliwiającej odbieranie zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych lub pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania od podmiotów odbierających odpady komunalne od właścicieli nieruchomości), odpady z obszaru gminy przekazywane będą do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Białej Podlaskiej.

Na terenie gminy w bieżącym roku obowiązują stawki za odbiór odpadów komunalnych zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 7 Stawki za odbiór odpadów komunalnych (2014 r.)

Gmina	Odpady segregowane	Odpady niesegregowane
Gmina Komarówka Podlaska (stawki od gospodarstwa)	1 os. – 6 zł	1 os. – 12 zł
	2 os. -11 zł	2 os. – 22 zł
	3-4 os. – 16 zł	3-4 os. – 30 zł
	od 5 os. wzwyż – 22 zł	Od 5 os. wzwyż – 40 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Łączna liczba odpadów z terenu gminy dostarczona do ZZOK Sp. z o. o. w Adamkach k. Radzyna Podlaskiego w 2014 r. wyniosła 310,07 Mg (megagram), co stanowiło 2,30% wszystkich składowanych tam w 2014 r. odpadów. Odsetek odpadów zmieszanych z całości oddanych przez gminę wyniósł 28,54%, zaś zebrane odpady selektywnie stanowiły 71,46%. Strukturę strumienia śmieci prezentuje poniższa tabela.

Tabela 8 Zestawienie poszczególnych frakcji odpadów gminy w 2014 r. (w Mg)

Zmieszane komunalne	Selektywne zebrane w tym:	Opakowania (suche)	Opakowania ze szkła	Biodegradowalne	Popioły	Pozostałe selektywne
88,48	221,59	31,59	52,62	0	0	137,38
Razem dla gminy: 310,07 Mg						

Źródło: ZZOK Sp. z o. o. w Adamkach k. Radzyna Podlaskiego

Priorytetowym zadaniem dla gminy Komarówka Podlaska na lata następne jest dalsze uświadamianie mieszkańców gminy w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi w celu ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów komunalnych oraz racjonalnego ich sortowania w celu osiągnięcia określonych przez Unię Europejską poziomów odzysku i recyklingu odpadów⁵.

2.2.4 INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA

Na terenie gminy nie ma stacji transformatorowej WN/SN tzw. Głównego Punktu Zasilającego. Obszar terytorialny gminy Komarówka Podlaska jest zasilany z dwóch stacji 110/15 kV tj.: GPZ 110/15 kV Międzyrzec Podlaski i GPZ 110/15 kV Parczew, zlokalizowanych na terenie Międzyrzecza Podlaskiego oraz Parczewa, które zasilają również ościenne gminy. Istniejąca na terenie gminy sieć elektroenergetyczna średniego napięcia SN-15 kV jest w znacznej mierze siecią napowietrzną (67,18 km). Gmina zasilana jest liniami napowietrznymi i kablowymi średnich napięć 15 kV (o łącznej długości 69,978 km). Linie średniego napięcia zasilają stacje transformatorowe 15/04 kV – słupowe (71 szt.) i wewnętrzne (1 szt.). Łączna moc zainstalowanych stacji transformatorowych wynosi 5 668 kVA. Sieć energetyczna zasilająca odbiorców indywidualnych i oświetleniowa oparta jest o układ linii elektroenergetycznych niskiego napięcia. W większości jest to sieć napowietrzna. Tylko w niewielkim procencie jest to sieć kablowa - doziemna (9%). Przeważnie są to krótkie odcinki linii zrealizowane do zasilania nowych

⁵ „Roczna analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Komarówka Podlaska za 2014 rok”

budynków mieszkalnych lub usługowych. Zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska” stan sieci elektroenergetycznych SN na terenie gminy oraz źródeł ich zasilania nie stanowi bariery w rozwoju gminy przy zachowaniu dotychczasowego tempa rozwoju oraz rolniczego charakteru gminy (rozwój ewolucyjny).

W poniższej tabeli przedstawiono w sposób zbiorczy charakterystykę sieci elektroenergetycznej na obszarze gminy.

Tabela 9 Sieć elektroenergetyczna na terenie gminy Komarówka Podlaska

Wyszczególnienie	Rodzaj	Jednostka	Ilość
Linia 110 kV Wisznice-Wólka Dobryńska	Napowietrzne	km	3,9
Długość linii 15 kV	Napowietrzne	km	67,18
	Kablowe	km	2,798
Długość linii nN (bez przyłączy)	Napowietrzne	km	91,715
	Kablowe	km	7,172
Długość przyłączy nN	Napowietrzne	km	38,767
	Kablowe	km	6,245
Stacje transformatorowe 15/0,4 kV	Słupowe	szt.	71
	Wnętrzowe	szt.	1
Moc zainstalowanych stacji transformatorowych 15/0,4 kV	Słupowe i wnętrzowe	kVa	5668

Źródło: PGE Dystrybucja S.A. Oddział Lublin

Eksploatacją poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego, zlokalizowanych na terenie gminy zajmuje się PGE Dystrybucja S.A. Spółka jest jedynym operatorem systemu dystrybucyjnego działającego na terytorium gminy. Jest ona odpowiedzialna za dostawę

energii elektrycznej z wytwórni do odbiorcy końcowego na jej terenie energetycznym.

Na system oświetlenia ulicznego gminy składa się 679 lamp oświetleniowych (typu sodowego lub rtęciowego), z czego 567 stanowi majątek Rejonu Energetycznego w Radzynie Podlaskim, zaś 15 jest własnością gminy. Systematycznie dobudowywane są nowe odcinki oświetlenia zwiększające bezpieczeństwo poruszania się po jej terenie.

Gmina Komarówka Podlaska w partnerstwie z Miastem Radzyń Podlaski realizuje projekt „Czysta energia w powiecie radzyńskim”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego. Celem projektu jest poprawa stanu środowiska naturalnego i ograniczenie zagrożeń ekologicznych poprzez wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych. W ramach ww. projektu w budynkach Zespołu Szkół Samorządowych Szkoły Podstawowej w Komarówce Podlaskiej wybudowano kotłownię kontenerową na biomasę. Kotłownia została podłączona do przebudowanej instalacji istniejącej kotłowni na olej opałowy, wytwarza ciepło dla potrzeb centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej. W ramach projektu planowane jest również wyposażenie 89 budynków mieszkalnych oraz jednego budynku użyteczności publicznej w instalacje solarne. Gmina na bieżąco prowadzi działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii i podniesienie efektywności energetycznej poprzez m.in. termomodernizację budynków użyteczności publicznej.

Na terenie gminy nie ma gazociągów. Gospodarka cieplna bazuje na lokalnych kotłowniach i indywidualnych urządzeniach grzewczych opalanych paliwem stałym. Domy i budynki ogrzewane są w sposób indywidualny, a dominującym paliwem jest węgiel kamienny i drewno. Do przygotowywania posiłków wykorzystywany jest w wielu gospodarstwach domowych gaz propan-butan (butle).

Zgodnie ze zmianami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska” na terenie

gminy planowany jest przebieg rurociągu przesyłowego dalekosiężnego (ropociąg), który łączyłby systemy transportu ropy na Ukrainie i w Polsce. Planowane przedsięwzięcie jest inwestycją celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym. Inwestycja została ujęta w koncepcji Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Polityce Energetycznej Polski do 2030. Ropociąg Odessa - Brody – Płock, jest jedną z inwestycji planowaną w ramach zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego Polski poprzez niezbędną dywersyfikację w zakresie dostaw ropy. Planowany rurociąg został ujęty w Zmianie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) przyjętej Uchwałą Nr XXIII/39/2012 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 25 czerwca 2012 r. Planowany rurociąg prowadzony jest w większości przez tereny niezainwestowane, tj. tereny rolne.

2.2.5 INFRASTRUKTURA TELEINFORMATYCZNA

Na terenie gminy funkcjonuje sieć połączeń telefonicznych światłowodowych, sieć telefonów radiowych oraz sieć telefonii komórkowej. W ostatnich latach następuje wzrost abonentów podłączonych do sieci stacjonarnej i komórkowej.

W ramach projektu „Regionalna Sieć Szerokopasmowa Lublin Północny-Wschód” na terenie gminy zostało zainstalowanych 5 punktów dostępu do Internetu bezprzewodowego, obejmujących antenę odbiorczą opartą na technologii Wi-Max oraz antenę nadawczą. Punkty hot-spot znajdują się w następujących miejscach:

- ❖ Szkoła Podstawowa, Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej
- ❖ Przedszkole w Komarówce Podlaskiej
- ❖ Gminne Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej
- ❖ Warsztat Terapii Zajęciowej w Kolembrodach
- ❖ Szkoła Podstawowa w Derewicznie.

W celu przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu gmina przystąpiła do realizacji projektu finansowanego ze środków unijnych, dzięki któremu 100 gospodarstw domowych otrzymało zestaw komputerowy wraz z dostępem do

Internetu oraz zostało utworzone laboratorium komputerowe w Liceum Ogólnokształcącym w Komarówce Podlaskiej (15 komputerów, 1 łącze internetowe).

Poziom usług związanych z łącznością jest na terenie gminy Komarówka Podlaska zadowalający.

2.2.6 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA

Zapotrzebowanie w zakresie edukacji na terenie gminy Komarówka Podlaska zaspokajają:

Zespół Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej – w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego, Gimnazjum im. Jana Pawła II, Liceum Ogólnokształcące im. Ziemi Podlaskiej, Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych.

Organem prowadzącym dla Zespołu Szkół jest gmina Komarówka Podlaska. Siedzibą są budynki przy ulicy Waleriana Batki nr 20 i ulicy I Armii Wojska Polskiego nr 7 w Komarówce Podlaskiej. Zespół Szkół Samorządowych jest mocno osadzony w środowisku lokalnym, czego dowodem jest bogaty wachlarz partnerów środowiska bliższego i dalszego skutecznie wspierających organizację procesów edukacyjnych, kształtowanie społecznie pożądanых postaw uczniów i realizację funkcji opiekuńczej (m.in. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Radzynie Podlaskim, Ośrodki profilaktyki i terapii uzależnień „Niebieska Linia”, Katolicki Ruch Antynarkotyczny KARAN, Mobilne Centrum Informacji Zawodowej w Białej Podlaskiej, Sąd i Kurator Sądowy w Radzynie Podlaskim, Powiatowa Komenda Policji w Radzynie Podlaskim, Ośrodek dla Uchodźców w Bezwoli Starej, uczelnie wyższe – UMCS w Lublinie, PSW w Białej Podlaskiej, WSEI w Lublinie, Stowarzyszenie Przyjaciół Komarówki „W Komarówce” oraz Stowarzyszenie „Nadzieja i Przyszłość w Komarówce Podlaskiej”).

Zespół Szkół dysponuje dobrymi warunkami lokalowymi i wyposażeniem dydaktycznym umożliwiającymi organizowanie procesów edukacyjnych z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów realizacji podstawy

programowej. W Zespole Szkół działa biblioteka szkolna oraz Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej (ICIM).

Dużym atutem jest zlokalizowana przy gimnazjum nowoczesna, pełnowymiarowa hala sportowo-widowiskowa, wybudowana w latach 2005-2006. Obiekty sportowe są używane nie tylko w trakcie lekcji, ale także po ich zakończeniu.

Zdjęcie 13 Budynek Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

Komarówka Podlaska jako jedyna gmina wiejska w powiecie prowadzi własne Liceum Ogólnokształcące, przejęte w 2006 r. od Powiatu Radzyńskiego. Obecny budynek szkoły to Pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego, który został oddany uczniom w 1961 r. W pracę szkoły mocno wpisane jest kultywowanie i podtrzymywanie tradycji oraz wychowanie patriotyczne i regionalne w powiązaniu z jej patronem "Ziemią Podlaską".

Z analizy dokumentacji szkolnej oraz danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie wynika, że w ostatnich latach w szkole zauważalny jest wzrost efektywności kształcenia. Na podstawie trzyletnich wskaźników Edukacyjnej Wartości Dodanej (2012-2014) widoczny jest wzrost efektów uczenia się z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych. Dostrzega się

również efektywność kształcenia przedmiotów humanistycznych⁶. O wysokiej jakości kształcenia oraz realizowaniu nowatorskich pomysłów w zakresie edukacji świadczy fakt, iż w 2014 r. liceum znalazło się w gronie Laureatów Projektu Certyfikacji Szkół "Szkoła Innowacji".

Uczniowie szkół mają możliwość uczestniczenia w pozalekcyjnych formach działalności placówek oświatowych takich jak: koła zainteresowań (polonistyczno-teatralne, biologiczne, matematyczne, geograficzne, z jęz. angielskiego, szachowe), zajęcia rozwijające kompetencje czytelnicze, zdolności artystyczne, logopedyczne, SKS, treningi strzeleckie. W liceum działa ponadto redakcja szkolnej gazety oraz szkolny radiowęzeł.

Zespół Szkół nie tylko dba o poziom wiedzy uczniów, ale i rozwija ich osobowość, realizując liczne programy profilaktyczne i prozdrowotne oraz uczestnicząc w akcjach charytatywnych m.in.:

- ✓ **współpracy z Wielką Orkiestrą Świątecznej Pomocy,**
- ✓ **Ogólnopolska Akcja „Szlachetna Paczka”**
- ✓ **Ogólnopolska Akcja Charytatywna „Pomóż dzieciom przetrwać zimę”-** prowadzona przed świętami Bożego Narodzenia z myślą o dzieciach z rodzin wielodzietnych, niepełnych, rozbitych, będących w trudnej sytuacji materialnej oraz podopiecznych domów dziecka i ośrodków szkolno-wychowawczych zbiórka odzieży, obuwia, zabawek, książek, artykułów szkolnych i papierniczych, środków czystości i higieny osobistej, słodyczy, żywności długoterminowej, ziemiopłodów, przedmiotów gospodarstwa domowego,
- ✓ **„Sprzątanie świata”**
- ✓ **„Góra grosza”**
- ✓ **Zbieranie nakrętek dla Hospicjum im. Małego Księcia w Lublinie**
- ✓ **„Trzymaj Formę!”** - realizowany w szkole gimnazjalnej program mający na celu trwałe kształtowanie prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej i ich rodzin poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia

⁶ Raport z ewaluacji problemowej - Liceum Ogólnokształcące Komarówka Podlaska. Kuratorium Oświaty w Lublinie

i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki

- ✓ **„Owoce i warzywa w szkole”** - realizowany przez Agencję Rynku Rolnego program mający na celu trwałą zmianę nawyków żywieniowych dzieci poprzez zwiększenie udziału owoców i warzyw w ich codziennej diecie oraz propagowanie zdrowego odżywiania poprzez działania towarzyszące o charakterze edukacyjnym realizowany wśród uczniów klas I-III szkoły podstawowej
- ✓ **„ACE – aktywna, kreatywna i przedsiębiorcza młodzież – innowacyjne metody nauczania przedsiębiorczości i ekonomii”** – projekt edukacyjny
- ✓ **„Matematyka reaktywacja”** – projekt edukacyjny
- ✓ **„Ryzyko w ruchu drogowym – poznaj, zrozum, ciesz się jazdą”** - celem niniejszej kampanii społecznej było przedstawienie zagadnień wpływających na ryzyko wśród młodych użytkowników dróg, odbyły się również warsztaty z udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej
- ✓ **„Odmów - nie bierz”** program profilaktyczny realizowany we współpracy z Ośrodkiem Profilaktyki i Terapii Uzależnień z Płocka, którego celem była diagnoza skali zagrożeń alkoholowych i narkotykowych w grupie uczniów szkoły licealnej i szkoły zawodowej, przekazanie wiedzy na temat środków psychoaktywnych i skutków zachowań ryzykownych, trening asertywności dla młodzieży oraz wsparcie diagnostyczne dla wychowawców i pedagogów szkolnych
- ✓ **„Wybieram życie – I krok”** – program edukacyjny na temat raka szyjki macicy, raka piersi i czerniaka dla uczniów szkoły licealnej i zawodowej, prowadzony we współpracy z pracownikami Centrum Onkologii w Lublinie i Państwowego Szpitala Klinicznego nr 1 im. S. Staszica w Lublinie
- ✓ **„ARS, czyli jak dbać o miłość”** – program profilaktyczny dla młodzieży ponadgimnazjalnej w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych, także w kontekście przyszłych ról rodzicielskich.

Ponadto w Szkole Podstawowej w Komarówce Podlaskiej oraz Szkołach Podstawowych w Walinnie i Derewicznie realizowano współfinansowany z funduszy unijnych projekt „**Aby język giętki powiedział wszystko, co myśli głowa**”, którego celem było wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszenie różnic w jakości usług edukacyjnych. W efekcie 175 uczniów wzięło udział w warsztatach literacko-teatralnych, artystycznych, zajęciach logopedycznych, informatycznych oraz spotkaniach z pedagogiem szkolnym. Warto wspomnieć, iż gimnazjum w ramach akcji e-Twinning (współpraca międzynarodowa szkół za pomocą mediów elektronicznych) bierze udział w 7 projektach.

Szkoła Podstawowa w Brzozowym Kącie – sześcioklasowa szkoła z oddziałem przedszkolnym prowadzona przez stowarzyszenie.

Szkoła Podstawowa w Kolembrodach – sześcioklasowa szkoła z oddziałem przedszkolnym prowadzona przez stowarzyszenie.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Walinnie – trzyklasowa szkoła prowadzona przez osobę fizyczną.

Liczba dzieci uczęszczających do szkół na terenie gminy z roku na rok ulega systematycznemu spadkowi. W okresie ostatnich trzech lat liczba uczniów gimnazjum spadła o 22%, uczniów liceum o 26%. Jest to trend charakterystyczny dla przeważającej większości jednostek samorządu terytorialnego nie tylko w województwie lubelskim, ale w całym kraju. Wpływ na to ma przede wszystkim niekorzystne zjawisko niżu demograficznego. Taka sytuacja może być również podyktowana wybieraniem przez uczniów innych szkół na miejsce swojej edukacji, poza gminnych. Nieznaczny wzrost liczby uczniów w niektórych szkołach podstawowych mógł być spowodowany przeniesieniem dzieci ze zlikwidowanej w 2014 r. Publicznej Szkoły w Przegalinach Dużych (szkoła została zlikwidowana z uwagi na zbyt małą liczbę uczniów oraz brak wystarczających środków finansowych na właściwe funkcjonowanie szkoły). Zaistniała sytuacja zwiastuje w przyszłości problemy na rynku pracy oraz zubożenie kreatywnego kapitału gminy.

Tabela 10 Liczba uczniów w szkołach na terenie Gminy Komarówka Podlaska

Nazwa szkoły		Liczba zatrudnionych nauczycieli Stan na wrzesień 2014 r.	Liczba dzieci w roku szkolnym			
			2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Zespół Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej	Szkoła Podstawowa	50	224	233	239	247
	Gimnazjum		171	154	140	133
	Liceum Ogólnokształcące		109	99	90	80
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa		13	13	14	21
	Liceum dla Dorosłych		16	14	10	10
Szkoła Podstawowa w Kolembrodach		6	33	32	27	27
Szkoła Podstawowa w Brzozowym Kącie		8	36	37	33	29
Publiczna Szkoła Podstawowa w Walinnie		4	20	19	19	25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

W Komarówce Podlaskiej funkcjonuje również trzy oddziałowe (80 miejsc) **Przedszkole Samorządowe**, otwarte w trybie 9-godzinnym. W roku szkolnym 2014/2015 uczęszczało do niego 76 dzieci, zatrudnionych było 6 nauczycieli na 5,2 etatach oraz 2,5 etatu pomocy nauczyciela i sprzątaczkę. Siedzibą przedszkola są zaadaptowane sale budynku Liceum Ogólnokształcącego. Warunki dydaktyczno-wychowawcze oraz baza socjalno-bytowa przedszkola są dobre. Przedszkole posiada 4 sale dydaktyczne, 2 łazienki, hol umożliwiający organizowanie zabaw ruchowych oraz uroczystości, przedstawień itp. Na placu szkolnym zorganizowano

profesjonalny, bogato wyposażony plac zabaw. Dzieci uczęszczające do przedszkola mają możliwość uczestniczenia w dodatkowych zajęciach z języka angielskiego, religii, logopedii oraz zajęciach tanecznych. Od 2009 r. do 2011 r. w przedszkolu realizowano współfinansowany z funduszy EFS-u projekt „Mądrzy, zdrowi do pracy gotowi”, którego celem było tworzenie warunków równych szans edukacyjnych oraz podniesienie dotychczasowej oferty edukacyjnej dla dzieci uczęszczających do przedszkola.

Na bazę sportową gminy, oprócz infrastruktury znajdującej się przy Zespole Szkół Samorządowych w Komarówce Podlaskiej, składają się również:

- ❖ **skatepark wraz z placem zabaw** – jest to pierwsza tego typu inwestycja w powiecie radzyńskim. Dzięki unijnemu dofinansowaniu w centrum Komarówki Podlaskiej zamontowano kilkanaście elementów skateboardingowych (betonowe przeszkody, murki, podesty, metalowe poręcze) do uprawiania sportów ekstremalnych: jazdy na deskorolce, rolkach i BMX-ach. Obok powstał plac zabaw z huśtawkami, zjeżdżalnią i zabawkami na sprężynach. W drugim etapie inwestycji obok placu zabaw pojawi się siłownia napowietrzna
- ❖ **kompleks boisk sportowych „Orlik 2012”** w Komarówce Podlaskiej, wybudowany w latach 2011-2012 (łączny koszt inwestycji 824 962,23 zł brutto), składa się z boiska do piłki nożnej, boiska do piłki koszykowej i siatkówki oraz z zaplecza sanitarno-szatniowego
- ❖ **strzelnica sportowa** – o powierzchni użytkowej 1060 m² zlokalizowana w miejscowości Wiski (działka nr ewid. 521), wybudowana w 1973 r. została nabyta przez gminę w 2000 r. oraz zmodernizowana w 2010 r. Wyremontowano wiaty strzelnicze, przystosowując je na 6 stanowisk strzeleckich z półkami na amunicję i broń. Stanowiska są dostosowane do strzelania z różnych pozycji, z broni długiej i krótkiej. Wymieniono również dach tzw. wiaty biesiadnej. Strzelnica cieszy się dużym powodzeniem, odbywają się tam liczne zawody, także o zasięgu ponadlokalnym.

Dzięki unijnemu dofinansowaniu w ostatnich latach w Komarówce Podlaskiej powstało również pole paintballowe, a w miejscowościach Woroniec i Walinna - place zabaw. Gmina posiada dobrze zorganizowaną bazę sportową. Dostępność wyżej wymienionych obiektów sportowych znacząco wpływa na wzrost zainteresowania mieszkańców aktywnym spędzaniem wolnego czasu.

Zdjęcie 14 Strzelnica sportowa

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/>

Na terenie gminy działają:

- ❖ **Gminny Ludowy Klub Sportowo-Turystyczny HUSAR** – klub jednosekcyjny, popularyzujący strzelectwo sportowe, licencjonowany przez Polski Związek Strzelectwa Sportowego. Klub rozwija się promując siebie oraz całą gminę m.in. poprzez udział w zawodach o charakterze lokalnym i ponadregionalnym.
- ❖ **Parafialny Klub Sportowy „Olimpia”** – w jego strukturach funkcjonują sekcje: piłki nożnej, lekkiej atletyki, szachowa oraz tenisa stołowego. Klub zrzesza miejscową młodzież szkolną i bazuje na kadrze nauczycieli wychowania fizycznego. Jego działalność opiera się na sprzęcie i obiektach szkół oraz miejscowym stadionie.

2.2.7 INFRASTRUKTURA KULTURY

Jednym z głównych animatorów działalności kulturalno-oświatowej jest **Gminne Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej**. Jego baza lokalowa w ostatnich latach uległa znacznej poprawie. Od 2011 r. ma ono nową siedzibę w centrum miejscowości (poprzednio mieściło się w pomieszczeniach OSP). Przebudowa i modernizacja budynku byłego przedszkola oraz dostosowanie jej do potrzeb Gminnego Centrum Kultury stały się możliwe dzięki pozyskanym środkom unijnym oraz środkom własnym budżetu gminy. Aktualnie w GCK zatrudnione są 3 osoby na 2 etatach.

Zdjęcie 15 Gminne Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej

Źródło: http://wroclaw.fotopolska.eu/domy_kultury,20,20/woj.lubelskie.html

Gminne Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej sprawuje funkcje w zakresie koordynacji i nadzorowania działalności amatorskiego ruchu artystycznego w gminie oraz otacza swoją opieką zespoły śpiewacze Kół Gospodyń Wiejskich. Współpracuje ze wszystkimi Kółami Gospodyń Wiejskich w gminie oraz na miarę możliwości finansowych wspiera twórców ludowych. Wspólnie z Gminną Biblioteką Publiczną organizuje konkursy, wystawy,

spotkania z ciekawymi ludźmi, imprezy okolicznościowe. Działalnością swoją obejmuje dzieci, młodzież i dorosłych. W 2010 r. Gminne Centrum Kultury pozyskało środki unijne na realizację projektu pod hasłem „Pragnę, dążę, osiągam”. Projekt, którego celem było tworzenie warunków do integracji społecznej młodzieży, był skierowany do młodych mieszkańców gminy w wieku od 15 do 19 lat. Młodzież skorzystała z zajęć tanecznych, plastycznych i warsztatowych z psychologiem. Kolejny realizowany przez GCK projekt „Z muzyką przez pokolenia” (02-07.2013 r. finansowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki) kierowany był do kobiet w wieku 15-64 lata zamieszkujących teren gminy. 40 uczestniczek wzięło udział w nauce gry na instrumentach, warsztatach wokalnych oraz kursie wizażu.

Intensywną działalność w zakresie animacji kultury prowadzi również **Gminna Biblioteka Publiczna w Komarówce Podlaskiej**. Została ona założona w 1949 r. z inicjatywy samorządu gminy. W latach 1997-2008 funkcjonowała w strukturach Gminnego Centrum Kultury, a od 1 stycznia 2009 uchwałą Rady Gminy znów stanowi samodzielną jednostkę. Biblioteka jest lokalną instytucją kultury finansowaną przez samorząd, wpisaną do Gminnego Rejestru Instytucji Kultury. W chwili obecnej biblioteka mieści się w budynku GCK w Komarówce Podlaskiej, zatrudnione są dwie osoby na 1,5 etatu. Aby zwiększyć liczbę czytelników zorganizowano sieć punktów bibliotecznych, które ułatwiają mieszkańcom odległych okolic dostęp do książki. Ww. punkty działają w miejscowościach:

- ❖ Walinna – od 03.09.2005
- ❖ Brzozowy Kąt – od 14.11.2007

Gminna Biblioteka Publiczna w Komarówce Podlaskiej kilkakrotnie brała udział w programie „Akademia Orange dla bibliotek” organizowanym przez Fundację Orange. Celem programu jest wspieranie rozwoju społeczeństwa informacyjnego poprzez zwiększenie dostępu do nowych technologii komunikacyjnych i promocję ich wykorzystania tak, by biblioteki stały się nowoczesnymi, wielofunkcyjnymi centrami informacyjnymi, kulturalnymi i edukacyjnymi.

Tabela 11 Charakterystyka sieci bibliotecznej

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Biblioteki i filie	1	1	1	1	1
Pracownicy bibliotek	2	2	2	2	2
Księgozbiór [wol.]	11720	10963	11633	11877	11278
Punkty biblioteczne ogółem	3	4	1	3	3
Komputery użytkowane w bibliotece ogółem [szt.]	7	10	7	8	8
Komputery użytkowane w bibliotece dostępne dla czytelników	2	5	5	5	5
Komputery podłączone do Internetu	2	5	5	5	-
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	1148	911	2268	1123	1112
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	2552,3	2405,7	2565,2	2643,0	2536,7
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	26,0	23,3	24,3	24,4	23,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Oprócz podstawowej działalności związanej z udostępnianiem czytelnikom zbiorów książek i prasy, biblioteka realizuje też zadania polegające na upowszechnianiu wiedzy i nauki oraz promowaniu własnej miejscowości, gminy, regionu. Działalność kulturalna biblioteki prowadzona jest w różnorodnej formie m.in.: konkursów literackich, plastycznych, spotkań z ciekawymi ludźmi, teatrem, lekcji bibliotecznych, imprez okolicznościowych, wystaw tematycznych, promocji książek. Biblioteka poszerzyła również swoją ofertę o udostępnianie łączy internetowych dla mieszkańców gminy. Do tego celu służy 5 komputerów.

Od 2011 r. w bibliotece działa „Klub Hafciarek”, którego założycielką jest Barbara Zalewska – kierownik biblioteki. Członkami klubu są miłośniczki robótek ręcznych (haftowanych, robionych na drutach, szydełkiem). Na comiesięcznych spotkaniach panie wymieniają się schematami i pomysłami, przynoszą aktualnie wykonywane robótki. Biblioteka od 2012 r. organizuje również spotkania dla najmłodszych mieszkańców gminy w formie „Klubu małego lwa”.

Infrastrukturę kultury na terenie gminy tworzy również **Gminna Izba Regionalna w Kolembrodach**. Izba powstała w 2003 r. w drewnianym budynku starej szkoły z końca XIX w., zwanego Popówką. Przy odrestaurowaniu budynku pracowali mieszkańcy, tj. członkinie Koła Gospodyń Wiejskich z przewodniczącą na czele, pracownicy obsługi szkoły, wiejscy stolarze, rodzice, młodzież, dzieci, nauczyciele i dyrektor szkoły. Zgromadzono tam, dzięki uprzejmości mieszkańców wsi i gminy, przeróżne pamiątki dokumentujące historię kultury i rzemiosła regionu. Wśród eksponatów znajdują się narzędzia oraz sprzęt kuchenny i gospodarczy, którego się już nie używa. Przedstawiona jest historia powstania tkaniny lnianej: od siemienia lnianego do ubrania, koszuli.

Zdjęcie 16 Gminna Izba Regionalna w Kolembrodach

Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

2.3 SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA

Analiza zachodzących trendów demograficznych jest jednym z elementów oceny rozwoju społecznego i jakości życia w gminie. Oparta jest na statystycznej ocenie społeczeństwa, która wynika z porównania podstawowych wskaźników z różnych dziedzin życia społecznego, mających istotny wpływ na warunki życia mieszkańców.

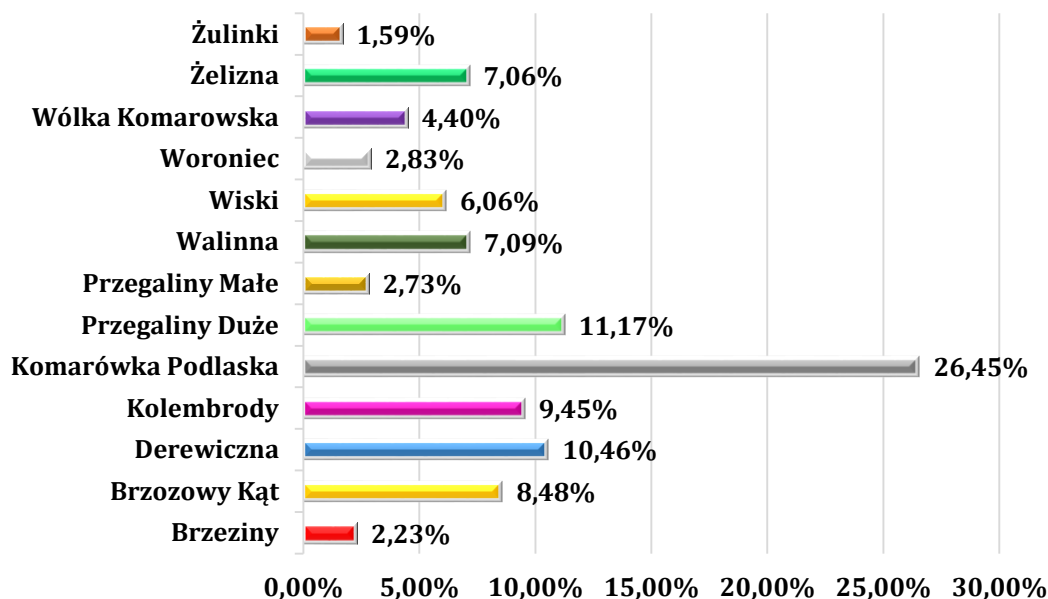
2.3.1 DEMOGRAFIA

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego teren Gminy Komarówka Podlaska w 2014 r. zamieszkiwało 4 446 osób, w tym kobiety stanowiły 49,70%, natomiast mężczyźni 50,30%. Mieszkańcy gminy stanowili 7,33% ludności powiatu radzyńskiego oraz 0,21% ludności całego województwa lubelskiego.

Gmina Komarówka Podlaska należy do jednostek najstabilniej zaludnionych w skali regionu, jak i kraju. Przy jej powierzchni wynoszącej niemal 138 km², wskaźnik średniej gęstości zaludnienia kształtuje się na poziomie zaledwie 33 osób na 1 km². Stanowi to wartość znacznie poniżej średniej powiatu radzyńskiego, która w 2014 r. wynosiła 63 osób na 1 km², województwa lubelskiego - 86 osób na 1 km² i kraju - 123 osoby na 1 km².⁷ Wyżej wymienione wskaźniki plasują gminę na 803 miejscu w kraju pod względem powierzchni oraz na 1 870 miejscu w kraju pod względem liczby ludności.

⁷ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku” GUS

Wykres 2 Udział mieszkańców poszczególnych miejscowości w całkowitej liczbie ludności gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Cechą charakterystyczną rozmieszczenia ludności w gminie jest jej koncentracja w największych miejscowościach, takich jak: Komarówka Podlaska, Przegaliny Duże, Derewiczna, Kolembrody. Do miejscowości zamieszkałych przez najmniejszą liczbę mieszkańców należy zaliczyć: Żulinki, Brzeziny, Przegaliny Małe oraz Woroniec.

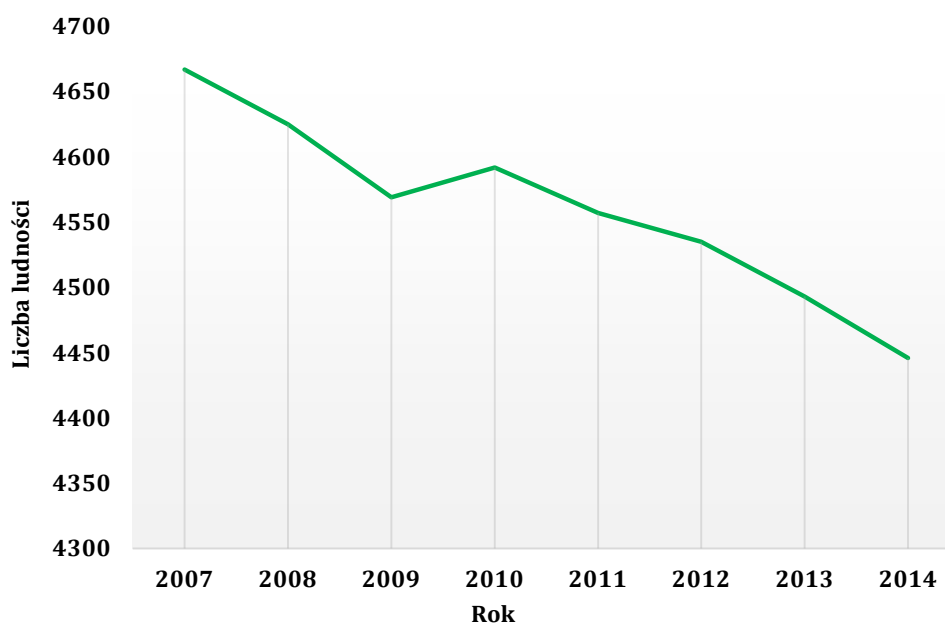
Liczba mieszkańców oraz gęstość zaludnienia nie są wartościami stałymi i podobnie jak rozmieszczenie mieszkańców podlegają zmianom. Poniższa tabela oraz wykres prezentują dynamikę ludności gminy na przestrzeni lat 2007-2014 z uwzględnieniem podziału wg płci.

Tabela 12 Liczba ludności Gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba ludności ogółem	4667	4625	4569	4592	4557	4535	4493	4446
Kobiety	2319	2294	2279	2299	2282	2273	2263	2236
Mężczyźni	2348	2331	2290	2293	2275	2262	2230	2210

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wykres 3 Zmiany liczby ludności Gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne

Z powyższego zestawienia wynika, że na przestrzeni ostatnich 8 lat liczba mieszkańców gminy systematycznie spadała. W analizowanym okresie zmniejszyła się ona o 221 osób, co stanowi niemal 5% obecnej liczby mieszkańców gminy. W okresie 2000-2007 badanym na potrzeby *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska w latach 2008-2015* tendencja była podobna, stąd można przypuszczać, że zmniejszanie liczby ludności gminy może utrzymać się w dalszym ciągu. Spadek liczby mieszkańców jest trendem charakterystycznym dla całego województwa lubelskiego i dla zdecydowanej większości kraju. Na ubytek liczby ludności wpływa przede wszystkim ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji. Niepokojący trwały trend spadku liczby ludzi młodych, co w połączeniu z przechodzeniem w wiek emerytalny osób będących obecnie w wieku produkcyjnym będzie pogarszał wskaźnik obciążenia demograficznego.

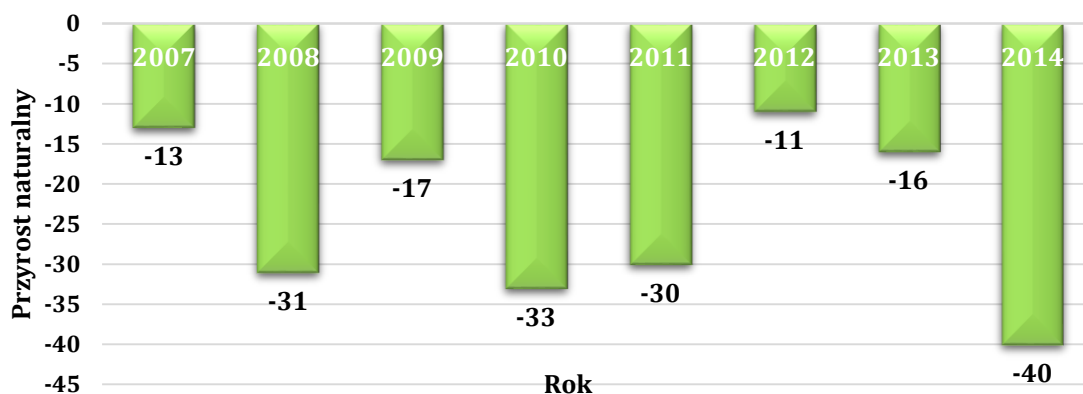
Na przestrzeni lat 2007-2014 liczba kobiet i mężczyzn była zbliżona. Charakterystyczny dla gminy jest wskaźnik poziomu feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn), który na przestrzeni analizowanych 8 lat utrzymuje się niemal

na tym samym poziomie, w 2014 r. jego wartość wyniosła 99⁸. Wskaźnik ten jest niższy od wskaźnika feminizacji dla całego województwa lubelskiego (106). Przyczyn takiej tendencji upatrywać można przede wszystkim w czynnikach demograficznych związanych z migracją – saldo migracji jest wyższe w przypadku kobiet, które częściej wyjeżdżają w poszukiwaniu pracy oraz w celach edukacyjnych.

Jednym z głównych czynników decydujących o liczbie ludności jest przyrost naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów. Od wielu lat na terenie gminy odnotowuje się niepokojący ujemny przyrost naturalny. Na przełomie ostatnich 8 lat w gminie rodziło się średnio 44 osoby i 68 osób umierało. Najkorzystniejsza sytuacja względem przyrostu naturalnego w gminie zaobserwowana została w 2012 r., kiedy to bezwzględna różnica pomiędzy liczbą urodzeń i zgonów była najmniejsza. Niestety nie oznaczało to stabilizowania się sytuacji demograficznej gminy. W 2014 r. nastąpił gwałtowny spadek przyrostu naturalnego, osiągając wartość -40, najmniejszą od 2003 r.

Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Zestawienie wielkości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w gminie Komarówka Podlaska, powiecie radzyńskim oraz

⁸ Bank Danych Lokalnych GUS

województwie lubelskim umożliwia ocenę sytuacji demograficznej w szerszym zakresie.

Tabela 13 Wskaźnik przyrostu naturalnego w latach 2007-2014

Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
gmina Komarówka Podlaska	-2,7	-6,5	-3,6	-7,1	-6,6	-2,4	-3,6	-9,0
powiat radzyński	-0,1	-0,5	0,8	-0,5	-0,3	0,0	-1,7	-0,5
województwo lubelskie	-0,7	-0,2	-0,3	-0,2	-0,7	-0,6	-1,4	-1,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w gminie kształtował się średnio na poziomie -5, a jego wartość ulegała znacznym wahaniom od -9,0 do -2,4. Średnia wartość wskaźnika jest znacząco niższa niż średnią wskaźnika dla powiatu radzyńskiego, która wyniosła -0,35 i jednocześnie znacznie niższa od wartości wskaźnika dla województwa lubelskiego -0,65. Trend przyrostu naturalnego w gminie jest zbieżny z trendem tego wskaźnika dla powiatu radzyńskiego i województwa lubelskiego – niekorzystne zjawisko stopniowego spadku wartości wskaźnika.

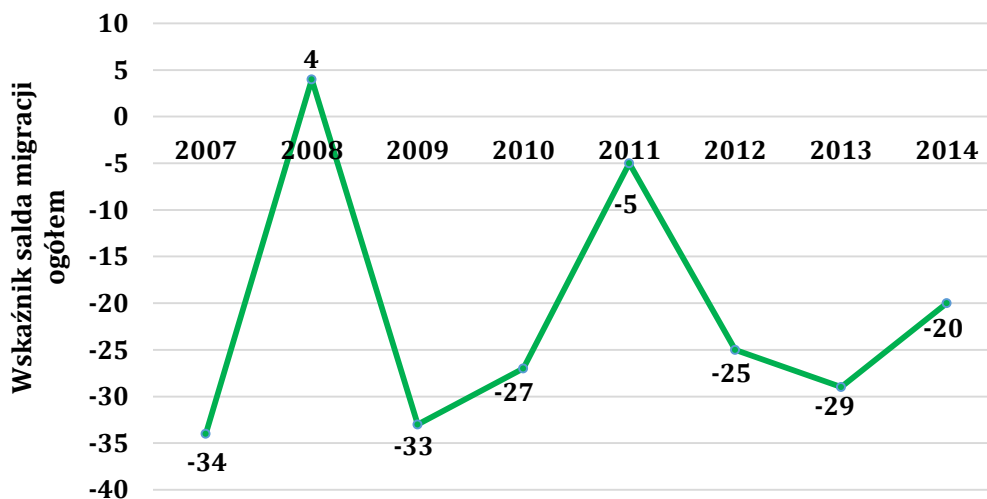
Od kilku lat zauważalny jest spadek poziomu urodzeń: rok 2012 - 56 urodzeń, rok 2013 - 44 urodzenia, rok 2014 - 31. Może mieć to związek z coraz mniejszą ilością zawieranych małżeństw (2011-34, 2012-31, 2013-16). Ulęgają zmianie także priorytety osób młodych, którzy za główny cel stawiają sobie znalezienie pracy, w większości przypadków, poza terenem gminy, a w dalszej kolejności jest założenie rodziny. Na podstawie najwyższego w ciągu analizowanych 8 lat wskaźnika zawartych małżeństw w 2014 r. – 35, można przypuszczać, że wartość liczby urodzeń w najbliższych latach nieco wzrośnie.

W związku ze starzeniem się społeczeństwa, niska dodatnia wartość przyrostu naturalnego nie będzie gwarantowała w przyszłości zastępowalności pokoleń, co w połączeniu ze starzeniem się społeczeństwa w szerszej perspektywie czasowej może pogłębić zjawisko recesji liczby ludności.

Kolejnym ze wskaźników kształtujących poziom zaludnienia są migracje ludności. W przypadku gminy wskaźnik salda migracji ogółem, na przestrzeni lat 2007-2014, ulegał wahaniom. Saldo migracji ogółem jest wynikiem ujemnych wartości sald migracji wewnętrznych i zewnętrznych. Analiza wartości salda migracji potwierdza, że mieszkańcy gminy częściej wyjeżdżali poza jej terytorium niż przyjeżdżali z innych gmin. Powodem takiej sytuacji było najczęściej poszukiwanie zatrudnienia poza terytorium gminy. Można przypuszczać, że Komarówka Podlaska mimo swojego atrakcyjnego położenia, nie stanowi bezpiecznego miejsca do życia i rozwoju, a wielu jej mieszkańców będzie w najbliższym okresie poszukiwać innych miejsc osiedlenia⁹. W trakcie okresu 2007-2014 dodatnie saldo migracji (oznaczające większą liczbę osób zameldowanych, niż wymeldowanych z terenu gminy w ciągu jednego roku) odnotowywano jednokrotnie. Poziom wskaźnika jest niekorzystny i negatywnie wpływa na rozwój demograficzny gminy.

Wykres 5 Saldo migracji ogółem na terenie Gminy Komarówka Podlaska w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

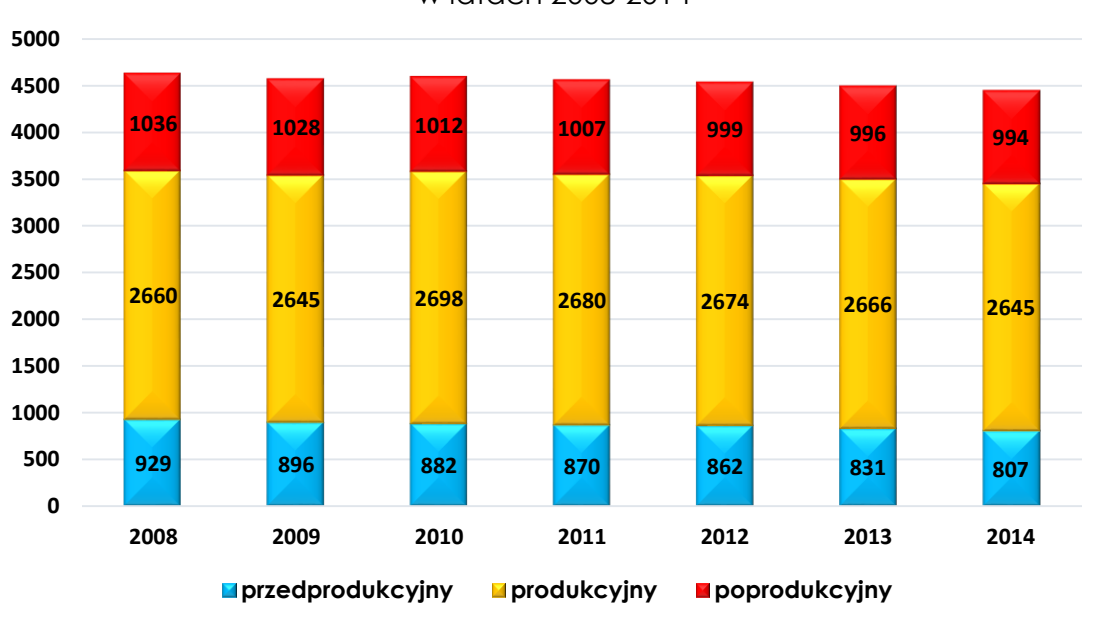
Z punktu widzenia prognoz rozwoju gminy niezwykle ważna jest struktura wiekowa jej mieszkańców. Większe perspektywy rozwojowe mają jednostki samorządu terytorialnego, w których przeważającą częścią tej struktury

⁹ „Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Komarówka Podlaska na lata 2014-2020”

stanowią ludzie młodzi. Zmniejszanie się populacji mieszkańców gminy potwierdza m.in. wskaźnik obciążenia demograficznego.

Wykres 6 Wskaźnik obciążenia demograficznego Gminy Komarówka Podlaska w latach 2008-2014

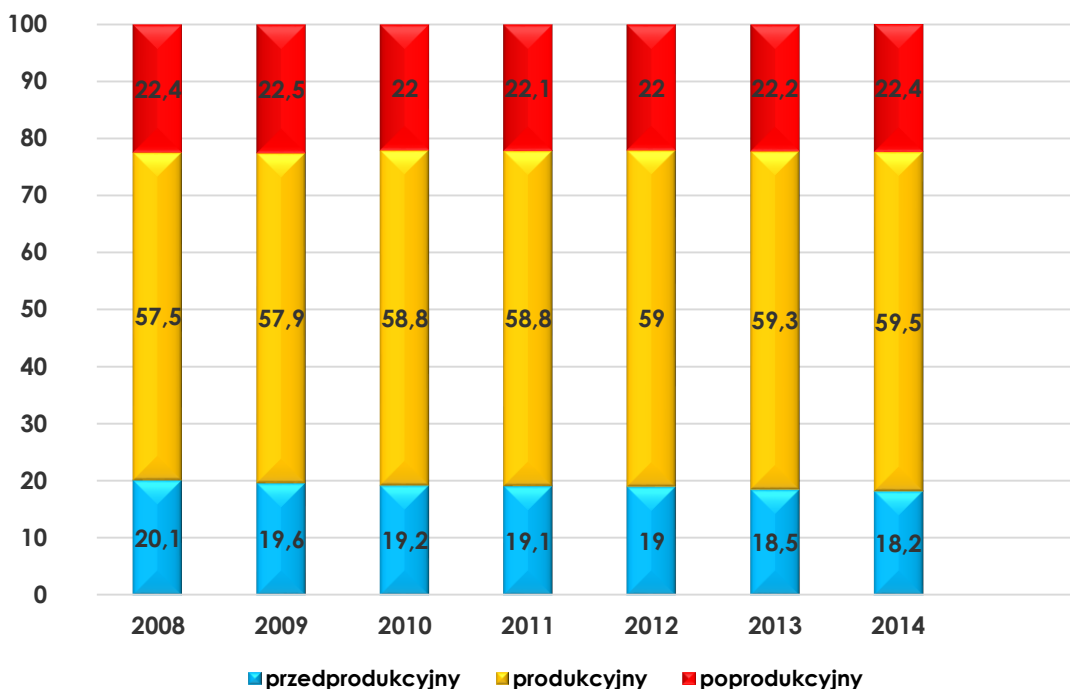
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W 2014 r. na 2 645 osób w wieku produkcyjnym przypadało 1 801 osób w wieku nieprodukcyjnym, w tym 807 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz 994 osoby w wieku poprodukcyjnym. Ta proporcja kształtuje nie tylko sytuację ekonomiczną gminy, ale przede wszystkim wpływa na sytuację społeczną oraz rodzi konieczność przygotowania gminy do zabezpieczenia różnego rodzaju potrzeb związanych z organizacją systemu wsparcia dla starzejącego się społeczeństwa.

Zgodnie z tendencją pokazaną na powyższym wykresie taka sytuacja może się utrzymywać na obecnym poziomie, a nawet nieznacznie pogarszać, ponieważ jak wspomniano wyżej zmniejsza się liczba urodzeń, natomiast zwiększa z roku na rok liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Przedstawiony obraz populacji charakteryzuje jednak pozytywna cecha tj. znacząco wysoki poziom osób w wieku produkcyjnym w stosunku do pozostałych kategorii wiekowych, co prezentuje kolejny wykres.

Wykres 7 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wśród mieszkańców gminy Komarówka Podlaska w 2014 r. osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 59,5% ogółu ludności. Osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) stanowiły 18,2%, natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej - w przypadku kobiet i 65 i więcej w przypadku mężczyzn) stanowiły 22,4% całkowitej liczby ludności. Należy zwrócić uwagę, że w poszczególnych latach zarówno w wieku przedprodukcyjnym, jak i produkcyjnym, widoczna jest większa liczba mężczyzn niż kobiet, natomiast w wieku poprodukcyjnym liczba kobiet jest dwukrotnie większa wobec liczby mężczyzn, co wiąże się z większą umieralnością mężczyzn w tym przedziale wiekowym.

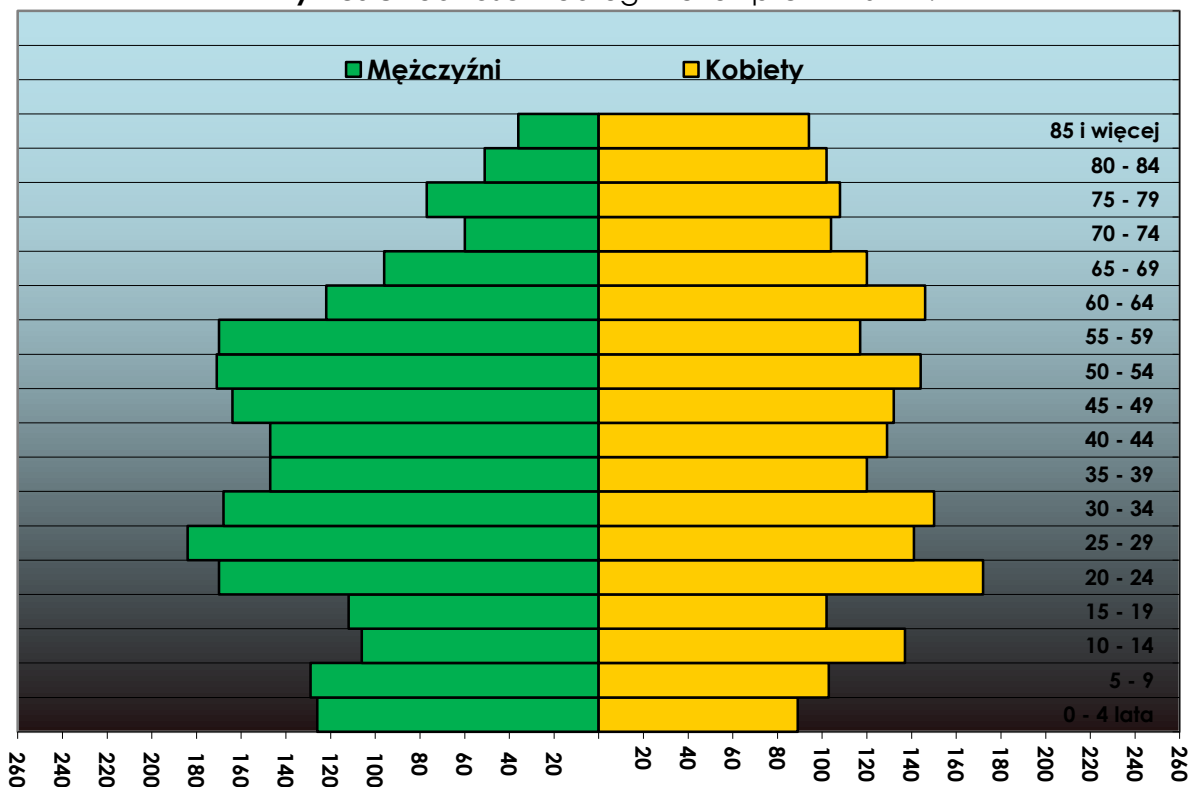
Analizując strukturę wieku ludności gminy na przestrzeni ostatnich kilku lat można zaobserwować, że stopniowo maleje liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie. Taka sytuacja świadczy o stopniowym starzeniu się społeczeństwa gminy. Postępujący od 2012 r. wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym należy ostrożnie postrzegać jako czynnik pozytywny,

bowiem w porównaniu z kolejnym wykresem obrazującym liczbę mieszkańców według grup wiekowych, część mieszkańców kwalifikowana obecnie w przedziale wieku produkcyjnego niebawem znajdzie się w przedziale osób w wieku poprodukcyjnym.

Aktualnie w gminie Komarówka Podlaska najliczniejszą grupę mieszkańców stanowią osoby w wieku 20-24 lat, z czego 170 to mężczyźni i 172 to kobiety. Dużą grupę reprezentują również osoby w przedziale wiekowym 25-29, z czego 184 mężczyzn i 141 to kobiety, a także 50-54 (171 mężczyzn i 144 kobiety). Dominacja liczbowa młodych mieszkańców gminy stanowi jej istotny potencjał, wywierający wpływ na gospodarkę, kształtowanie dochodów gminy oraz wytyczanie kierunków rozwoju. Wykres prezentuje również inne zjawisko tj. zwiększanie się populacji osób w wieku senioralnym. Grupy wiekowe osób powyżej 65 r. życia są liczne, a kolejne lata będą jeszcze zwiększać ich liczebność, ponieważ w okres senioralny wejdą kolejne, dość liczne roczniki.

Wykres 8 Ludność według wieku i płci w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Z wyżej zaprezentowanego wykresu wynika, że liczebność poszczególnych grup w gminie jest zbieżna z trendami krajowymi – świadczy o tym wyraźne zwężenie podstawy piramidy (wynikające ze spadającej liczby urodzeń w gminie) oraz jej szczytu (związane z naturalnymi procesami umierania).

Obecna sytuacja demograficzna gminy może być oceniana jako pozytywna, choć dokładna jej analiza pozwala zauważyć niekorzystne tendencje występujące w tej sferze. Najliczniej reprezentowane grupy plasują się w przedziałach wiekowych umożliwiających zawodową i społeczną aktywność, co może być wykorzystane do rozwoju gminy oraz bieżącego rozwiązywania pojawiających się problemów społecznych. Problem starzejącego się społeczeństwa, występujący jako negatywny wskaźnik społeczno-gospodarczy, dotyczy nie tylko gminy Komarówka Podlaska, lecz obecnie całego kraju.

W najbliższym okresie przewiduje się niekorzystne zmiany demograficzne prowadzące do procesu starzenia się społeczeństwa i stopniowego spadku liczby ludności gminy Komarówka Podlaska (ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji ogółem). Wy wpływ na to będzie miał obecny stan i struktura ludności wynikająca ze zjawisk i procesów rozwoju demograficznego, takich jak: dzietność, umieralność, migracje wewnętrzne i zagraniczne. Oprócz nich na liczbę mieszkańców mają wpływ także czynniki społeczno-gospodarcze, takie jak: stan zamożności, sytuacja na lokalnym rynku pracy, stan zdrowia ludności i dostęp do opieki zdrowotnej, jak również zmiany obyczajowe w obrębie rodziny mające wpływ na ilość urodzeń i wiek matek.

2.3.2 WYKSZTAŁCENIE MIESZKAŃCÓW

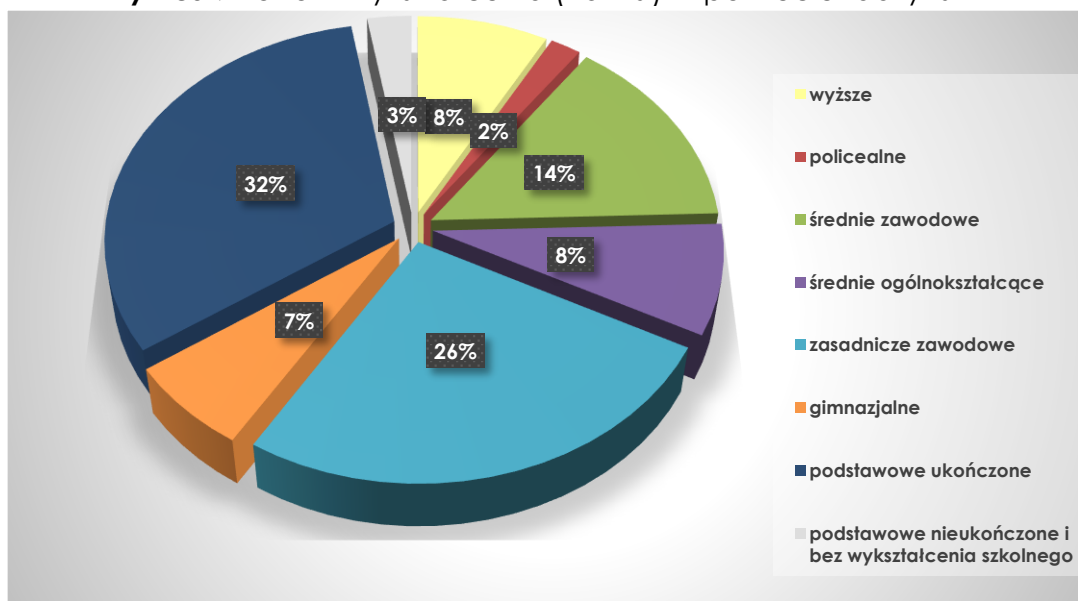
O poziomie wykształcenia mieszkańców gminy Komarówka Podlaska świadczy m.in. wskaźnik skolaryzacji (czyli odsetek osób uczących się) obliczany w stosunku do liczby ludności w określonym przedziale wiekowym,

według podziału na odpowiednie etapy kształcenia. W gminie w 2013 r. wskaźnik ten dla szkół podstawowych wyniósł 100,34 % brutto, co oznacza, że do szkół podstawowych uczęszczają dzieci spoza gminy. Poziom tego wskaźnika był niewiele wyższy niż wartość wskaźnika dla całego powiatu radzyńskiego, która wyniosła 99,95 % brutto. Jeżeli chodzi o gimnazja, tendencja jest odwrotna - w gminie Komarówka Podlaska naukę w gimnazjum podjął mniejszy niż w powiecie odsetek młodzieży. Dla gminy wyniósł on 98,59 % brutto natomiast w powiecie – 101,05 % brutto. Świadczy to o dobrej sytuacji, jeżeli chodzi o wykształcenie podstawowe i gimnazjalne.

Informacji na temat wykształcenia mieszkańców gminy dostarcza struktura wykształcenia mieszkańców powiatu radzyńskiego. Na tle sytuacji w kraju nie jest ona zadowalająca. Wykształcenie wyższe posiada zaledwie niecałe 8% mieszkańców powiatu przy średniej krajowej wynoszącej 18%. Ponad 33% mieszkańców posiada jedynie wykształcenie podstawowe lub nie posiada żadnego wykształcenia przy średniej krajowej na poziomie 20%. Wykształcenie gimnazjalne posiada 6,4% mieszkańców powiatu (średnia krajowa 5%). Pozostałe 52% mieszkańców posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące, średnie zawodowe, policealne oraz zasadnicze zawodowe (średnia w kraju 57%).

Wykres 9 Poziom wykształcenia (na wsi) w powiecie radzyńskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Ludności w 2011 r.

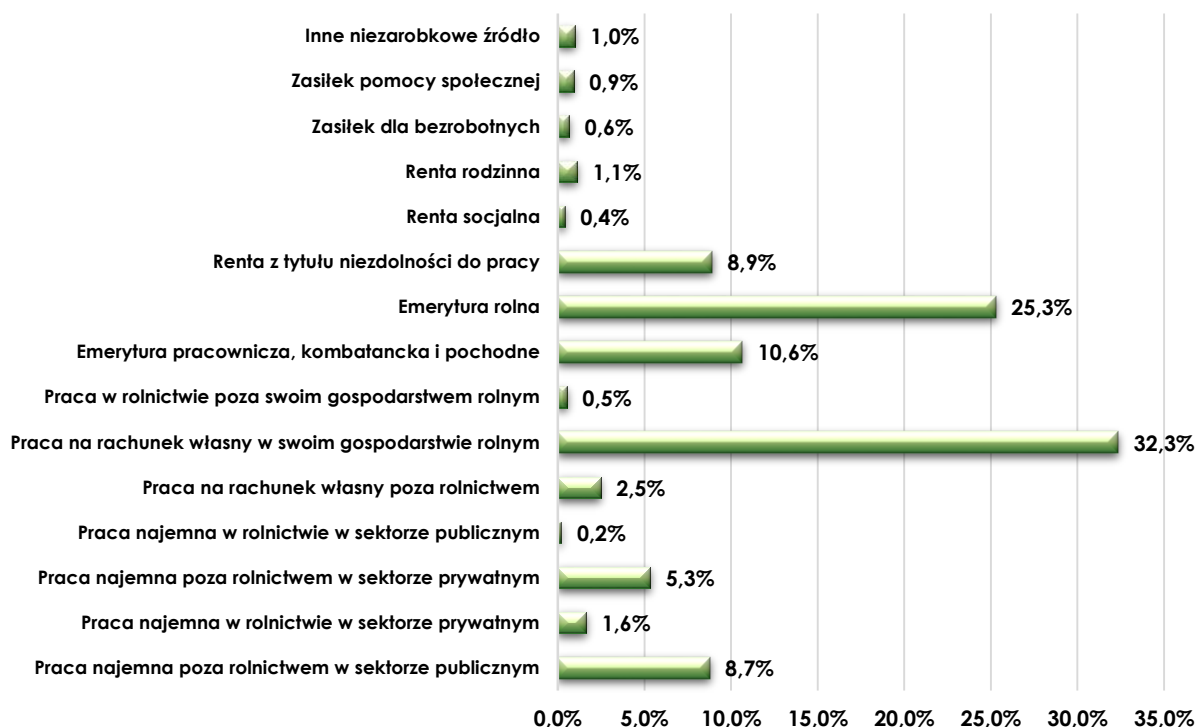

Niezwykle istotną kwestią dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest dążenie do poprawy wykształcenia lokalnej społeczności i podążanie za ogólnoeuropejskimi trendami kładącymi nacisk na wykształcenie i specjalizację w różnych dziedzinach. Obserwując pozytywne zmiany w wykształceniu ludności powiatu radzyńskiego w stosunku do poziomu z 2002 r. (Powszechny Spis Ludności 2002 r.) można stwierdzić, iż zmierza on w dobrym kierunku.

2.3.3 GOSPODARSTWA DOMOWE I ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA

Urząd Gminy Komarówka Podlaska nie dysponuje aktualnymi informacjami na temat źródeł utrzymania gospodarstw domowych na obszarze gminy. Jedyne dane dotyczące tego zagadnienia pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego. Zgodnie z danymi GUS około 51% gospodarstw domowych utrzymuje się ze źródeł zarobkowych, tj. pracy najemnej i na własny rachunek lub w gospodarstwie rolnym. W związku z tym, że gmina ma charakter rolniczy, to działalność w gospodarstwie rolnym stanowi podstawowe źródło zarobkowania dla lokalnej społeczności. Pozostała grupa utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych. Tak duża liczba gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów niezarobkowych wskazuje na socjalny charakter lokalnej gospodarki i wskazuje na znaczny poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w gminie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej.

Wykres 10 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

2.3.4 SYTUACJA MIESZKANIOWA

Prowadzenie efektywnej polityki w zakresie gospodarki mieszkaniowej na terenie gminy Komarówka Podlaska stanowi jedno z głównych wyzwań władz lokalnych. Potwierdzają to dane GUS, według których wskaźnik ilości mieszkań na tysiąc mieszkańców kształtował się na poziomie 362,6 mieszkania, co przewyższa wartość średniej dla województwa - 343,9 mieszkań. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania na obszarze gminy w 2014 r. - 86 m² jest znacznie wyższa niż w województwie - 76,3 m². Ma to również przełożenie na znacznie wyższą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na 1 osobę, której dla gminy wynosi 31,2 m², a województwa 27 m². Na przestrzeni lat 2007-2013 trend wzrostowy odnotowały wskaźniki średniej powierzchni mieszkania na jednego mieszkańca oraz średniej powierzchni mieszkania zarówno dla Gminy Komarówka Podlaska, jak i powiatu radzyńskiego oraz województwa lubelskiego. Spadek odnotowano natomiast w średniej liczbie osób na

mieszkanie. Świadczy to o polepszających się systematycznie warunkach zamieszkiwania.

Praktycznie wszystkie zasoby mieszkaniowe na obszarze gminy stanowią własność prywatną. Jakość życia na terenie gminy Komarówka Podlaska polepsza się z każdym rokiem, o czym świadczy wrastający odsetek mieszkań wyposażonych w różnego rodzaju instalacje. W poniższej tabeli przedstawiono porównanie wyposażenia mieszkań w instalacje w latach 2007-2013.

Tabela 14 Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wodociąg	73,1	73,2	73,2	78,0	78,0	78,0	78,3
Łazienka	61,8	61,9	62,0	67,1	67,1	67,2	67,4
Centralne ogrzewanie	49,6	49,8	49,9	53,0	53,0	53,1	53,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Budownictwo mieszkaniowe na terenie gminy Komarówka Podlaska charakteryzuje się niewielką dynamiką przyrostu w stosunku do innych gmin z powiatu radzyńskiego. Według danych GUS w 2014 r. na obszarze analizowanej gminy oddano do użytku 6 budynków mieszkalnych. Dla porównania w innych gminach powiatu: Wołyń – 7, Kąkolewnica – 14, Czemierniki – 16 budynków mieszkalnych.

Zaspokojenie dalszych potrzeb mieszkaniowych według „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska” przewiduje się na następujących zasadach:

- ❖ modernizacja i przekształcenia zdegradowanych ciągów i zespołów zabudowy,
- ❖ modernizacja i dogęszczania zabudowy w obrębie historycznych układów osadniczych,
- ❖ wydłużenie w wybranych obszarach terenów zabudowy jako kontynuację istniejących ciągów zabudowy.

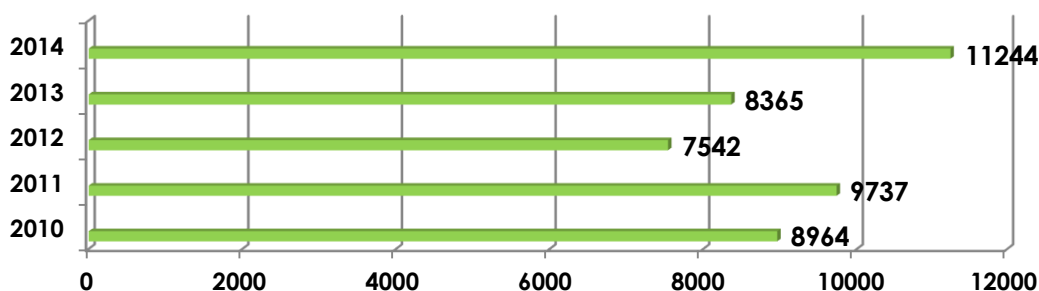
2.3.5 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA

Duży wpływ na utrzymanie właściwego poziomu warunków życia mieszkańców gminy ma prawidłowe funkcjonowanie podstawowej opieki zdrowotnej i opieki społecznej.

Specjalistyczne wsparcie z zakresu ochrony zdrowia na terenie gminy realizuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Komarówce Podlaskiej. Na podstawie umowy z NFZ świadczy on usługi w zakresie ambulatoryjnej podstawowej opieki zdrowotnej. NZOZ zatrudnia łącznie 9 osób - personelu medycznego. Usługi medyczne świadczy trzech lekarzy tj. lekarz internista, lekarz rodzinny specjalista medycyny ogólnej, lekarz rodzinny pediatra, a także trzy pielęgniarki oraz położna. Przy NZOZ w Komarówce Podlaskiej mieszkańcy gminy mają możliwość nieodpłatnie skorzystać z usług lekarza stomatologa. Uzupełnieniem opieki medycznej są dwie prywatne apteki znajdujące się w Komarówce Podlaskiej. Na terenie gminy, w budynku remizy OSP Komarówka Podlaska działa również całodobowo Punkt Wyczekiwania Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Białej Podlaskiej, który swoim działaniem obejmuje teren gminy Komarówka Podlaska oraz częściowo gmin: Wołyń, Drelów, Łomazy, Rossosz, Wisznice, Jabłoń.

Na przestrzeni lat 2012-2014 liczba pacjentów objętych ubezpieczeniem wynosiła odpowiednio: 2012 r. – 4 204, 2013 r. – 4 167, 2014 r. – 4 202. Systematycznie w tych samych latach wzrastała liczba porad udzielonych przez miejscową placówkę służby zdrowia, co ilustruje poniższy wykres.

Wykres 11 Podstawowa opieka zdrowotna - porady

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Problemy zdrowotne mieszkańców gminy nie odbiegają od statystycznie najczęściej występujących problemów zdrowotnych mieszkańców środowiska wiejskiego. Przeważają choroby związane z narządami ruchu, nadciśnienie tętnicze, cukrzyca oraz choroba wieńcowa serca. W ostatnich latach zauważalny jest wzrost zachorowań na choroby nowotworowe. Istotnym problemem na terenie gminy jest choroba alkoholowa. Funkcję społeczną w zakresie instytucjonalnego motywowania do terapii odwykowej pełni Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych działająca przy Urzędzie Gminy Komarówka Podlaska.

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie poszczególnym osobom i ich rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać samodzielnie. Zakres zadań i kompetencji służb, działających na rzecz osób wykluczonych społecznie, określony został przede wszystkim w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, zgodnie z którą pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna udzielana jest w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa i wielodzietności, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzeń losowych, sytuacji kryzysowych i klęsk żywiołowych.

Poziom wydatków budżetu gminy przeznaczonych na pomoc społeczną w 2014r. wynosił 1 400 000,00 zł, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca stanowi kwotę 314,89 zł¹⁰. Należy podkreślić, iż w ogólnej kwocie wydatków mieszczą się zarówno zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne, jak też pomoc w formie zasiłków stałych i okresowych, związanych z zaspokajaniem najpilniejszych

---

¹⁰ Wynik stanowi iloraz kwoty 1 400 000,00 zł i liczby mieszkańców wynoszącej 4446 osób (dane Urząd Gminy Komarówka Podlaska)

potrzeb oraz rozwiązywaniem problemów takich jak pozostawanie bez zatrudnienia, niepełnosprawność i inne. Poziom wydatków na realizację zadań związanych z udzielaniem pomocy może świadczyć o dość trudnej sytuacji ekonomicznej mieszkańców gminy.

Problemy społeczne zidentyfikowane na obszarze gminy są dość zróżnicowane. Ich natężenie jest porównywalne z problemami występującymi na terenie gmin powiatu radzyńskiego. Pomimo faktu iż, nie stanowią one istotnego zagrożenia dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy ich występowanie zmusza do zapobiegania rozprzestrzenianiu się ich negatywnych skutków.

Analiza natężenia problemów społecznych gminy Komarówka Podlaska pozwala stwierdzić, iż głównym problemem trudnej sytuacji mieszkańców, korzystających z pomocy społecznej, jest ubóstwo i brak środków do życia na poziomie umożliwiającym pełne zaspokojenie niezbędnych potrzeb. Brak dochodów lub dochody nie wystarczające na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, to także przyczyny trudności w innych sferach życia społecznego m.in. zdrowotnych, edukacyjnych. Przy utrzymującym się długim okresie występowania niedostatku ryzyko stanowi zagrożenie wykluczeniem społecznym. Zjawiskiem często zauważalnym wśród osób korzystających ze świadczeń pomocy jest dziedziczenie ubóstwa. Brak środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb należy traktować priorytetowo, bowiem ma to znaczny wpływ na jakość życia mieszkańców oraz ogranicza możliwości rozwoju społecznego i gospodarczego gminy.

Drugim co do wielkości dotkliwym problemem społecznym gminy jest trudna sytuacja finansowa osób zmagających się z różnymi problemami zdrowotnymi, długotrwałą lub ciężką chorobą. Związane z leczeniem wydatki pochłaniają sporą część zasobów finansowych rodzin, co często w połączeniu z niemożliwością podjęcia pracy zarobkowej zmusza do ubiegania się o wsparcie społeczne.

Istotne miejsce wśród hierarchii problemów społecznych zajmuje zjawisko bezrobocia. Brak zatrudnienia wiąże się z brakiem dochodów, co

bezpośrednio przekłada się na trudności w zaspokajaniu potrzeb życiowych oraz ograniczenie możliwości inwestowania w edukację, zmianę lub podwyższanie kwalifikacji. Niepokojącym jest fakt, że problem narasta, co powoduje konieczność podejmowania różnorodnych form aktywizacji osób pozostających bez zatrudnienia oraz tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu nowych miejsc pracy i rozwoju przedsiębiorczości. Dużym problemem gminy jest szara strefa, a także duża grupa osób wyjeżdżających sezonowo do pracy poza granice kraju.

Problemem na obszarze gminy jest również bezradność w rodzinach i problemy opiekuńczo-wychowawcze. Bezradność i niewydolność wychowawcza generuje problemy obserwowane na poziomie szkół zlokalizowanych na terenie gminy dotyczące głównie dzieci i młodzież w okresie dorastania tj. brak zainteresowania rodziców postępami dzieci w nauce, nieprzygotowanie dzieci do zajęć szkolnych itp. Liczebność rodzin mających problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczych i wychowawczych wykazuje tendencję wzrostową, co czyni zasadnym podejmowanie działań związanych z uczeniem prawidłowych postaw rodzicielskich i utrwalaniem właściwych postaw wychowawczych. Problemy te często występują w rodzinach o trudnej sytuacji materialnej i społecznej, w tym w rodzinach wielodzietnych, które mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. W rodzinach wielodzietnych często występuje problem ubóstwa, alkoholizmu, jak i niewiedzy o świadomym macierzyństwie, który jest również przyczyną stanu wielodzietności.

Statystyki wskazują również na problem społeczny jakim jest na terenie gminy niepełnosprawność, powodująca znaczne utrudnienie w codziennym funkcjonowaniu i pełnieniu ról społecznych. Rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych, w tym likwidacja barier oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa wymagają sporych nakładów finansowych.

Tabela 15 Powody przyznania pomocy społ. w gminie Komarówka Podlaska (2014 r.)

Lp.	Powody przyznania pomocy społecznej	Liczba rodzin	Liczba osób
1.	Ubóstwo	76	276
2.	Sieroctwo	0	0
3.	Bezdomność	0	0
4.	Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym:	12	79
	a. Wielodzietność	12	79
5.	Bezrobocie	73	251
6.	Niepełnosprawność	39	110
7.	Długotrwała lub ciężka choroba	75	248
8.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	47	218
9.	Przemoc w rodzinie	10	48
10.	Alkoholizm	4	18
11.	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	4	5
12.	Zdarzenie losowe	3	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Komarówce Podlaskiej

Tabela 16 Powody przyznania pomocy społecznej w gminie Komarówka Podlaska w latach 2009-2013 r.

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Ubóstwo i brak środków do życia	66	82	87	77	88
Bezrobocie	59	65	67	67	75
Bezradność i problemy opiekuńczo-wychowawcze z dziećmi	53	60	55	56	68
Niepełnosprawność	40	50	41	41	38
Problemy wieku starczego	72	69	43	53	55
Wielodzietność	45	61	41	43	51
Długotrwała lub ciężka choroba	106	113	105	95	76
Samotne rodzicielstwo	38	29	21	27	26
Przemoc w rodzinie	8	0	1	1	0
Alkoholizm	18	34	17	11	12
Problemy adaptacyjne po opuszczeniu zakładu karnego	5	4	7	6	6

Źródło: „Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Komarówka Podlaska lata 2014-2020”

Wiodącym realizatorem zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z programów rządowych, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych jest **Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej**, utworzony uchwałą Nr XIV/40/90 Gminnej Rady

Narodowej w Komarówce Podlaskiej z dnia 18 lutego 1990. W Ośrodku zatrudnionych jest 3 pracowników socjalnych, księgową (½ etatu) oraz opiekunka (¾ etatu).

Osoby objęte pomocą społeczną otrzymują zarówno wsparcie finansowe jak i pomoc rzeczową. W przypadku wielu osób i rodzin potrzebna jest pomoc w postaci pracy socjalnej, której efekty występują po dłuższym okresie czasu. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej prowadzi również pomoc prawną, psychologiczną oraz socjalną.

Tabela 17 Pomoc udzielona przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej w 2014 r. wg form pomocy

Formy udzielania pomocy	Ilość
Pomoc pieniężna	121
Pomoc rzeczowa	250
Pomoc psychologiczna	36
Pomoc prawna	32
Pomoc socjalna	87
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5 (1543 godziny)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Komarówce Podlaskiej

Tabela 18 Średnia wysokość pieniężna świadczeń społecznych udzielonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej

Rok	Wysokość pieniężna świadczeń społecznych przypadająca na osobę
2008	820,64
2009	969,82
2010	1138,16
2011	1290,71
2012	1368,09
2013	1466,28
2014	1682,42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Komarówce Podlaskiej

Wśród programów realizowanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej należy wymienić projekt „Umiesz więcej możesz więcej” realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 – celem projektu było zwiększenie aktywności zawodowej osób niezatrudnionych poprzez integrację instrumentów aktywizacji zawodowej, edukacyjnej i społecznej.

Przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej powołany został Zarządzeniem 27/11 Wójta Gminy Komarówka Podlaska z dnia 2 czerwca 2011 roku Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który jest odpowiedzialny za wdrażanie procedury „Niebieska Karta” wobec osób doświadczających przemocy oraz sprawców przemocy.

Na obszarze Gminy Komarówka Podlaska 29 grudnia 2008 r. rozpoczął swoją działalność **Warsztat Terapii Zajęciowej z siedzibą w Kolembrodach**, który oferuje rehabilitację społeczną i zawodową 28 osobowej grupie uczestników. Warsztat utworzono dzięki wsparciu ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Obecnie Fundusz pokrywa 90 % kosztów jego utrzymania. Jest to jedyny Warsztat Terapii Zajęciowej na terenie powiatu radzyńskiego. Dla jego potrzeb przystosowano i rozbudowano część pomieszczeń budynku szkoły podstawowej w Kolembrodach. Uczestnicy warsztatów dowożeni są busem dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych, który każdego dnia pokonuje trasę 200 km. W ramach zajęć dla uczestników realizowana jest terapia zajęciowa i rehabilitacja w pięciu zróżnicowanych pracowniach: komputerowo-poligraficznej, ogrodniczo-florystycznej, rękodzieła artystycznego i stolarstwa, tkacko-krawieckiej oraz gospodarstwa domowego. Opiekę sprawują wykwalifikowani instruktorzy, dodatkowo w warsztacie jest obecny psycholog, rehabilitant oraz pielęgniarka. Łącznie zatrudnionych jest 11 osób na 9,5 etatach. Celem zajęć jest jak najlepsze przygotowanie osób z niepełnosprawnością intelektualną do samodzielnego życia w środowisku lokalnym, czemu ma służyć opracowana i wdrażana „Strategia rozwoju instytucji Warsztaty Terapii Zajęciowej w Kolembrodach”

Zdjęcie 17 Warsztat Terapii Zajęciowej w Kolembrodach

Źródło: Źródło: Album „Komarówka Podlaska Wczoraj - Dzisiaj - Jutro 1973-2013”

2.3.6 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zachowania odbiegające od obowiązujących norm prawnych zdarzają się w każdym społeczeństwie i ich całkowita eliminacja nie jest możliwa. Skala tych zjawisk zależy w dużej mierze od skuteczności działań służb powołanych do zapobiegania przestępczości, oraz wykrywania i karania sprawców.

Zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego realizowane są przez jednostki straży pożarnej. Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Komarówka Podlaska na terenie gminy funkcjonuje 9 jednostek ochotniczej straży pożarnej:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Brzozowym Kącie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Derewicznie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Kolembrodach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Komarówce Podlaskiej,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Przegalinach Dużych,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Wiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Walinnie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Woróńcu,

➤ Ochotnicza Straż Pożarna w Żeliźnie.

Dwie spośród wyżej wymienionych jednostek - OSP w Komarówce Podlaskiej i OSP w Przegalinach Dużych - włączone są do Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego. Jednostki te przygotowane są pod względem wyszkolenia i wyposażenia zarówno do walki z pożarami, jak i działań ratowniczych. O zdarzeniach pożarowych lub wypadkach drogowych powiadamiane są załączeniem syreny alarmowej drogą radiową przez dyżurnego Powiatowej Komendy PSP w Radzynie Podlaskim. Ten sposób alarmowania znacznie przyspiesza wyjazdy do akcji ratowniczych.

Ochotnicze Straże Pożarne na terenie gminy łącznie zrzeszają 309 członków, w tym 304 mężczyzn i 5 kobiet (na chwilę obecną brak kobiecych i młodzieżowych drużyn pożarniczych).

Jednostki straży pożarnej realizują działania związane z bezpieczeństwem publicznym, obejmujące ratownictwo i ochronę ludności, jak i działania związane z przewyżaniem trudnych sytuacji życiowych, np. pomoc ofiarom katastrof czy klęsk żywiołowych. Mając na uwadze fakt, że bezpieczeństwo publiczne należy do dziedzin, w których mieszkańcy oczekują usług publicznych opartych o najwyższe standardy, obowiązkiem gminy jest stałe podnoszenie sprawności jednostek działających w tym obszarze. Sprawność tę mogą zapewnić jedynie regularne podnoszenie kwalifikacji osób pełniących służbę i zaplecze techniczne w postaci funkcjonalnej bazy lokalowej i nowoczesnego wyposażenia.

Jednostki OSP z terenu gminy użytkują murowane, dobrze wyposażone strażnice z bazą i zapleczem magazynowo-garażowym oraz świetlicowo-socjalnym. Od kilku lat w strażnicach prowadzone są remonty i modernizacje, w wyniku czego poprawiana jest ich estetyka i funkcjonalność. Wyposażone zostały w zaplecze świetlicowe i kuchenne, co umożliwia organizowanie w nich różnego rodzaju spotkań i uroczystości.

Na wyposażeniu jednostek OSP znajduje się niezbędny sprzęt do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych, w tym pojazdy i motopompy wymienione w poniższej tabeli.

Tabela 19 Wyposażenie jednostek OSP

Jednostka OSP	Typ jednostki	Wyposażenie	
		Motopompy	Pojazdy
OSP w Brzozowym Kącie	S	Motopompa PO-5	Samochód Star 244
OSP w Derewicznie	S	Motopompa PO-5	Samochód Żuk A-15 Samochód Star 244
OSP w Kolembrodach	S	Motopompa PO-5	Samochód bojowy typu Magirus
OSP w Komarówce Podlaskiej	S	Motopompy	Mikrobus Lublin III Samochód ratowniczo- gaśniczy Man-TGM Ponton śrubowy – 2 pneumatyczny P 320
OSP w Przegalinach Dużych	S	Motopompa PO-5	Samochód Mercedes Atego 1329AF Samochód Land Rover Defender
OSP w Wiskach	M	Motopompa PO-5	-
OSP w Walinnie	S	Motopompa PO-5	Star 200
OSP w Worońcu	S	Motopompa PO-5	Żuk A-15
OSP w Żeliźnie	M	Motopompa PO-3	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Komarówce Podlaskiej

Posiadane przez jednostki OSP wyposażenie jest sukcesywnie unowocześniane. W 2011 roku do OSP Przegaliny Duże zakupiono fabrycznie nowy średni samochód ratowniczo-gaśniczy Mercedes Atego 1329AF z funkcją ratownictwa chemiczno-ekologicznego. Podstawowy sprzęt do

wykonywania zadań ratowniczych oraz umundurowanie uzupełniane jest corocznie.

2.3.7 DZIEDZICTWO KULTUROWE I KAPITAŁ SPOŁECZNY

Nawet najbardziej twórcze i aktywne władze gminy niewiele mogą zdziałać bez zaangażowania wspólnoty mieszkańców w rozwój jednostki samorządu terytorialnego. Dlatego tak ważny jest kapitał społeczny: zainteresowanie i zaangażowanie mieszkańców we wspólne sprawy społeczności lokalnej.

Aktywność społeczna, a zwłaszcza aktywność organizacyjna jest jednym z elementów kapitału społecznego w każdym środowisku. Zaangażowanie ludzi, wzajemne zaufanie oraz więzi lokalne są potrzebne do budowania silnych, upodmiotowionych struktur pośrednich pomiędzy państwem a społeczeństwem. Ten rodzaj aktywności upowszechnia postawy odpowiedzialności za własne środowisko życia, postawy współdziałania oraz tworzy ramy, w których mogą rodzić się i rozwijać więzi społeczne prowadzące do wspólnych inicjatyw.¹¹

Problem niekorzystnych zjawisk społecznych oraz bierności środowisk lokalnych jest konsekwencją zaistnienia wielu różnych czynników, do których z pewnością należą warunki ekonomiczne. Są one najłatwiej dostrzegalne, ale niekoniecznie najtrudniejsze do pokonania. Mogą one jednak stanowić duże zagrożenie dla realizacji wyzwań gospodarczych i wizerunkowych.

Stałe niwelowanie skutków niepożądanego zjawiska oraz inicjowanie aktywności mieszkańców jest jednym z zadań gminnych instytucji. Przeciwdziałanie niekorzystnym tendencjom może być realizowane m.in. poprzez utrzymywanie wysokiej jakości kształcenia od pierwszych jego etapów, angażowanie mieszkańców do udziału w inicjatywach lokalnych, kreowanie

¹¹ http://socjologiawsiimiasta.umcs.lublin.pl/Surowiec_doktorat.html

wartości przedsiębiorczych i estetycznych. Wpłynie to w przyszłości na zwiększenie zaradności i operatywności mieszkańców, odpowiedzialności za wspólne dobro.

Niezwykle istotne dla rozwoju gminy Komarówka Podlaska jest wzmocnienie zdolności do współpracy i kreatywnego działania lokalnej społeczności oraz otwartości na postęp i innowacje. W związku z tym należy podjąć działania zmierzające do wsparcia wszelkich inicjatyw integrujących mieszkańców, ukierunkować działania poszczególnych sołectwach tak, aby przyczyniały się do tworzenia aktywnych lokalnych społeczności, potrafiących współpracować na wielu płaszczyznach (kulturalnej, społecznej i gospodarczej). Progres w tej dziedzinie będzie mierzony ilością i jakością zorganizowanych wspólnych inicjatyw, działań, akcji eventowych.

Jakość kapitału społecznego w gminie Komarówka Podlaska należy określić jako dobrą. Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia działające na terenie gminy są aktywne i odgrywają ważną rolę w życiu lokalnej społeczności. Chętnie współdziałają z samorządem gminnym.

Na obszarze gminy głównymi ośrodkami rozwoju kultury, sztuki i krzewienia są Gminne Centrum Kultury, skupiające m.in. Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły ludowe oraz Biblioteka Publiczna. Krzewieniem historii wśród dzieci i młodzieży aktywnie zajmuje się działające przy Gminnym Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej **Koło Historyczne**. Swoją działalność rozpoczęło po wyborach w roku 2006. Współpraca władz gminy z kołem zaowocowała odnowieniem cmentarza epidemiologicznego w Derewicznie z roku 1830. Członkowie koła przeprowadzali kwesty na cmentarzu w Komarówce celem zgromadzenia środków na odnowę starych pomników. Z inicjatywy Koła Historycznego m.in. zbudowano pomnik św. Wawrzyńca – ze składek mieszkańców – w miejscu usytuowania dawnych świątyń komarowskich.

Dzięki posiadanym zasobom i aktywnym mieszkańcom gmina tętni życiem. Odbywające się tu corocznie imprezy kulturalne o zasięgu lokalnym

i ponadlokalnym powodują, że odwiedzana jest przez coraz większe liczby osób z odległych zakątków kraju.

Popularną imprezą kulturalną, organizowaną cyklicznie od wielu lat są **Spotkania z Piosenką Ludową** w Komarówce Podlaskiej. Celem uroczystości jest popularyzacja piosenki ludowej oraz wymiana doświadczeń zespołów śpiewaczych z terenu powiatu radzyńskiego.

Od 1999 roku – z krótką przerwą – motocyklowa grupa Panther na komarowskim stadionie organizuje **Motopiknik** – ogólnopolski zlot kierowców i wielbicieli jednośladów. Jest to jedna z najpopularniejszych imprez tego typu w regionie. Oprócz popisów jazdy, siłowania się na rękę i innych konkurencji, organizowaną corocznie zabawą jest Pochłaniacz Agresji: kto chce może wedle własnych pomysłów wziąć się za rozwalenie starego samochodu. Licznym koncertom i konkursom podczas Motopikniku towarzyszą także pokazy pierwszej pomocy przedmedycznej.

W Przegalinach Dużych corocznie od 14 lat organizowane są **Spotkania z Folklorem i Dobrym Humorem**. Impreza ma charakter plenerowy, biorą w nim udział liczne zespoły i kapele z terenu powiatu radzyńskiego a także z powiatu bialskiego i łukowskiego prezentując żartobliwe utwory wokalne bądź skecze.

Jedną z większych i popularniejszych imprez odbywających się na terenie powiatu jest **Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej w Kolembrodach** połączony z odpustem w Sanktuarium Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Jest to cykliczna impreza, organizowana od 2007r. każdej pierwszej niedzieli lipca, która skupia twórców ludowych z całego regionu. Obok stoisk z rzemiosłem na których można znaleźć m.in. rzeźby, przedmioty użytkowe z drewna, serwety z haftem krzyżkowym, kwiaty z bibuły, papieru i słomy, obrazy malowane na szkle, miody i wyroby pszczelarskie, znajdziemy tam stragany z lokalnymi przysmakami, organizowane są również występy zespołów śpiewaczych, solistów i kapel ludowych.

Zdjęcie 18, Zdjęcie 19 Rękodzieło na Regionalnym Kiermaszu Sztuki Ludowej w Kolembrodach

Źródło: <http://www.krainaserdecznosci.pl/pl/news/folklor-ze-smakiem-gamzy-czyli-kiermasz-sztuki-ludowej> - fot. B. Sozoniuk

Również w Kolembrodach, z inicjatywy zespołu „Kwiaty Polne”, corocznie od 2006 r. w październiku, odbywa się w tamtejszym Sanktuarium **Ponadpowiatowy Przegląd Pieśni Maryjnej**. Na wspólne śpiewanie przyjeżdża kilkanaście zespołów powiatu radzyńskiego i bialskiego.

Zdjęcie 20 Przegląd Pieśni Maryjnej w Kolembrodach

Źródło: <http://www.podlasie24.pl/radzyn/kosciol/piesni-maryjne-w-kolembrodach-14773.html>

Ponadto każdego roku, na przełomie sierpnia i września, na terenie gminy organizowane są tradycyjne **Dożynki Gminne**. Mają one również

charakter imprezy plenerowej wieńczącej zakończenie żniw i odwołującej się do ludowych tradycji regionu a zwłaszcza obrzędów związanych z pracą na roli i dziękczynną modlitwą. W trakcie imprezy poszczególne delegacje sołeckie składają przygotowane dary a delegacja z wioski, która jest gospodarzem wieniec dożynkowy będący symbolem trudu i mozolnej pracy rolników. Impreza składa się z dwóch części: oficjalnej i artystycznej, w której biorą udział władze samorządowe, zaproszeni goście oraz cała społeczność gminna. W 2014 r. po raz pierwszy święto plonów połączone było z **Dniem Sękacza**.

Kapitał społeczny gminy budują również działające na jej terenie trzynaście **Kół Gospodyń Wiejskich**, które czynnie włączają się w działalność kulturalną, czego dowodem jest ich obecność na imprezach kościelnych, gminnych i powiatowych. Aktywnie angażują dzieci i młodzież w swoją działalność polegającą na kultywowaniu tradycji i obyczajów regionu oraz organizowaniu imprez integrujących lokalną społeczność.

Niewątpliwym atutem gminy Komarówka Podlaska są funkcjonujące na jej terenie zespoły ludowe. Uczestniczą one aktywnie w życiu społeczności gminnej i reprezentują ją na zewnątrz. Na obszarze gminy swoją działalność prowadzą:

❖ **Zespół śpiewaczy „Malwy” z Komarówki Podlaskiej**

Zespół powstał w 2001 r., bierze udział w licznych konkursach i przeglądach zespołów śpiewaczych, otrzymując nagrody. Posiada w swoim repertuarze wiele pieśni biesiadnych, ludowych i kolęd. Jest współorganizatorem Powiatowych Spotkań z Piosenką Ludową w Komarówce Podlaskiej.

❖ **Zespół śpiewaczy „Cykady” z Derewicznej**

Zespół powstał w 1995 r., grając w teatrze obrzędowym podtrzymuje tradycje ludowe wsi. W swoim repertuarze posiada on widowiska obrzędowe „Przędki” i „Wiejska znachorka”, za które był kilkakrotnie nagradzany na różnych przeglądach.

❖ **Zespół śpiewaczy „Kwiaty Polne” z Kolembrod**

Zespół powstał na bazie członkiń Koła Gospodyń Wiejskich w Kolembrodach w lipcu 2002 roku. Od początku działał bardzo prężnie, występując na różnych okolicznych uroczystościach. Zespół uczestniczył w lokalnych ale także ogólnopolskich przeglądach min. w Ogólnopolskim Przeglądzie Kapel i Śpiewaków w Kazimierzu n/Wisłą. Zespół „Kwiaty Polne” to nie tylko śpiewanie, ale także życie kulturalne i społeczne wsi Kolembrody. Członkinie organizowały różne miejscowe uroczystości, np. wigilię dla osób starszych i samotnych, pomagały przy uświetnianiu uroczystości parafialnych.

❖ **Zespół śpiewaczy „Ziemianki” z Przegalin Dużych** - zespół powstał w 2002 r.

❖ **Zespół śpiewaczy „Przegalinianki” z Przegalin Dużych**

Zespół powstał w 2013 r. (tzw. chrzest zespołu odbył się podczas I Biesiady Ludowej w Przegalinach Dużych).

❖ **Zespół śpiewaczy „Szlachcianki” z Przegalin Małych**

❖ **Zespół śpiewaczy „Moderato” z Wólki Komarowskiej**

Zespół działa od 1999r. przy Kole Gospodyń Wiejskich z Wólki Komarowskiej.

❖ **Zespół śpiewaczy „Leśnianki” z Żulinek**

Wzmoczona działalność wyżej wymienionych zespołów pobudza mieszkańców do aktywności w dziedzinie kultury, pielęgnowania tradycji i obrzędowości oraz przyczynia się do promocji poszczególnych miejscowości i regionu.

Wśród działających na obszarze gminy Komarówka Podlaska organizacji pozarządowych należy wskazać:

❖ **Stowarzyszenie Nadzieja i Przyszłość**

Zostało powołane w 2007 r. Prowadzi szereg przedsięwzięć, pośród których najważniejszym i najbardziej zaawansowanym jest prowadzenie świetlicy socjoterapeutycznej w Komarówce Podlaskiej, w której potrzebującym tego dzieciom udzielana jest pomoc w odrabianiu lekcji oraz umożliwia się spędzanie czasu w dobrej atmosferze. Stowarzyszenie jest również organizatorem spotkań w ramach tzw. integracji międzypokoleniowej. Seniorzy z gminy Komarówka dzielą się swoimi doświadczeniami

i przeżyciami z lat młodości z młodzieżą ze Szkolnego Koła Caritas. Podczas spotkań poruszane są także tematy jak bezpieczny senior, zasady udzielania pierwszej pomocy. W 2014 r. stowarzyszenie rozpoczęło realizację zadania publicznego w zakresie integracji społecznej 19 bezrobotnych w ramach Programu Aktywizacja i Integracja (PAI) w gminie Komarówka Podlaska oraz w gminie Wołyń. Zajęcia integracyjne w ramach programu odbyły się m.in. w Świetlicy Terapeutycznej w Komarówce Podlaskiej. Osoby bezrobotne z gminy Komarówka Podlaska wzięły udział w pracach społecznie użytecznych w jednostkach organizacyjnych z jej terenu. W planach stowarzyszenia jest również – we współdziałaniu z Urzędem Gminy i radzyńskim stowarzyszeniem „Podaj łapę” – założenie spółdzielni socjalnej, która poprowadzi schronisko dla bezdomnych zwierząt.

❖ **Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Komarówka Podlaska „W Komarówce”**

Stowarzyszenie zostało założone w 2013 r. Cele statutowe stowarzyszenia to m.in. wspomaganie rozwoju gminy, działanie na rzecz podniesienia jej atrakcyjności kulturalnej, społecznej i turystycznej, ochrona przyrody, wzmacnianie więzi miejscowej ludności z matką ojczyzną, pielęgnowanie jej tradycji oraz upowszechnianie wiedzy o historii gminy. Stowarzyszenie zamierza podjąć inicjatywę rewitalizacji i zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego komarowskiego torfowiska. Dzięki dofinansowaniu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich „Lubelskie Lokalnie – Mikrodotacje FIO” stowarzyszenie pozyskało środki na adaptację pomieszczeń budynku Liceum Ogólnokształcącego w Komarówce Podlaskiej, które miały stanowić siedzibę stowarzyszenia oraz miejsce prezentowania efektów bieżących projektów, jak i prac uczestników. W przypadku reaktywacji harcerstwa przy Liceum, pomieszczenie będzie mogło również służyć za harcówkę. Stowarzyszenie jest również zarejestrowane jako wydawca w Rejestrze Biblioteki Narodowej.

❖ **Stowarzyszenie LGD „Zapiecek”**

Gmina Komarówka Podlaska jest członkiem stowarzyszenia Lokalna Grupa

Działania „Zapiecek” – organizacji zrzeszającej samorządowców, przedsiębiorców, stowarzyszenia i ludzi dobrej woli, którzy w oparciu o lokalną strategię podejmują działania na rzecz uczynienia regionu bardziej atrakcyjnym. LGD działa na obszarze siedmiu partnerskich gmin: Borki, Czemierniki, Kąkolewnica Wschodnia, Komarówka Podlaska, Radzyń Podlaski, Ulan – Majorat, Wołyń. Mieszkańcy gminy uczestniczą w wielu inicjatywach podejmowanych przez przedmiotowe stowarzyszenie. W ramach tego stowarzyszenia gmina Komarówka Podlaska pozyskała środki na remont i adaptację pomieszczeń remiz OSP z przeznaczeniem na świetlice wiejskie oraz realizację m.in. niżej wymienionych projektów:

- ❖ „Znajomość przeszłości gwarancją tożsamości, rozwoju, promocji gminy i jej mieszkańców – wydanie publikacji oraz zorganizowanie imprezy „
- ❖ „Na ludowo (zakup strojów ludowych)”
- ❖ „Paintball w Gminie Komarówka Podlaska”.

Na terenie gminy działają ponadto m.in.: Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Kolembrody w Kolembrodach, Stowarzyszenie „Szkoła blisko domu” w Brzozowym Kącie oraz Stowarzyszenie „Nasza szkoła” w Derewicznie. Celami tych stowarzyszeń jest prowadzenie działalności oświatowej.

2.4 GOSPODARKA I RYNEK PRACY

2.4.1 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Na koniec 2014 r. na terenie gminy Komarówka Podlaska zarejestrowanych było 210 podmiotów gospodarczych, co stanowiło około 5% wszystkich podmiotów powiatu radzyńskiego. W latach 2007-2014 na obszarze gminy zauważalny jest niewielki, choć stopniowy wzrost podmiotów gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON.

Zgonie z danymi GUS dominującą na terenie gminy grupą podmiotów gospodarki narodowej są podmioty zaliczane do sektora prywatnego.

W przedmiotowej grupie znaczną część, bo aż średnio 75% stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Jedynie 7,6% podmiotów działa w sektorze publicznym.

Tabela 20 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg form własności prowadzące działalność na terenie gminy Komarówka Podlaska

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	171	172	180	191	191	195	196	210
Sektor publiczny	15	13	14	15	15	15	16	16
Sektor prywatny, w tym:	156	159	166	176	176	180	180	194
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	115	120	127	137	136	135	134	145
Spółki handlowe	1	1	1	1	1	1	1	1
Spółdzielnie	2	2	2	2	2	2	3	3
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	13	15	15	15	16	16	16	17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

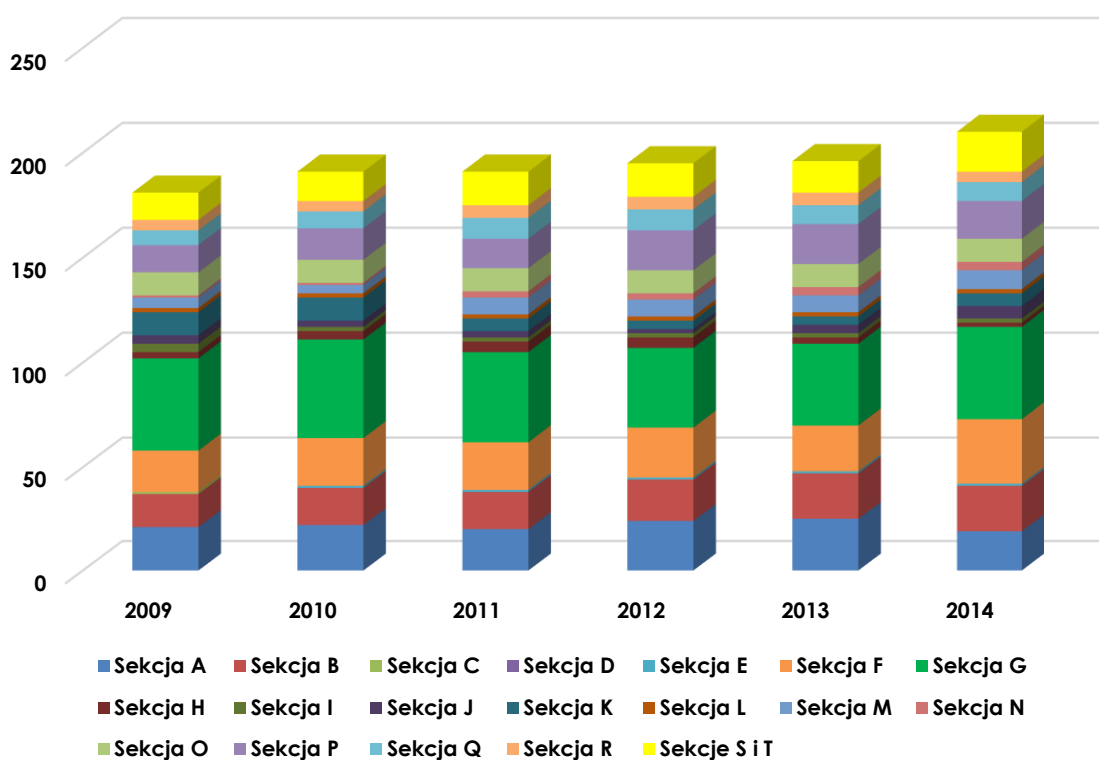
W strukturze działalności gospodarczej dominują podmioty zaliczane do sekcji G – *Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, wyłączając motocykle*. W latach 2012-2014 stanowiły one średnio 21% wszystkich podmiotów prowadzących działalność na terenie gminy. Drugą co do wielkości grupę (15%) stanowiły podmioty zaliczane do sekcji F – *Budownictwo*. Kolejnym licznie reprezentowanym sektorem był sektor C – *Przetwórstwo przemysłowe* – ok. 11%. Liczną grupę stanowiły również podmioty sekcji A - *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (9%) oraz sekcji S i T obejmujących: *Pozostałą działalność usługową i Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujących wyroby i*

świadczące usługi na własne potrzeby (9%), jak również sekcji P – Edukacja – ponad 8%. Podmioty zaliczane do pozostałych sekcji stanowiły 27%.

W 2014 r. na obszarze gminy najwięcej było przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób. Liczba zarejestrowanych mikroprzedsiębiorstw wynosiła 206 - stanowiły one ponad 98% wszystkich przedsiębiorstw w gminie. Kolejną pozycję zajmowały podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób (małe przedsiębiorstwa) – 3 podmioty, co stanowiło niespełna 1,5% wszystkich podmiotów gospodarczych. W gminie funkcjonuje tylko jedno przedsiębiorstwo średnie, zatrudniające od 50 do 249 osób, natomiast nie ma firm dużych (zatrudniających ponad 250 pracowników).

Wykres 12 Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy Komarówka Podlaska wg sekcji PKD 2007 w latach 2009-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców) jest relatywnie sporo niższy w porównaniu do wartości dla powiatu, a nawet województwa. Kształtuje się on na poziomie 472 przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców, dla powiatu – 634,

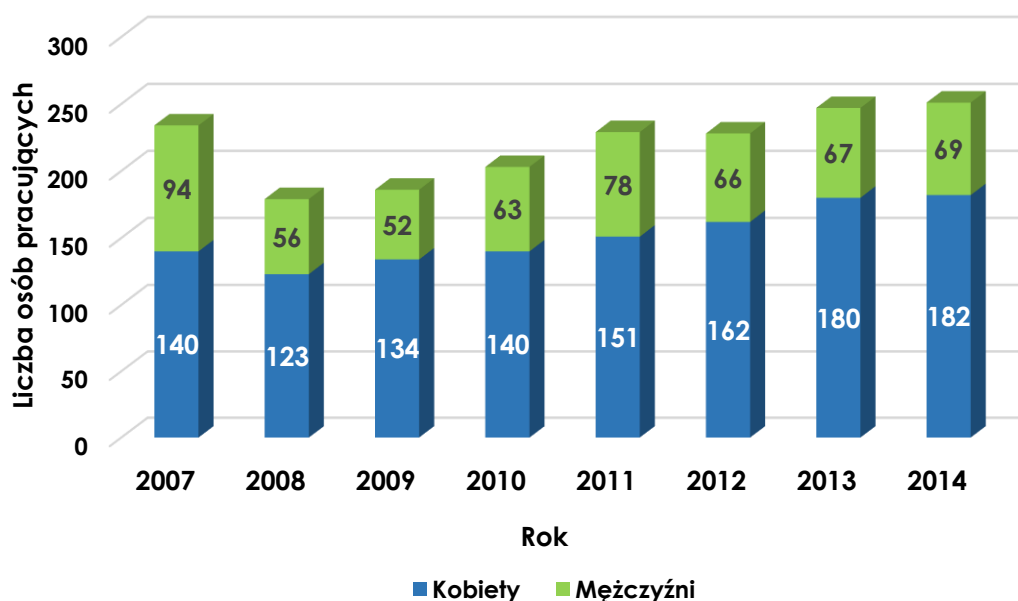
a dla województwa – 767. Może świadczyć to o niskiej aktywności gospodarczej mieszkańców gminy.

Znaczącym czynnikiem ograniczającym rozwój gminy jest niski poziom rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, która na przestrzeni ostatnich kilku lat wykazuje tendencje spadkowe. Poważnym ograniczeniem jest mała innowacyjność lokalnych podmiotów gospodarczych oraz ich niski potencjał rozwojowy, a także brak systemu zachęt dla rozwoju przedsiębiorczości i lokowania inwestycji zewnętrznych na terenie gminy.

2.4.2 POZAROLNICZY RYNEK PRACY

Jak podają statystyki GUS w gminie Komarówka Podlaska na koniec 2014 r. zatrudnionych było 251 osób. Większą część osób pracujących stanowiły kobiety – 73%. Zatrudnieni mężczyźni stanowili 27% ogólnej liczby pracujących. Analizując dane w tym zakresie z ostatnich 8 lat zauważalna jest fluktuacja liczby zatrudnionych z zauważalną na przestrzeni lat 2008-2014 r. tendencją wzrostową.

Wykres 13 Osoby pracujące w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

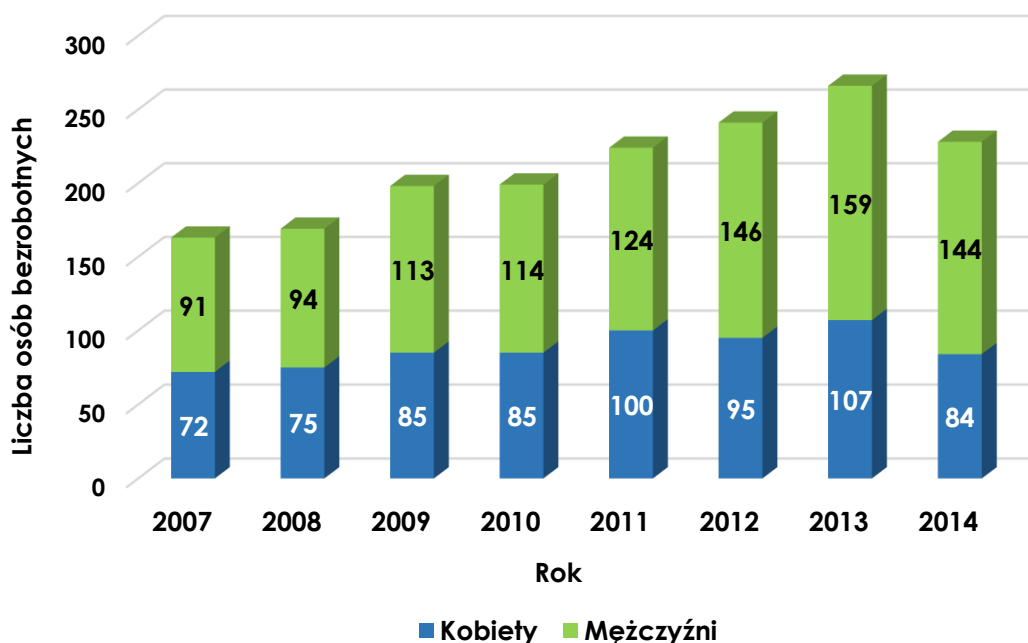
Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie (według stanu na koniec 2014 r.) w gminie Komarówka Podlaska liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 228 osób¹², z czego 37% stanowiły kobiety. Liczba bezrobotnych w gminie stanowiła około 6,3% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie radzyńskim oraz 0,20% bezrobotnych zarejestrowanych w całym województwie lubelskim. Wśród bezrobotnych z obszaru gminy jedynie 2 osoby to bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy. Niekorzystnym zjawiskiem wśród bezrobotnych jest bardzo mała liczba osób, którym przysługuje prawo do zasiłku. Na koniec 2014 r. z prawa takiego mogło skorzystać zaledwie 5 osób, co stanowi około 2% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy. Średnia ta jest znacznie niższa od średniej dla powiatu radzyńskiego, która wyniosła nieco ponad 7,3% oraz średniej dla województwa lubelskiego, która kształtowała się na poziomie około 8%. Wśród ogólnej liczby bezrobotnych znajdowało się 85 osób o statusie długotrwale bezrobotnych – pozostające bez zatrudnienia powyżej 24 miesięcy.

Z analizy dostępnych danych wynika, że liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spada w okresie letnim oraz wiosenno-jesiennym. Ma to związek z popytem na pracowników w okresie tzw. prac sezonowych (prace w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i budownictwie).

---

¹² www.wup.lublin.pl

Wykres 14 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie gminy Komarówka Podlaska w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP w Lublinie

W analizowanym okresie (2007-2014) liczba zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy ulegała wahaniom. Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost liczby pracujących ukazany na wykresie *Osoby pracujące w latach 2007-2014* oraz ponad 5%-owy spadek bezrobotnych w ostatnich latach 2012-2014, co wiąże się częściowo z rozwojem gospodarczym oraz tworzeniem prywatnych działalności. Na spadek bezrobocia duży wpływ ma również migracja mieszkańców poza teren gminy - do większych miast i za granicę. Niestety, jeśli przeanalizujemy zjawisko bezrobocia wśród mieszkańców gminy w szerszej perspektywie czasowej to zauważymy, iż od 2007 r. do obecnie wzrosło ono o ponad 39%. Zjawisko bezrobocia niesie ze sobą liczne konsekwencje i problemy zarówno w wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym, z którymi muszą borykać się władze gminy. Wymienić można chociażby postępujące zjawisko wykluczenia społecznego oraz dziedziczenia bezrobocia, rozwój patologii społecznych, wandalizm, bierność w podejmowaniu decyzji, niską kreatywność i aktywność społeczną. W wymiarze ekonomicznym mamy do czynienia z niską siłą nabywczą

społeczności lokalnej, ubóstwem, obciążeniem opieki społecznej, brakiem środków na nowe inwestycje, degradacją gminnej przestrzeni.

Tabela 21 Struktura bezrobocia w gminie Komarówka Podlaska na koniec 2014 r.

L.p.	Rok	Liczba bezrobotnych
1.	Bezrobotni ogółem	228
2.	Bezrobotni uprawnieni do zasiłku ogółem	5
3.	Bezrobotne kobiety z prawem do zasiłku	2
4.	Bezrobotni zwolnieni z winy zakładu pracy	2
5.	Bezrobotni powyżej 50 roku życia	44
6.	Bezrobotni do 25 roku życia	46
7.	Bezrobotni którzy ukończyli szkołę wyższą do 27 roku życia	3
8.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy do 1 m-ca	18
9.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 1 m-ca do 3 m-cy	33
10.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 3 m-cy do 6 m-cy	19
11.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 6 m-cy do 12 m-cy	27
12.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 12 m-cy do 24 m-cy	46
13.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy pow. 24 m-cy	85

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radzynie Podlaskim

Zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim wśród mieszkańców gminy Komarówka Podlaska znaczną liczbę osób bezrobotnych stanowią osoby do 25 roku życia, które często posiadają średnie wykształcenie zawodowe lub policealne. Najmniej liczną grupę bezrobotnych stanowią z kolei osoby z wykształceniem wyższym. Należy również zauważyć, że wśród osób bezrobotnych w gminie w ostatnich latach przeważają mężczyźni.

Problem bezrobocia, a właściwie sposobów jego zmniejszania, będzie niewątpliwie jednym z ważniejszych wyzwań gminy przez następne lata. Celem minimum do którego należy dążyć jest osiągnięcie stopy bezrobocia na poziomie średnim dla województwa lubelskiego (stopa bezrobocia na koniec

2014 r. wyniosła 12,7%). W odniesieniu do samej aktywności społecznej należy zwrócić uwagę na działalność i rozwój organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie gminy, które należy uznać za znaczne w stosunku do posiadanego potencjału demograficznego. Jest to niewątpliwym atutem w kontekście radzenia sobie z problemami przeciwdziałania bezrobociu oraz ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Jedną z tego typu inicjatyw, podjętą przez Stowarzyszenie Nadzieja i Przyszłość, jest realizacja zadania publicznego w zakresie integracji społecznej 19 bezrobotnych w ramach Programu Aktywizacja i Integracja (PAI) w gminie Komarówka Podlaska oraz w gminie Wołyń.

Na terenie gminy funkcjonują dwie spółdzielnie socjalne:

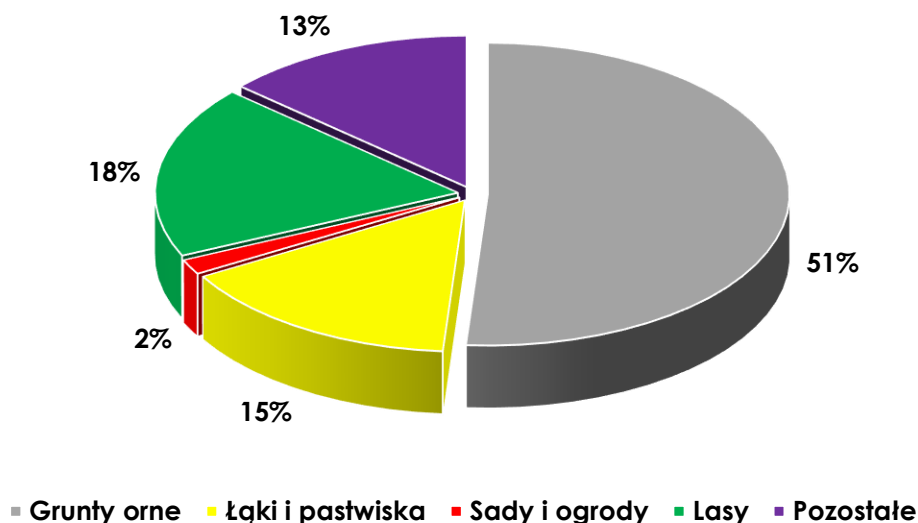
- ❖ **Spółdzielnia Socjalna „Świt”** – spółdzielnia osób prawnych, wpisana do Rejestru Przedsiębiorców 31.12.2014 r. Spółdzielnia pozyskała środki na aktywizację zawodową osób bezrobotnych, wiodącą działalnością jest produkcja pelletu drzewnego.
- ❖ **Spółdzielnia Socjalna „Robótka”** – spółdzielnia osób fizycznych, wpisana do Rejestru Przedsiębiorców 11.12.2013 r. W ramach spółdzielni powstał sklepik z odzieżą i sklep spożywczo-przemysłowy.

2.4.3 ROLNICTWO I LEŚNICTWO

Komarówka Podlaska, podobnie jak sąsiadujące z nią gminy, jest gminą typowo rolniczą, w związku z tym rolnictwo stanowi jeden z najważniejszych działów gospodarki. Zdecydowana większość powierzchni gminy, bo aż 68%, wykorzystywana jest jako użytki rolne, w skład których wchodzi: grunty orne, łąki i pastwiska oraz sady i ogrody. Powierzchnia gruntów leśnych wynosi 2 531,65 ha, co stanowi 18% całej powierzchni gminy.

Wykres 15 Struktura użytkowania gruntów na obszarze gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Dane Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Warunki klimatyczne i glebowe niezbyt sprzyjają prowadzeniu działalności rolniczej. Z tego też względu obszar gminy został zakwalifikowany do gmin o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) według Programu Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego. Wśród klas bonitacyjnych na gruntach ornych dominują gleby klasy IV i V (gleby średniej i słabej jakości), natomiast wśród użytków zielonych przeważają gleby klasy III oraz klasy IV (średniej jakości). Klasyfikację bonitacyjną gleb przedstawiają dokładniej poniższe zestawienia.

Tabela 22 Klasyfikacja bonitacyjna gleb w gminie Komarówka Podlaska

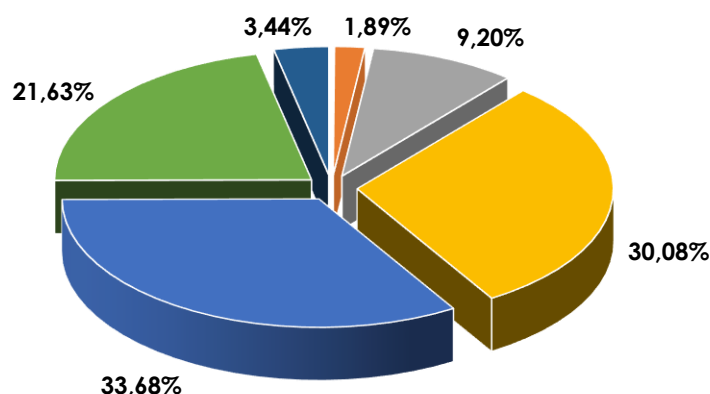
Klasa gruntów	Grunty orne		Użytki zielone	
	Ogółem	%	Ogółem	%
I	-	0,00	0,08	0,01
II	5,14	0,08	-	0,00
IIIa	132,78	1,89	601,83	28,34
IIIb	647,54	9,20		
IVa	2117,06	30,08	956,67	45,05

IVb	2369,96	33,68		
V	1522,09	21,63	523,99	24,67
VI	242,38	3,44	40,93	1,93
Razem	7036,95	100,00	2123,50	100,00

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Komarówce Podlaskiej

Wykres 16 Klasyfikacja bonitacyjna gruntów ornych na obszarze gminy Komarówka Podlaska

■ Klasa II ■ Klasa IIIa ■ Klasa IIIb ■ Klasa IVa ■ Klasa IVb ■ Klasa v ■ Klasa VI

Źródło: Dane Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy w Komarówce Podlaskiej na terenie gminy w 2014 r. znajdowało się 1 985 indywidualnych gospodarstw rolnych, w tym:

- ❖ od 1 ha do 5 ha – 1247
- ❖ od 5 ha do 10 ha – 381
- ❖ od 10 ha do 15 ha – 180
- ❖ od 15 ha do 30 ha – 149
- ❖ od 30 ha do 50 ha – 23
- ❖ od 50 ha do 100 ha – 4
- ❖ powyżej 100 ha – 1.

Strukturę agrarną gospodarstw charakteryzuje rozdrobnienie, a działki wchodzące w ich skład są często oddalone od siebie. Jednak na przestrzeni

ostatnich lat, wskutek zaistniałej sytuacji w sferze przetwórstwa i skupu płodów rolnych, indywidualne gospodarstwa rolne uległy dużej przemianie. Poprawie uległa struktura gospodarstw – zauważalna jest tendencja do zwiększania ich powierzchni, wzrósł poziom ich wyposażenia w sprzęt, wiele z nich przyjęło jeden kierunek produkcji. Powstały gospodarstwa specjalizujące się wyłącznie w hodowli bydła, trzody chlewnej, drobiu lub produkcji roślinnej. Specjalizacja w hodowli zwierząt wymusiła zmianę struktury upraw rolnych – znacznie zmalała powierzchnia upraw ziemniaków, przekwalifikowaniu na grunty orne uległo wiele użytków zielonych, a na ich miejsce weszła produkcja zbóż, wymuszona m.in. zmianą technologii tuczu trzody chlewnej narzuconą przez przemysł przetwórczy.

Wiele gospodarstw specjalizuje się w produkcji sadowniczej (ok. 400 hektarów gminy pokrytych jest sadami), szczególnie w Brzezinach i Przegalinach Dużych. Prawie 150 hektarów zajmują sady z jabłkami, 75 hektarów to sady wiśniowe, śliwy (8 ha), gruszki (4 ha), brzoskwinie (0,50 ha), kasztany jadalne (0,10 ha), dereń jadalny (0,5 ha). Wśród plantacji prym wiodą czarne porzeczki (67 ha), truskawki gruntowe łącznie z poziomkami (25 ha), maliny łącznie z jeżyną bezkolcową (12 ha), borówki wysokie (8 ha), aronia (7 ha), porzeczki kolorowe (4 ha), leszczyna (4 ha), agrest (4 ha), czarny bez (2,70 ha).

Zdjęcie 21, Zdjęcie 22 Odmiany owoców produkowanych w gminie Komarówka Podlaska

Źródło: Katalog wystawców „I Międzynarodowe Targi Owocowe”

Gospodarka rolna mimo licznych inwestycji oraz nowych technologii nie gwarantuje mieszkańcom gminy znaczących dochodów. Istotny wpływ na rozwój gospodarki rolnej ma też migracja młodych osób do innych regionów w poszukiwaniu zatrudnienia, co sprawia, że właścicielami gospodarstw zostają starzejący się rolnicy, dotknięci pogarszającym się stanem zdrowia, bez większych perspektyw na wzmocnienie produkcji rolnej oraz wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie. Szansą na rozwój są gospodarstwa specjalizujące się w zdrowej, ekologicznej żywności oraz przetwórstwie tej żywności. Na terenie gminy funkcjonuje 12 certyfikowanych gospodarstw, które zajmują się ekologiczną produkcją żywności. W najbliższych latach należy dążyć do dalszego rozwoju tego typu gospodarstw i tworzenia sieci dystrybucji i zbytu dla wytwarzanych produktów ekologicznych.

Znaczną część gminy zarastają naturalne lasy. W dużej części są to bory sosnowe w różnym wieku, pokrywające gleby bardziej piaszczyste. Na terenach niższych, bardziej żyznych występują lasy mieszane, dębowo-sosnowe, dębowo-grabowe lub dębowe. Lasami Skarbu Państwa, znajdującymi się w granicach gminy, zarządza Nadleśnictwo Międzyrzec Podlaski oraz Nadleśnictwo Radzyń Podlaski. Powierzchnia lasów należących do Skarbu Państwa na terenie gminy wynosi 1 194,2428 ha. Lasy niestanowiące własność Skarbu Państwa zajmują 1 119,8882 ha. Lesistość terenu wynosi 21,8%, co jest porównywalne ze średnią dla powiatu radzyńskiego – 21,2% oraz województwa lubelskiego- 23,2%¹³.

2.4.4 TURYSTYKA

Gmina Komarówka Podlaska to gmina o dużym bogactwie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i czystym środowisku naturalnym. Głównym atutem mogącym przyciągnąć w okolice Komarówki Podlaskiej jest możliwość obcowania w krajobrazie praktycznie nieskażonym, bardzo czystym ekologicznie.

---

¹³ Źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS

Turystyka jest postrzegana jako jeden z potencjalnych kierunków rozwoju gminy w najbliższych latach. Umiarkowany ruch turystyczny mógłby wspomóc rozwój ekonomiczny miejscowości i gospodarstw rolnych. Należy zauważyć, że gmina jest, w pewnym zakresie, naturalnie predysponowana do obrania takiego kierunku rozwoju. Charakterystyczną cechą gminy jest „krajobraz otwarty” odznaczający się naturalnym szerokim widnokregiem. Jest to krajobraz kulturowy, złożony z wielkich otwartych wnętrz, poprzecinanych systemami kanałów wodnych, uformowany przez człowieka z naturalnych głównie elementów stanowiących zasoby przyrody. Jako wybrane elementy kształtujące krajobraz należy wymienić: osiedla typu wiejskiego, rozłogi pól, wodę, zasoby zabytkowe i szpalery drzew wzdłuż dróg w krajobrazie otwartym. Ta cecha krajobrazu stanowi o największych wartościach możliwych do wykorzystania dla aktywizacji turystycznej gminy¹⁴.

Na atrakcyjność turystyczną obszaru, oprócz niewątpliwych walorów przyrodniczych, składają się również dziedzictwo kulturowe. Właściwie utrzymane, estetycznie zagospodarowane i eksponowane walory kulturowe są z jednej strony wyrazem dumy, ale i szacunku, troski mieszkańców tych terenów o własne dziedzictwo kulturowe, a jednocześnie tworzą harmonijny krajobraz, który już sam w sobie jest dużą atrakcją turystyczną. Krajobraz kulturowy gminy tworzą zabytkowe budynki o charakterze sakralnym, jak i dworsko-folwarcznym. Ponadto nieodłącznym elementem tutejszego krajobrazu są przydrożne kapliczki i figury świętych stawiane na rozstajach dróg i przy wodach. Dają one świadectwo wiary zamieszkującej tu ludności, stanowiąc jednocześnie element tradycyjnej sztuki ludowej. U podstawy całej twórczości stoi głęboko zakorzeniony na wsi kult świętych wizerunków oraz wiara, że święci otaczają opieką wszystkie dziedziny życia.

Ponadto gmina posiada potencjał kulturalny wyrażający się mnogością organizowanych imprez, o charakterze lokalnym, ponadlokalnym jak i ogólnopolskim, w tym m.in.: Spotkania z Piosenką Ludową, Motopiknik,

---

¹⁴ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska”, 2002

Spotkania z Folklorem i Dobrym Humorem, Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej w Kolembrodach, przeglądy pieśni maryjnej i patriotycznej, Dożynki Gminne, Gminny Dzień Seniora, biegi uliczne, zawody strzeleckie.

Walory krajobrazowo – przyrodnicze predysponują gminę do rozwoju agroturystyki. Może być ona rozwijana w całej gminie, aczkolwiek ze względu na położenie w sąsiedztwie lasów i zagajników (od lata do jesieni doskonałe warunki dla grzybiarzy) oraz duże nasycenie architekturą regionalną najatrakcyjniejsze wydają się wsie Kolembrody, Walinna, Żulinki.

W zakresie promocji warto wykorzystać fakt, iż teren gminy znajduje się w obszarze działania **Radzyńskiej Krainy Serdeczności** - turystycznej marki Powiatu Radzyńskiego i Miasta Radzyń Podlaski, wypracowanej w ramach unijnego projektu. Jest to oferta skierowana do osób szukających miejsc nieodkrytych i niezadeptanych, złaknionych nowych wrażeń i bezpośredniego kontaktu z naturą.

Zdjęcie 23 System identyfikacji wizualnej turystycznej marki powiatu

Źródło: <http://www.krainaserdecznosci.pl/>

Dzięki środkom pozyskanym z projektu został opracowany m.in. przewodnik audio, pozwalający lepiej poznać walory powiatu radzyńskiego, w tym jego architekturę i tradycyjne budownictwo drewniane. Spośród 20 znajdujących się na nim ścieżek dźwiękowych, aż 5 dotyczy walorów gminy Komarówka Podlaska. W ww. przewodniku znalazło się dużo ciekawych informacji dot. m.in. miejscowości Przegaliny Duże i mieszkających tam niegdyś Stanisława Samuela Szemiota (słynnego poety i pamiętnikarza epoki baroku, autora pierwszego w Polsce przewodnika turystycznego) oraz Władysława Szaniawskiego (astronoma), miejscowości Żelazna, Kolembrody, Walinna. Z audioprzewodnika dowiadujemy się również, iż przez teren gminy przebiega **ścieżka dydaktyczna przyrodniczo-historyczna „Kolembrody”**, która biegnie od Izby Regionalnej znajdującej się w drewnianym budynku starej szkoły z końca XIX w. poprzez Sanktuarium Matki Boskiej Kolembrodzkiej, ekosystem rzeki Żarnicy do lasu Sumierz, kryjącego tajemnice unitów podlaskich.

Zdjęcie 24 Ścieżka dydaktyczna przyrodniczo-historyczna Kolembród

Źródło: <http://www.krainaserdecznosci.pl/> - fot. B. Sozoniuk

Narzędziem promocji turystyki są także produkty regionalne. Na liście produktów tradycyjnych, prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi znalazła się **nalewka ziemiańska** - napój spirytusowy wytwarzany zgodnie z wieloletnią rodzinną recepturą, która przekazywana jest z pokolenia na pokolenie. Nazwa tej nalewki pochodzi od nazwy Koła Gospodyń Ziemianek z Przegalin, które istnieje od 1932 roku. Nalewka wpisała się już wiele lat temu w tradycję mieszkańców zarówno Przegalin jak i okolicznych miejscowości. Swoją popularność zawdzięcza złotemu kolorowi i niespotykanemu aromatowi „polskiej cytryny”, czyli pigwy. Drugim podstawowym składnikiem przy produkcji nalewki jest miód naturalny wielokwiatowy o łagodnym woskowym zapachu. Nalewka ziemiańska od kilkadziesiąt lat prezentowana jest podczas różnych uroczystości, np. Dożynek Powiatowych w Radzynie Podlaskim, Dożynek Gminnych na terenie powiatu Radzyńskiego oraz podczas uroczystości rodzinnych. Podstawą wpisu na Listę Produktów Tradycyjnych była tradycja wytwarzania, wynosząca co najmniej 25 lat oraz szczególna i niepowtarzalna jakość związana z metodami produkcji, które gwarantują wyjątkowe cechy i właściwości otrzymanego wyrobu

Miłośnicy aktywnego wypoczynku mogą skorzystać z bazy sportowej gminy, w tym: boisk, hali sportowej, skateparku, strzelnicy, pola paintballowego, placów zabaw dla najmłodszych. Główną ofertę dla rekreacji można by wiązać z realizacją zbiornika wodnego w miejscowości Komarówka Podlaska, który powinien stać się atrakcyjną ofertą rekreacyjną, powodując zupełnie nowy rodzaj ruchu turystycznego. Natomiast istniejący **zbiornik Żelizna**, z uwagi na położenie w obszarze o dużych walorach przyrodniczych (Obszar Chronionego Krajobrazu, Uroczysko Żelizna) może pełnić jedynie funkcję rekreacyjną dla wędkarzy, amatorów ornitologów i innych form ekoturystyki.

Zdjęcie 25 Zbiornik wodny Żelizna

Źródło: <http://www.otop.org.pl/> - fot. J. Krogulec

Głównym problemem rozwoju turystyki na terenie gminy jest nadal słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna. Nie ma rozwiniętej bazy noclegowej, gmina nie posiada wyznaczonych szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, nie ma stworzonego systemu informacji. Z uwagi na ciekawe obiekty architektoniczne oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze niezbędne jest, zgodnie z zaleceniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, wzbogacenie infrastruktury turystycznej przez urządzenie oznakowanych tras rowerowych i pieszych, urządzenie miejsc umożliwiających odpoczynek, zagospodarowanie punktów widokowych, zapewnienie miejsc lokalizacji parkingów dla dojazdów docelowych i przejazdów tranzytowych.

Walory krajobrazowe terenu, spuścizna historyczna oraz rozwijająca się baza turystyczna mogą sprawić, że sektor turystyczny będzie jednym z dodatkowych źródeł dochodów mieszkańców. Niezbędne są jednak zakrojone na szerszą skalę projekty inwestycyjne stymulujące ten sektor oraz zaangażowanie wszystkich podmiotów lokalnej sceny (samorząd, edukacja, biznes, organizacje pozarządowe).

2.5 JAKOŚĆ RZĄDZENIA

Zarządzanie strategiczne w gminie, czyli kompleksowy sposób podejścia do gospodarczych szans i wyzwań poprzez formułowanie celów i wprowadzanie ich w życie¹⁵, odbywa się w wyniku realizacji różnego rodzaju programów i strategii.

Jakość rządzenia jest pojęciem niezwykle szerokim. Dotyczy ona wielu aspektów życia społecznego i gospodarczego gminy. Na potrzeby przedmiotowego dokumentu skoncentrowano się przede wszystkim na praktyce planowania strategicznego oraz jej realizacji, działaniach promocyjnych, a także jakości i kompetencji zatrudnionej kadry urzędniczej.

2.5.1 JAKOŚĆ KADR

Samorząd terytorialny funkcjonuje w oparciu o ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, 1318, z 2014 r. poz. 379), w której m.in. zostały określone zadania gminy. Ustrój gminy został uregulowany w *Statucie Gminy Komarówka Podlaska*, natomiast organizacja i zasady funkcjonowania Urzędu Gminy Komarówka Podlaska określone zostały w *Regulaminie organizacyjnym*. Struktura organizacyjna urzędu dostosowana jest zarówno do wymagań narzuconych ustawą, jak również do obecnych uwarunkowań rozwojowych.

Umiejętne planowanie i zarządzanie strategiczne przez władze lokalne ma zapewnić gospodarność, efektywność i skuteczność organizacji sektora publicznego, podnieść poziom świadczonych usług i dopasować je do zmieniających się potrzeb społecznych oraz złożonych uwarunkowań zewnętrznych

---

¹⁵ R.W. Griffin, „Podstawy zarządzania organizacjami”, wyd. PWN, Warszawa 2005

Zdjęcie 26 Urząd Gminy Komarówka Podlaska

Źródło: <http://www.komarowkapodlaska.pl/>

Duży wpływ na jakość zarządzania ma kadra pracownicza zatrudniona w Urzędzie Gminy Komarówka Podlaska oraz gminnych jednostkach organizacyjnych. Charakteryzuje się ona wysokim poziomem merytorycznym. Znaczna część z pracowników posiada specjalistyczne wykształcenie, wsparte dodatkowymi kursami i szkoleniami. W Urzędzie Gminy zatrudnionych jest 25 pracowników stałych, z czego 10 pracowników posiada wykształcenie wyższe, 6 – średnie, zaś 10 pracowników obsługi (kierowcy, palacz, sprzątaczką) - zawodowe.

Jakość rządzenia można ocenić również przez pryzmat uchwalonych i zaskarżonych aktów prawnych i administracyjnych przez organy nadzorcze, m. in. Wojewodę, RIO, SKO. Według danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska w 2014 roku powstało 69 aktów prawnych, z czego żaden nie został uchylony ani zaskarżony.

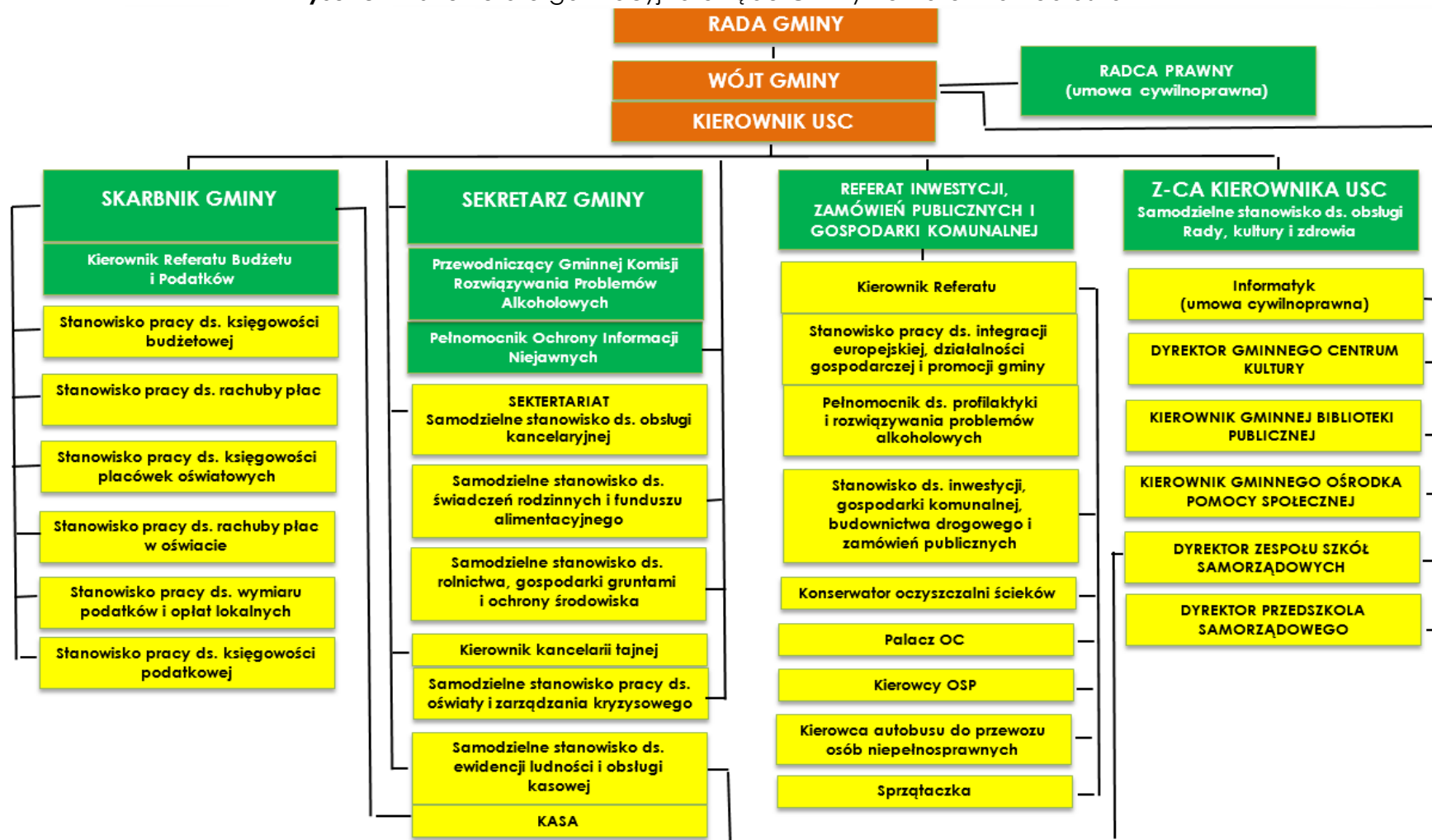
Gmina Komarówka Podlaska podejmuje działania mające na celu nie tylko poprawę wewnętrznej organizacji, ale również aktywizację różnych środowisk stymulujących jej rozwój. Administracja jest otwarta na podejmowanie innowacyjnych działań, zbiera niezbędne informacje na temat firm działających na terenie gminy, ich potrzeb oraz wspiera ich działania.

Ciągłe zmiany w przepisach prawnych oraz rozpoczynający się nowy okres programowania środków unijnych są podstawą do działań zmierzających do podnoszenia kwalifikacji pracowników. Działania tego typu mogą przynieść realne korzyści - zwiększenie środków finansowych pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. Dodatkowo podnoszenie kompetencji kadry pracowniczej, a przez to jakości świadczonych usług, wpływa pozytywnie na wizerunek gminy.

Rysunek 1 Struktura organizacyjna Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

2.5.2 ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNE GMINY

Istotnym czynnikiem warunkującym możliwości rozwojowe gminy jest wysokość osiągniętych przez nią wpływów budżetowych. Składają się na nie różnego rodzaju subwencje i dotacje oraz dochody własne (podatki i opłaty lokalne). Przez dochody bieżące rozumie się dochody budżetowe niebędące dochodami majątkowymi, do których zalicza się: dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z tytułu przekształcania prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Wśród wydatków można wyróżnić przede wszystkim wydatki bieżące i inwestycyjne.

Zdolność gminy Komarówka Podlaska do inwestowania uzależniona jest głównie od struktury wydatków i dochodów budżetowych. Im wyższy dodatni bilans, tym większa liczba wolnych środków, które można przeznaczyć na inwestycję.

Sytuację budżetową gminy z ostatnich siedmiu lat cechuje wzrost dochodów i wydatków oraz występujące okresowo trudności samorządu terytorialnego z zachowaniem równowagi budżetowej, spowodowane niemożnością pokrycia z dochodów budżetu wszystkich wydatków. W latach 2012-2014 r. gmina Komarówka Podlaska osiągała nadwyżkę budżetową warunkowaną względną różnicą pomiędzy wysokością dochodów a wydatków. W analizowanym okresie najwyższy poziom deficytu budżetowego był w 2011 r., w I półroczu 2015 r. budżet gminy również osiągnął ujemny wynik finansowy.

Analizując strukturę budżetu należy stwierdzić, iż największym źródłem wpływów własnych dla gminy jest podatek rolny. Analizując wynik osiągnięty w I półroczu 2015 r. stanowił on ponad 56% dochodów własnych jednostki. Wpływy z podatku od nieruchomości stanowiły w tym okresie 32% dochodów własnych jednostki. Zauważalna jest niewielka tendencja wzrostowa we wpływach z podatku od nieruchomości oraz podatku leśnego. Spadają natomiast wpływy z podatku rolnego oraz podatku od osób prawnych

prowadzących działalność gospodarczą. Na przestrzeni lat zarówno dochody, jak i wydatki gminy wzrosły proporcjonalnie o 22%. Jeżeli chodzi o wydatki, to przeważającą ich część stanowią wydatki bieżące (około 85% wszystkich wydatków). Na przestrzeni analizowanego okresu wzrosły one o blisko 11%. Natomiast poziom wydatków majątkowych charakteryzuje się dużą zmiennością. Największy był w 2011 r. kiedy to wyniósł on ponad 4 mln złotych.

Tabela 23 Analiza sytuacji finansowej gminy Komarówka Podlaska w latach 2009-2015

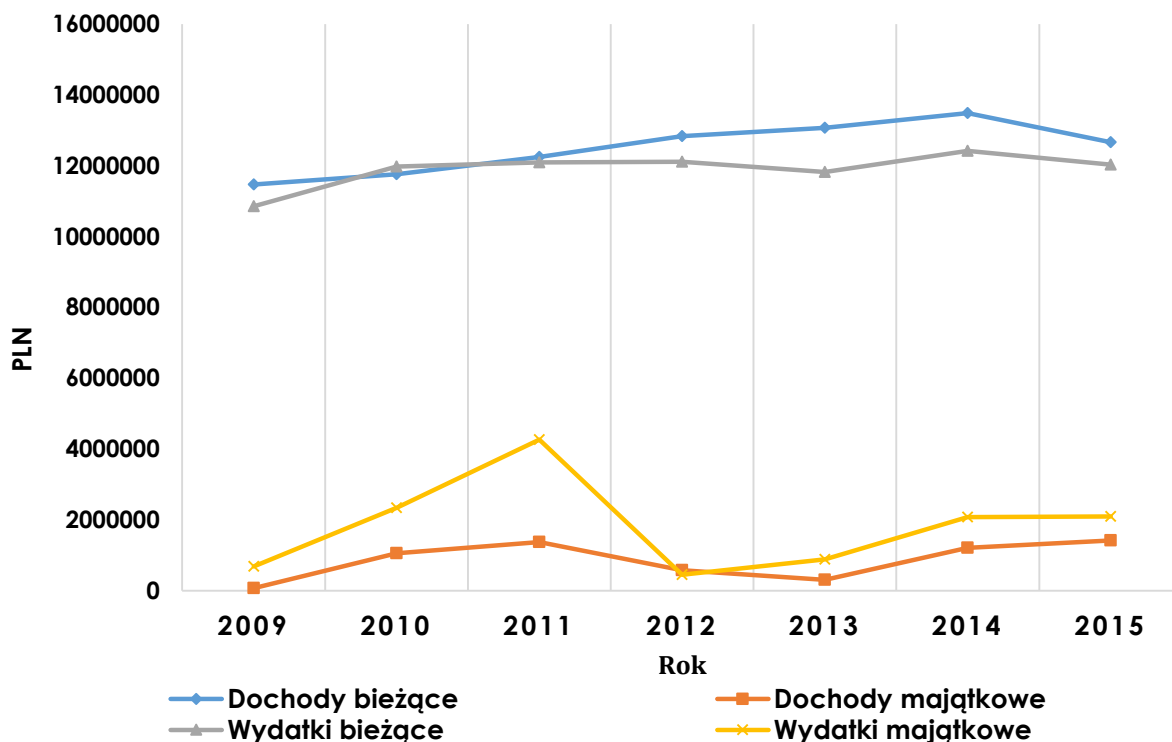
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 I półrocze
Podatki i opłaty lokalne, w tym:	849123,66	828727,15	864005,41	984887,76	1059139,12	1084092,88	1075968,00
podatek rolny	455400,69	438473,00	462070,39	542703,57	611290,01	635362,24	605857,00
podatek od nieruchomości	280289,81	285772,39	292688,97	317629,81	327130,01	332302,03	345659,00
podatek leśny	77995,18	70651,36	78727,84	98268,16	95769,13	91630,61	99779,00
podatek od środków transportowych	35437,98	33830,40	30518,21	26286,22	24949,97	24798,00	24673,00
podatek od osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą	9085,72	12392,50	11105,13	9997,34	14908,24	16714,40	13000,00
Podatek dochodowy od osób fizycznych	677442,00	643799,00	848348,00	842505,00	892443,00	1078172,00	1208557,00
Dotacje celowe z budżetu państwa i UE	2427092,10	2666941,57	2728057,81	2614911,38	2764311,77	2899712,13	2423062,87
Subwencja ogólna	6964786,00	7044366,00	7195806,00	7843753,00	7678714,00	7355796,00	7091028,00
Inne dochody	546246,26	565303,68	604716,91	542457,04	658540,40	1053987,79	848668,78
Dochody bieżące	11473775,74	11761529,90	12252039,26	12838511,52	13068056,53	13488475,20	12660284,65
Dochody majątkowe	70943,83	1061294,68	1379152,54	577574,33	309462,85	1214317,99	1420594,33
Razem dochody	11544719,57	12822824,58	13631191,80	13416085,85	13377519,38	14702793,19	14080878,98
Wydatki bieżące	10851989,00	11976556,25	12094295,35	12113258,87	11826196,74	12415772,28	12029912,31
Wydatki majątkowe	689755,30	2341487,14	4271405,30	457817,50	890681,59	2080094,80	2096706,67
Razem wydatki	11541744,30	14318043,39	16365700,65	12571076,37	12716878,33	14495867,08	14126618,98
Różnica między dochodami i wydatkami	2975,27	-1495218,81	-2734508,85	845009,48	660641,05	206926,11	-45740,00
Nadwyżka operacyjna	621 786,74	- 215026,35	157743,91	725252,65	1241859,79	1072 702,92	630 372,34

Źródło: Dane Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Wykres 17 Wydatki i dochody gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2009-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

W poniższej tabeli przedstawiono wydatki inwestycyjne gminy Komarówka Podlaska w latach 2008-2015.

Tabela 24 Wydatki na działania inwestycyjne w gminie Komarówka Podlaska w latach 2009-2015

L.p.	ROK	Kwota wydatków inwestycyjnych [PLN]
1.	2009	689 755,30
2.	2010	2 341 487,14
3.	2011	4 271 405,30
4.	2012	457 817,50
5.	2013	890 681,59
6.	2014	2 080 094,80
7.	2015 (stan na 30 listopada)	1 700 196,44

Źródło: Dane Urzędu Gminy Komarówka Podlaska

Nadwyżka operacyjna, stanowiąca dodatnią różnicę pomiędzy dochodami i wydatkami bieżącymi, to podstawowy czynnik mający wpływ na zdolności inwestycyjną jednostki samorządu terytorialnego. Im jest ona wyższa, tym większa ilość wolnych środków, które mogą być przeznaczane na inwestycje. Przez dochody bieżące rozumie się dochody budżetowe niebędące dochodami majątkowymi, do których zalicza się: dotacje i środki przeznaczane na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z tytułu przekształcania prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Natomiast na wydatki bieżące składają się wydatki budżetowe niebędące wydatkami majątkowymi, do których zalicza się: wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne, zakup i objęcie akcji i udziałów, wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego.

Na przestrzeni analizowanego okresu od 2011 r. w budżecie występuje nadwyżka operacyjna. Świadczy to o dobrej kondycji finansowej gminy i daje duże możliwości inwestycyjne.

Poziom zadłużenia gminy na przestrzeni lat 2009-2015 był umiarkowany. Największe zadłużenie odnotowano w 2011 r. – kształtowało się ono na poziomie 44,17%. Od 2012 r. poziom ten wykazuje tendencję spadkową, według danych z III kwartału 2015 r. odnotowano ponowny spadek zadłużenia do 30,82%. Czynnik ten wpływa na możliwości inwestycyjne gminy. Posiada ona zdolność do zaciągania długu i jego obsługi w długim okresie. Stwarza to możliwość realizacji w najbliższych latach kolejnych inwestycji.

Tabela 25 Poziom zadłużenia gminy Komarówka Podlaska w latach 2009-2015

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	III kw. 2015
Poziom zadłużenia	19,92%	28,09%	44,17%	40,30%	31,68%	31,71%	30,82%

Źródło: Urząd Gminy Komarówka Podlaska

Analiza danych budżetowych wskazuje, iż wydatkowanie środków z budżetu gminy prowadzone jest w sposób racjonalny. Polityka fiskalna w latach przyszłych powinna być prowadzona zgodnie z zapisami ustawy

o finansach publicznych, a w szczególności z art. 242 ust. 1. Należy dążyć do zwiększenia dochodów własnych i wzrostu ich udziału w dochodach ogółem, gdyż jest to w znacznej mierze uzależnione od decyzji władz gminy. Wpływa to również na proces konstruowania budżetu na lata następne. Priorytetami polityki finansowej na najbliższe lata winno być:

- ❖ dążenie do wzrostu dochodów własnych oraz minimalizowanie wydatków,
- ❖ monitorowanie wydatków bieżących gminy,
- ❖ określenie tempa i kierunku rozwoju gminy,
- ❖ zwiększenie wydatków inwestycyjnych,
- ❖ monitorowanie zdolności kredytowej i płynności finansowej.

Pożądanym jest pozyskanie maksymalnie dużej ilości środków finansowych z funduszy unijnych w nowym okresie programowania 2014 – 2020 oraz wykorzystanie źródeł finansowania o maksymalnie wysokim poziomie dofinansowania. Należy rozważyć również możliwość realizacji inwestycji, które w przyszłości mogłyby zasilać budżet gminy.

Podsumowując można stwierdzić, że sytuacja finansowa gminy Komarówka Podlaska jest korzystna. Wysoka nadwyżka operacyjna świadczy o tym, że gmina pozostaje w dobrej kondycji finansowej i nie ma problemów z finansowaniem wydatków bieżących. Dodatkowo niski poziom zadłużenia wpływa na duże możliwości inwestycyjne gminy.

2.5.3 PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO

O jakości rządzenia w gminie decyduje praktyka planowania strategicznego oraz jakość dokumentów strategicznych. Gmina Komarówka Podlaska zarządzana jest w oparciu o wymagane prawem lub przyjęte praktyką dokumenty strategiczne. Polityka rozwoju gminy prowadzona jest w oparciu o poprzednią edycję *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2007-2015*. Politykę planowania przestrzennego realizowana jest natomiast w oparciu *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania*

przestrzennego gminy Komarówka Podlaska (2002 rok z późniejszymi zamianami) oraz Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego, stanowiący akt prawa miejscowego. Określa on przeznaczenie, a także warunki zagospodarowania i zabudowy terenu objętego planem.

Niezwykle ważnym aspektem dla terenu gminy jest ochrona środowiska. Jednostki samorządu terytorialnego tworzą różne plany i programy, których celem jest przedstawienie propozycji działań w celu eliminowania szkodliwego wpływu różnych czynników na środowisko. Polityka gminy w zakresie ochrony środowiska została szczegółowo uregulowana *Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Komarówka Podlaska (2004)*. Mając na celu racjonalizację gospodarki energetycznej gminy, redukcję emisji gazów cieplarnianych oraz troskę o środowisko naturalne gmina przystąpiła do opracowania oraz wdrożenia *Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020*. Potrzeba opracowania Planu jest zgodna z polityką energetyczną Polski i wynika z założeń Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej, przyjętych przez Radę Ministrów 16 sierpnia 2011 r. Ponadto gmina posiada *Programu usuwania azbestu z terenu Gminy Komarówka Podlaska* oraz *Plan gospodarki odpadami dla Gminy Komarówka Podlaska*, przyjęty w 2004 r. Gmina nie posiada *Planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną oraz paliwa gazowe*.

Kierunki polityki społecznej to kolejne ważne zagadnienie w działaniach planowania strategicznego. Podstawowe cele i kierunki polityki społecznej, a także narzędzia jej realizacji wyznacza *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Komarówka Podlaska na lata 2014-2020*. Pozwala ona na efektywne rozwiązywanie problemów występujących na obszarze gminy. Kolejny z dokumentów na bazie, którego budowana jest polityka społeczna gminy jest aktualizowany co rok *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych* oraz *Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii*.

Bardzo istotnym elementem systemu zarządzania jest współpraca z organizacjami pozarządowymi i podmiotami prowadzącymi działalność

pożytku publicznego, której zasady uregulowane są corocznie w *Programie współpracy Gminy Komarówka Podlaska z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego*.

2.5.4 DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA

Kolejnym ze sposobów wspierania rozwoju lokalnego jest działalność promocyjna gminy. Jest ona prowadzona przede wszystkim poprzez oficjalną stronę internetową, która podstawowym źródłem informacji o gminie oraz narzędziem komunikacji pomiędzy władzami lokalnymi a mieszkańcami. Kolejną formą promocji jest uczestnictwo przedstawicieli gminy w różnego rodzaju wydarzeniach i spotkaniach. W 2015 r. w Komarówce Podlaskiej odbyły się I Międzynarodowe Targi Owocowe, prezentujące ofertę lokalnych sadowników i mając na celu nawiązanie współpracy międzynarodowej. Władze gminy planują cyklicznie organizować takie targi. Lokalne walory kulturowe promowane są poprzez organizację imprez plenerowych, m.in.: Spotkania z Piosenką Ludową, Motopiknik, Spotkania z Folklorem i Dobrym Humorem, Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej w Kolembrodach, przeglądy pieśni maryjnej i patriotycznej, Dożynki Gminne, Gminny Dzień Seniora, biegi uliczne, zawody strzeleckie. W 2013 r. Gmina Komarówka Podlaska podpisała umowę o współpracy partnerskiej z węgierską gminą Hortobagy. Jest to pierwsza umowa partnerska gminy Komarówka Podlaska. Aktywna współpraca z jednostkami samorządowymi z innych państw może być ważnym instrumentem promowania i przyciągania turystów lub inwestorów zewnętrznych. W związku z tym, w przyszłości należy dążyć do zwiększenia aktywności gminy w zakresie promocji i współpracy międzynarodowej.

2.6 ANALIZA SWOT

Analiza SWOT to jedna z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się organizacja (w tym przypadku gmina). Przede wszystkim służy ona porządkowaniu i segregowaniu informacji, stanowi użyteczną pomoc

przy dokonywaniu oceny zasobów własnych i wpływu otoczenia. Pozwala też na identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju gminy. Nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strengths), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities) i zagrożenia (threats).

S -> STRENGTHS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli okazje

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Poniższa analiza SWOT jest podsumowaniem mocnych i słabych stron gminy Komarówka Podlaska wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeteminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju gminy wynikają z obecnej sytuacji w sferze zaspokojenia potrzeb społecznych, gospodarki lokalnej, przedsiębiorczości, ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wyposażenia w infrastrukturę techniczną, finansową oraz współpracy gminy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego. Analiza potencjału i barier rozwojowych gminy obejmuje również uwarunkowania zewnętrzne określające potencjalne szanse i zagrożenia w rozwoju.

Wyniki analizy przedstawione zostały w formie tabelarycznej, gdzie opisano słabe i mocne strony gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Zidentyfikowane mocne i słabe strony powinny być przedmiotem działań strategicznych, zakładających rozwój gminy poprzez wzmocnienie mocnych stron i ograniczanie słabych. Natomiast szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne, na które samorząd lokalny ma ograniczony wpływ) powinny być wzięte pod uwagę przy kreowaniu lokalnej polityki rozwoju, zakładającej minimalizację zagrożeń i optymalne wykorzystanie pojawiających się szans. Analiza SWOT w takiej formie jest uzupełnieniem opisu aktualnej sytuacji gminy. Zaletą tej metody jest przede wszystkim syntetyczne ujmowanie głównych czynników warunkujących rozwój.

Na potrzeby niniejszej strategii dokonano analizy SWOT w następujących obszarach:

- ❖ PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO,
- ❖ INFRASTRUKTURA,
- ❖ SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA,
- ❖ GOSPODARKA I RYNEK PRACY,
- ❖ JAKOŚĆ RZĄDZENIA.

Tabela 26 Analiza SWOT dla obszaru: **Przestrzeń i środowisko**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ❖ czyste środowisko naturalne ❖ walory krajobrazowo- przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe obszaru stanowiące podstawę do rozwoju turystyki ❖ lokalizacja gminy w obszarze o dużym nasłonecznieniu dająca możliwości rozwoju energetyki odnawialnej ❖ ciek i zbiornik wodny, które można przeznaczyć na funkcje rekreacyjne ❖ znaczne zasoby leśne ❖ brak zakładów przemysłowych uciążliwych dla środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ peryferyjne położenie gminy (względem centralnej części kraju, dużych ośrodków miejskich) ❖ niska jakość użytków rolnych (klasa bonitacji) ❖ niski zasób surowców naturalnych ❖ silnie przekształcona melioracjami i gospodarką polową znaczna część terenu gminy ❖ brak sieci szlaków i tras turystycznych ❖ sąsiedztwo z gminami należącymi do innych powiatów niejednokrotnie powoduje problemy w realizacji wspólnych inicjatyw
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ❖ współpraca z innymi gminami w zakresie promocji obszaru i wypracowania wspólnej jego marki ❖ wzrost zainteresowania turystyką, agroturystyką na obszarach „czystych” ekologicznie oraz produktami lokalnymi ❖ duży potencjał z zakresu OZE ❖ opracowanie „Zintegrowanego planu działań na terenie Obszaru Strategicznej Interwencji Kanału Wieprz-Krzna” ❖ rewitalizacja Kanału Wieprz-Krzna ❖ budowa zbiornika wodnego ❖ wzrastające znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ planowanie przestrzenne na obszarze województwa (nieuwzględnienie gminy jako miejsca realizacji ważnych inwestycji), ❖ peryferyzacja regionu ❖ sąsiedztwo gmin o zbliżonych warunkach naturalnych i potencjale (konkurencyjność)

proekologicznych postaw i obszarów cennych przyrodniczo, w tym środki finansowe na proekologiczne inwestycje	
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 27 Analiza SWOT dla obszaru: **Infrastruktura**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ❖ dobrze rozwinięta sieć dróg na obszarze gminy ❖ zadowalający stan infrastruktury elektroenergetycznej ❖ dobra organizacja systemu odbioru śmieci ❖ pierwsze inwestycje w zakresie odnawialnych źródeł energii ❖ dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa ❖ dobrze rozwinięta sieć świetlic wiejskich ❖ korzystne położenie południowej części gminy przy ważnym szlaku komunikacyjnym – droga krajowa nr 63 Radzyń Podlaski- Wisznice ❖ zadowalający stan techniczny budynków użyteczności publicznej 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ niewystarczający poziom zwodociągowania i skanalizowania gminy ❖ słaba jakość dróg w obrębie gminy ❖ niski poziom utwardzenia dróg gminnych ❖ rozproszony układ osadniczy oraz towarzyszący temu niski wskaźnik zaludnienia stanowiący istotne utrudnienie w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej ❖ brak sieci gazowej na terenie gminy ❖ niewystarczające powiązania komunikacyjne (transport zbiorowy) ❖ brak ścieżek rowerowych ❖ niewystarczające wyposażenie gospodarstw domowych w przydomowe oczyszczalnie ścieków ❖ niewielka liczba nowych obiektów budownictwa mieszkaniowego ❖ niezadowalający stopień zachowania wielu obiektów zabytkowych ❖ niewystarczający dostęp do Internetu szerokopasmowego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ❖ poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez budowę nowych dróg i poprawę nawierzchni istniejących ❖ nowa perspektywa finansowa 2014-2020 dająca możliwość uzyskania środków na budowę, rozbudowę oraz modernizację infrastruktury komunikacyjnej i technicznej ❖ wykorzystanie nowych technologii bazujących na OZE 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ryzyko ograniczenia rozwoju gminy ze względu na słaby stan infrastruktury ❖ brak środków finansowych na wkład własny umożliwiający aplikację o środki unijne ❖ niski poziom absorpcji środków z UE przeznaczonych na infrastrukturę techniczną ❖ koszty inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej

❖ wspólne realizowanie projektów z innymi jednostkami samorządu terytorialnego	
--	--

Tabela 28 Analiza SWOT dla obszaru: **Spoleczeństwo i jakość życia**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ❖ dobrze zorganizowana sieć szkół zapewniająca dostęp do kształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym ❖ dobrze rozwinięta sieć instytucji zapewniających bezpieczeństwo publiczne ❖ dobra dostępność do podstawowych usług zdrowotnych ❖ zadowalający poziom techniczny wyposażenia służb ratowniczych i porządkowych ❖ duży kapitał społeczny – aktywnie działające stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły ludowe ❖ efektywna działalność Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej – zmniejszająca się liczba osób pozostających pod opieką GOPS ❖ stabilna sytuacja ekonomiczna większości mieszkańców gminy ❖ rosnąca liczba porad lekarskich – z jednej strony może świadczyć o starzeniu się społeczeństwa, z drugiej natomiast o rosnącej świadomości społeczeństwa w zakresie profilaktyki zdrowia ❖ doświadczenie w rozwiązywaniu problemów społecznych mieszkańców, w tym minimalizowania skutków niepełnosprawności ❖ umiejętność pozyskiwania środków finansowych na realizację przedsięwzięć adresowanych do społeczności lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ niekorzystne tendencje demograficzne (ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji) ❖ niekorzystne proporcje dotyczące ilości osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na osoby w wieku produkcyjnym ❖ występowanie niekorzystnych zjawisk społecznych (ubóstwo, alkoholizm, bezradność) ❖ rosnący poziom liczby osób korzystających z pomocy społecznej z uwagi na brak środków do życia ❖ niskie standardy infrastruktury społecznej oraz ich niekompletne wyposażenie ❖ ograniczone możliwości finansowe gminy w zakresie modernizacji, rozbudowy i budowy infrastruktury społecznej ❖ deficyt kadr posiadających wiedzę i kwalifikacje inżynieryjno-techniczne na lokalnym rynku pracy ❖ niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowaniem dziedzictwa kulturowego ❖ brak stabilności w finansowaniu działań społecznych ❖ częste zmiany przepisów prawa wpływające na stanowienie norm prawa lokalnego ❖ uwarunkowania mentalne części społeczeństwa, bierność, brak wiary w siebie i poczucie bezradności

<ul style="list-style-type: none"> ❖ posiadany potencjał kadrowy niezbędny do realizacji tych przedsięwzięć ❖ rosnąca liczba organizacji pozarządowych ❖ bogata historia gminy (obecność obiektów zabytkowych, historycznych) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ niewykorzystany potencjał lokalnych liderów i kreatywnych osobowości ❖ utrudniony dostęp do oferty edukacyjnej dla osób starszych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ❖ rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej oraz wymiany szkół ❖ wzrost aspiracji edukacyjnych społeczności ❖ możliwość pozyskania środków zewnętrznych na rozbudowę infrastruktury społecznej ❖ realizowanie programów profilaktycznych i prozdrowotnych ❖ nawiązanie współpracy z instytucjami zapewniającymi rozwój społeczny i modernizację infrastruktury społecznej ❖ dostępność funduszy przeznaczonych na rozwój zasobów ludzkich oraz wspieranie inicjatyw w zakresie rozwiązywania problemów społecznych ❖ istnienie instytucji pomocy i integracji społecznej z wykwalifikowaną kadrą gwarantującą skuteczność podejmowania działań strategicznych oraz prawidłową koordynację działań ❖ niewielkie natężenie problemów społecznych na terenie gminy ❖ istniejące w środowisku lokalnym organizacje pozarządowe oraz inicjatywy obywatelskie w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, co zwiększa zakres partycypacji społecznej i utrwała zmiany społeczne ❖ wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z terenów wiejskich ❖ zróżnicowana, bogata i wysokiej 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ migracja wykwalifikowanej kadry do dużych ośrodków miejskich oraz zagranicę ❖ wzrastające koszty utrzymania instytucji świadczących usługi społeczne ❖ ubożenie społeczeństwa ❖ skomplikowana procedura aplikowania o zewnętrzne środki finansowe ❖ duża konkurencja w pozyskiwaniu środków zewnętrznych ❖ mała liczba miejsc pracy na terenie gminy, co utrudnia rozwiązanie problemu bezrobocia ❖ wzrost patologii społecznych spowodowany problemami na rynku pracy ❖ brak stabilności i spójnego systemu prawnego i polityki państwa w zakresie polityki społecznej ❖ pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego związane z bezrobociem, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu odpowiedniej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych ❖ znaczący wzrost liczby osób starszych, wymagających wsparcia w okresie obniżonej sprawności funkcjonalnej ❖ konieczność ponoszenia kosztu opieki instytucjonalnej świadczonej w obecnym stanie prawnym (częściowa odpłatność lub zwolnienie z niej członków rodziny) znacząco

<p>jakości oferta kulturalna</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ promocja dialogu społecznego jako narzędzia dynamizowania procesu rozwoju społeczno-gospodarczego 	<p>obciąża budżet gminy</p>
--	-----------------------------

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 29 Analiza SWOT dla obszaru: **Gospodarka i rynek pracy**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ❖ tradycje sadownicze ❖ produkcja owoców i warzyw znacznie przekraczająca możliwości spożycia przez mieszkańców gminy ❖ korzystne warunki do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego i produkcji ekologicznej żywności ❖ możliwość rozwoju przedsiębiorczości przy wykorzystaniu zasobów naturalnych gminy (działalność turystyczna, agroturystyczna i rekreacyjna) ❖ wzrost liczby podmiotów gospodarczych ❖ otwartość mieszkańców na innowacje ❖ wystarczająco rozwinięty sektor usługowo-handlowy ❖ możliwości zbytu płodów rolnych - plac targowy ❖ dostępność gruntów pod inwestycje ❖ istniejące na obszarze gminy gospodarstwa ekologiczne ❖ polepszając się systematycznie poziom wyposażenia gospodarstw rolnych 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ zbyt mała ilość małych, średnich i dużych firm, na bazie których można by rozwijać lokalny rynek pracy - ponad 98% to mikro przedsiębiorcy ❖ niska aktywność gospodarcza mieszkańców gminy (niski wskaźnik przedsiębiorczości) ❖ zbyt mała ilość bazy rekreacyjno-usługowej, z której mogliby korzystać turyści ❖ niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych do celów turystycznych ❖ brak zainteresowania inwestorów zewnętrznym obszarem gminy ❖ mały przyrost miejsc pracy na terenie gminy ❖ brak produktu turystycznego przyciągającego turystów ❖ słabo rozwinięta baza noclegowo - gastronomiczna ❖ niekorzystna struktura obszarowa - duże rozdrobnienie gruntów utrudniające prowadzenie działalności rolniczej ❖ niska dochodowość gospodarstw rolnych ❖ niewystarczający dostęp do doradztwa rolniczego ❖ niski poziom innowacyjności gospodarstw ❖ brak zrzeszeń grup producenckich ❖ niezorganizowana produkcja i przywiązanie do tradycyjnych metod produkcji rolnej ❖ marginalizacja grup społecznych

	<p>utrzymujących się z rolnictwa</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ senioralny wiek licznych właścicieli gospodarstw
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ❖ rozwój produkcji zdrowej, ekologicznej żywności i przetwórstwa rolno-spożywczego ❖ rozwój turystyki czynnej (pieszej, rowerowej, konnej) ❖ przygotowanie i promocja oferty inwestycyjnej gminy ❖ profesjonalizacja działań administracji ❖ dostępność do zewnętrznych źródeł finansowania-nowa perspektywa finansowa 2014-2020 ❖ preferencje dla podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ niedostateczna aktywność mieszkańców ❖ bariery biurokratyczne przy pozyskiwaniu środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej ❖ ograniczona ilość środków finansowych na rozpoczęcie działalności gospodarczej ❖ wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej ❖ niska świadomość mieszkańców w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej ❖ spadek zainteresowania rolnictwem i życiem na wsi ❖ niekonsekwentna polityka państwa wobec obszarów wiejskich ❖ niska opłacalność produkcji rolnej ❖ konkurencja dla lokalnych rolników ze strony zagranicznych producentów żywności ❖ zagrożenie ze strony potencjalnych kryzysów gospodarczych w skali regionu, kraju i świata

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 30 Analiza SWOT dla obszaru: **Jakość rządzenia**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ❖ wysoki poziom kompetencji i umiejętności kadry pracowniczej Urzędu Gminy Komarówka Podlaska oraz gminnych jednostek organizacyjnych ❖ doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój gminy ❖ wysoka sprawność rządzenia w gminie – skala prowadzonych 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ braki w zakresie skoordynowanych działań promocyjnych gminy m.in. brak systemu kompleksowej informacji turystycznej ❖ niedostatecznie rozwinięta współpraca gminy z jednostkami samorządu terytorialnego innych państw ❖ niewystarczająca absorpcja środków ze źródeł zewnętrznych na realizację przedsięwzięć prorozwojowych

<p>inwestycji i dotychczas wybudowana infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ praktyka planowania strategicznego – gmina posiada większość wymaganych prawem dokumentów strategicznych starając się je na bieżąco wdrażać ❖ sprawny system zarządzania kadrami i współpracy administracji gminnej z otoczeniem ❖ proinwestycyjna polityka władz lokalnych 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ❖ nowa perspektywa finansowa 2014-2020 dająca możliwość inwestowania w kadry oraz promocję gminy ❖ aktywna współpraca gminy z jednostkami samorządu terytorialnego innych szczebli oraz z innymi państwami ❖ nowe modele współpracy z mieszkańcami oraz sektorem prywatnej przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ograniczone możliwości budżetowe gminy

Źródło: Opracowanie własne

2.6.1 PODSUMOWANIE ANALIZY SWOT

Przeprowadzona analiza SWOT wskazuje, iż gmina Komarówka Podlaska mimo osiągniętego w ciągu ostatnich siedmiu lat, postępu w zakresie zbudowania podstawowej infrastruktury społecznej i rozwoju oferowanych usług publicznych, boryka się nadal z szeregiem problemów rozwojowych. Nie są one jednak przypisane wyłącznie tej gminie, lecz są charakterystyczne dla wielu tego typu jednostek samorządu terytorialnego wschodniej Polski. Dotyczą one głównie niekorzystnych zjawisk występujących w sferze społecznej oraz niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury zabezpieczającej podstawowe potrzeby mieszkańców. Czynniki te mają decydujący wpływ

przede wszystkim na sytuację gospodarki lokalnej, która zdominowana jest w dużym stopniu przez rolnictwo. Na obszarze gminy słabo rozwinięta jest natomiast przedsiębiorczość pozarolnicza. W efekcie czego funkcjonująca gospodarka nie jest w stanie zabezpieczyć mieszkańcom wystarczającej ilości miejsc pracy, przez co sytuacja materialna i jakość życia wielu gospodarstw domowych w gminie uzależniona jest w zbyt dużym stopniu od dochodów pochodzących z różnych form wsparcia, realizowanych przez pomoc społeczną.

Z drugiej strony należy również podkreślić, iż gmina Komarówka Podlaska dysponuje licznymi atutami, które jeśli zostaną we właściwy sposób wykorzystane, mogą prowadzić do uruchomienia pozytywnych procesów rozwoju gminy i jej społeczności. Niewątpliwie jednym z głównych atutów jest duży kapitał społeczny, który dzięki umiejętnemu wykorzystaniu może przyczynić się znacznie do rozkwitu gminy. Od kilku lat zauważalne jest zwiększenie aktywności obywatelskiej, czego wyrazem jest wzrastające uczestnictwo mieszkańców w życiu społeczno-kulturalnym gminy oraz powiększająca się liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność na jej obszarze.

Niekwestionowany jest również potencjał turystyczny gminy. Atrakcyjność turystyczna tego obszaru wynika z charakterystycznych dla niego, szeroko rozumianych walorów turystycznych, do których zalicza się zarówno walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne (rozumiane jako dziedzictwo kulturowe obszaru). Położenie gminy sprzyja rozwojowi funkcji rekreacyjnych. Cechą charakterystyczną gminy jest duża ilość obszarów leśnych, gdzie w sezonie letnio - jesiennym panują doskonałe warunki dla grzybiarzy. Nie bez znaczenia pozostaje również stan środowiska naturalnego na obszarze gminy (brak uciążliwych dla środowiska zakładów przemysłowych, czyste powietrze), co w dobie rozwoju cywilizacji i wynikających z tego ujemnych skutków dla otoczenia odgrywa ogromną rolę i wzmaga dodatkowo potencjał turystyczny tego obszaru.

Wśród mocnych stron tego obszaru należy wymienić również dobrze rozwiniętą działalność rolniczą, w szczególności sadowniczą. Pomimo tego, że warunki klimatyczne i glebowe niezbyt sprzyjają prowadzeniu działalności rolniczej (grunty orne dominują gleby klasy IV i V - gleby średniej i słabej jakości, natomiast wśród użytków zielonych przeważają gleby klasy III oraz klasy IV - średniej jakości), na przestrzeni ostatnich lat zauważalna jest systematyczna poprawa struktury gospodarstw (tendencja do zwiększania ich powierzchni) oraz ich wyposażenie i specjalizacja, w szczególności w kierunku hodowli bydła, trzody chlewnej, drobiu lub produkcji roślinnej. Gminę cechuje wyższa niż średnia dla województwa lubelskiego (167,1 szt./100 ha użytków zielonych) i średniej dla kraju (175,4 szt./100 ha) obsad bydła. Znajduje się ona również wśród gmin o najwyższej obsadzie pogłowia owiec w województwie.¹⁶

Jednym z głównych wyzwań gminy na najbliższe lata będzie doprowadzenie do pobudzenia gospodarki opartej na lokalnym potencjale i zasobach. Wzmocnienie przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia mieszkańców gminy, a dzięki tym przeobrażeniom gmina stanie się miejscem atrakcyjnym do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku. Najważniejszym zadaniem będzie tworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości, w tym głównie wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego oraz podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych. Dodatkowo zadaniem samorządu będzie aktywne wspieranie istniejących przedsiębiorstw oraz pomoc w tworzeniu nowych podmiotów. Do ważnych zadań należy również wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i stworzenie infrastruktury niezbędnej do ożywienia turystyki, a także zagospodarowanie istniejących na obszarze gminy zasobów gospodarstw w kierunku rozwoju agroturystyki. Agroturystyka bezsprzecznie przyczyni się do rozwoju gospodarstw rolnych oraz miejscowej infrastruktury, zaktywizuje miejscowy rynek pracy. Jednocześnie da ona dodatkowe dochody

---

¹⁶ „Studium programowo-przestrzenne rozwoju obszaru funkcjonalnego Kanātu Wieprz - Krzna z elementami strategii”, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie, Lublin 2013

gospodarzom i budżetowi lokalnemu, a przy okazji zatrzyma ludzi młodych w gospodarstwach rolnych. Zaletą agroturystyki jest również fakt, iż pozwala ona na zachowanie rodzinnych gospodarstw rolnych, pomaga chronić wiejski styl życia i kultywować tradycje wsi. Poza tym wyzwaniem dla władz gminy będzie ochrona całej przestrzeni kulturowej tożsamości lokalnej, między innymi poprzez umiejętne zarządzanie sferą dziedzictwa kulturowego, dbałość o zabytki oraz ich dostępność dla mieszkańców i turystów, a także rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Zniwelowanie niekorzystnych trendów demograficznych, takich jak zmniejszająca się liczba ludności gminy czy starzenie się jej społeczeństwa, jest niezwykle trudne, ale i w tym kierunku gmina powinna podjąć stosowne kroki. Jednym ze sposobów przeciwdziałania tym niekorzystnym zjawiskom jest prowadzenie przez samorząd aktywnej polityki mieszkaniowej umożliwiającej oddawanie do użytku większej liczby mieszkań. Kolejnym narzędziem jest prowadzenie działań zachęcających do osiedlania się na terenie gminy.

Wśród zdefiniowanych problemów gminy jest zjawisko wykluczenia społecznego. Przeciwdziałanie temu wykluczeniu jest obecnie jednym z najważniejszych zagadnień i celów europejskiej polityki społecznej. W *Strategii Zrównoważonego Rozwoju* (dokumencie przyjętym w 2001 r. po Traktacie Lizbońskim), wskazano, że to „człowiek jest najważniejszym czynnikiem rozwoju – kapitałem ludzkim”, a ograniczanie wykluczenia społecznego i wszelkie formy przeciwdziałania temu zjawisku są priorytetem celów Wspólnoty.¹⁷ W związku z tym ważnym zadaniem samorządu na najbliższe lata, będzie kontynuowanie rozpoczętych już wcześniej działań i inicjatyw w sferze włączenia społecznego osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem (bezrobotnych, starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych).

---

¹⁷ *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, red. K. Wódz, S. Pawlas

Oprócz wyżej wymienionych wyzwań gmina Komarówka Podlaska będzie musiała zmierzyć się z nowymi formami współzrządzenia i partnerstwa. Niezwykle istotne w tym zakresie będzie otwarcie administracji samorządowej na nowe modele współpracy z mieszkańcami i przedsiębiorcami (partnerstwo publiczno-prywatne) i rozwój, w ramach wielopłaszczyznowego zarządzania, współpracy pomiędzy samorządem a sektorem prywatnym. Do niedawna podział zadań pomiędzy sektor publiczny a sektor prywatny był jasno sprecyzowany. Dzisiaj nie ma wątpliwości, że oba sektory – publiczny i prywatny – potrzebują siebie wzajemnie, aby sprawnie funkcjonować, a współpraca ta może przynosić im obustronne korzyści. Wobec rosnących oczekiwań społecznych, powiększającego się zadłużenia publicznego oraz braku perspektyw szybkiego wzrostu gospodarczego, rozwiązaniem jest zaangażowanie do procesu przemian firm prywatnych oraz przedsiębiorstw społecznych.

Rozpoznanie kluczowych wyzwań gminy stało się punktem wyjścia do określenia strategii jej rozwoju (wizji i celów strategicznych) oraz systemu jej wdrażania za pomocą zaplanowanych głównych kierunków działań. Znalazły one również swoje odzwierciedlenie w przedstawionym systemie monitorowania i ewaluacji efektów wdrażania strategii w oparciu o system mierzalnych wskaźników.

3. ZAŁOŻENIA STRATEGII

Rozwój gminy jest procesem bardzo złożonym i zależy od wielu czynników. Dlatego przy formułowaniu zarówno misji, jak i wizji gminy Komarówka Podlaska wzięto pod uwagę następujące czynniki:

- ❖ uwarunkowania zewnętrzne - czynniki niezależne od działań podejmowanych na szczeblu gminy,
- ❖ uwarunkowania wewnętrzne - potencjał i problemy występujące na obszarze gminy,
- ❖ dokumenty strategiczne na poziomie gminnym, powiatowym,

regionalnym i krajowym,

- ❖ kompetencje samorządu gminnego,
- ❖ możliwości finansowe gminy,
- ❖ instrumenty i programy mogące stanowić źródła finansowania przedsięwzięć,
- ❖ wnioski z konsultacji społecznych.

Strategia Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2016-2020, jako lokalny dokument o charakterze strategicznym, została oparta na trzystopniowym układzie, dostosowanych do warunków lokalnych, celów rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, wynikających z identyfikacji obszarów problemowych i potencjału jednostki samorządu terytorialnego. Wybór narzędzi możliwych do zastosowania przy wspomaganie rozwoju gminy określony został poprzez główne kierunki działań.

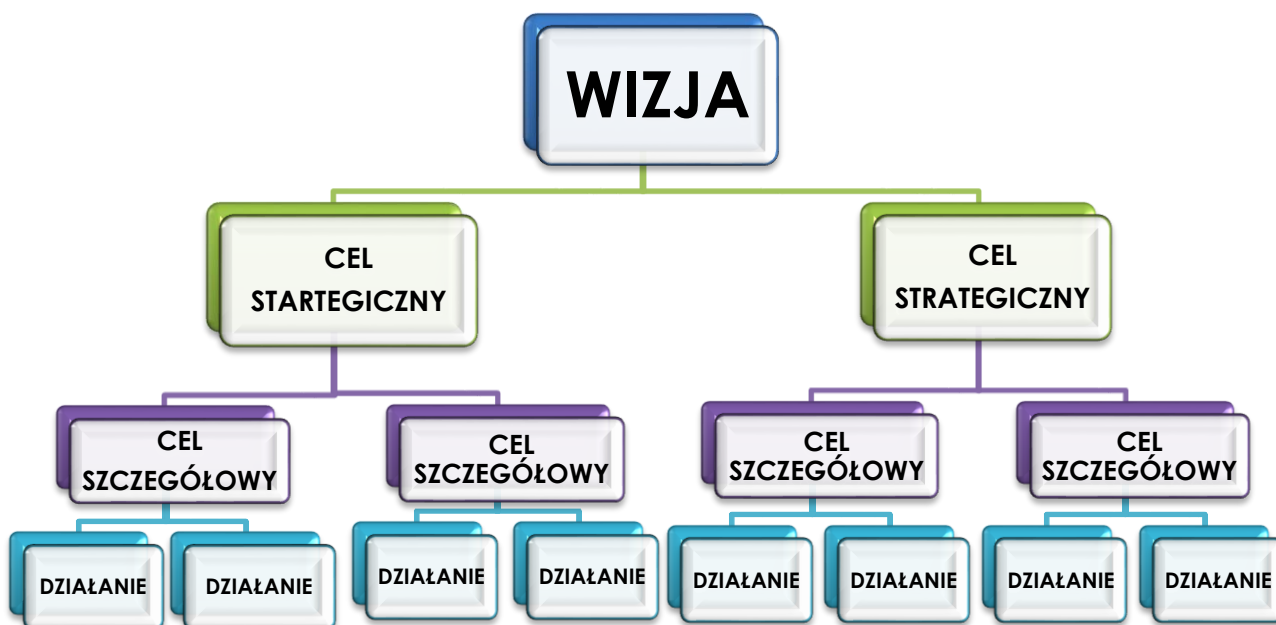
Wyróżniono następujące cele:

- ❖ **Generalny** - Wizja - wskazuje generalny kierunek rozwoju w założonym horyzoncie czasowym.
- ❖ **Strategiczne** - stanowią konkretyzację wizji w poszczególnych obszarach działalności.
- ❖ **Szczegółowe** - zawierają uszczegółowienie celów strategicznych.

Dla każdego celu szczegółowego opracowano propozycje działań niezbędnych dla jego realizacji.

Rysunek 2 Uproszczona struktura Strategii Rozwoju Gmin

Źródło: Opracowanie własne

3.1 MISJA I WIZJA

Misja gminy to nic innego, jak idea jej rozwoju nadająca ogólny kierunek działań, oraz określająca pośrednio dziedziny, na których władze powinny skupić najbardziej swoją uwagę w planowanym okresie. Jest indywidualnym, generalnym planem ukształtowania mocnej pozycji jednostki samorządu terytorialnego wśród innych jednostek.

Z jednej strony stanowi ona przesłanie i obietnicę skierowaną do mieszkańców gminy. Dzięki niej cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej natomiast definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Określenie misji jest więc publiczną częścią planu strategicznego.

MISJA GMINY KOMARÓWKA PODLASKA

Gmina Komarówka Podlaska przy pełnym wykorzystaniu potencjału jakim dysponuje będzie dążyła w swoich strategicznych działaniach do zrównoważonego rozwoju gospodarczego (ożywienie przedsiębiorczości opartej na lokalnych bogactwach, wiedzy i kwalifikacjach mieszkańców), przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości życia mieszkańcom (rozwój podstawowej infrastruktury technicznej, stworzenie warunków do różnych form aktywności, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych).

Kierunki rozwoju zaproponowane w misji odpowiadają przede wszystkim na bieżące potrzeby lokalnej społeczności. Dzięki pełnemu wykorzystaniu potencjału gminy Komarówka Podlaska będzie możliwy jej rozwój gospodarczy. Jednocześnie z poprawą sytuacji gospodarczej będzie następował wzrost jakości życia mieszkańców. Nowe możliwości zatrudnienia (rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, agroturystyki, ekologicznych upraw) wpłyną pozytywnie na poziom życia lokalnej społeczności. Dodatkowo nastąpi poszerzenie oferty turystycznej i kulturalnej oraz poprawa ogólnodostępnej infrastruktury i estetyki otoczenia.

Wizja gminy stanowi odzwierciedlenie oczekiwań i aspiracji mieszkańców oraz władz. Wskazuje ona miejsce, w którym gmina Komarówka Podlaska ma się znaleźć w perspektywie do roku 2020. Rysuje ona obraz w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji oraz wyznaczonych celów strategicznych.

Określona w ramach niniejszego opracowania wizja stanowi podstawę celów gminy Komarówka Podlaska w zakresie jej rozwoju. Podejmowane na bazie strategii działania winny zapewnić realizację zaprezentowanej poniżej wizji.

WIZJA GMINY KOMARÓWKA PODLASKA

Działalność Gminy Komarówka Podlaska zapewnia wysoką jakość życia społeczności lokalnej, poprzez dostęp do nowoczesnej i bezpiecznej sieci infrastruktury technicznej oraz społecznej.

Dzięki licznym przedsięwzięciom nastąpi rozwój gospodarczy gminy. Komarówka Podlaska jest gminą o wyspecjalizowanym i nowoczesnym rolnictwie. Kultywowane są tradycje sadownicze, rolnicy produkują owoce o najwyższych standardach. Dodatkowo wzrosła liczba przedsiębiorców działających w sektorze pozarolniczym. Sprawnie funkcjonująca gospodarka generuje większe przychody podatkowe dla gminy zwiększając tym samym jej zdolność w zakresie realizacji inwestycji prorozwojowych (na które dodatkowo efektywnie pozyskuje środki zewnętrzne) oraz finansowania zadań własnych.

Gminę zamieszkują aktywni, prężni w działaniach i zintegrowani mieszkańcy, chętnie współpracujący z lokalnymi organizacjami w realizacji wspólnych celów. Wysoka jakość usług społecznych (kulturalnych, edukacyjnych, zdrowotnych, sportowo-rekreacyjnych) wpływa pozytywnie na komfort ich życia i stanowi istotny instrument zachęty dla nowego osadnictwa.

Szczególą opieką są otoczeni ludzie starsi i będący w trudnych sytuacjach życiowych.

Gmina sprzyja aktywności, rekreacji i turystyce. Liczne atrakcje oraz bardzo dobrze rozwinięta szeroko pojęta infrastruktura turystyczna wpływa na systematyczny wzrost liczby osób odwiedzających gminę w celach turystycznych i rekreacyjnych.

Gmina jest zarządzana w sposób kompleksowy i zapewnia wysoki standard świadczonych usług publicznych. Efektywnie działająca administracja aktywizuje istniejący kapitał społeczny do współdziałania. Efektem tego jest realizacja wspólnych przedsięwzięć i projektów wpływających dodatnio na dalszy rozwój gminy.

Tak zdefiniowana wizja pożądanego wizerunku gminy znajduje się w korelacji z wizją gminy nakreśloną w obowiązujących dokumentach strategicznych. Konstrukcja niniejszej wizji opiera się na założeniach stałego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Komarówka Podlaska przy wykorzystaniu jej zasobów wewnętrznych – walorów przyrodniczych oraz kapitału społecznego. Wykorzystanie tego wewnętrznego potencjału, przy pomocy środków własnych oraz zewnętrznych przyczyni się do przyśpieszenia procesów modernizacyjnych lokalnej gospodarki, pobudzenia miejscowej przedsiębiorczości, a przez to poprawy poziomu życia mieszkańców. Kluczem do zmiany sytuacji na terenie gminy jest skoncentrowanie się na podniesieniu efektywności lokalnej gospodarki opartej głównie na produkcji i przetwórstwie rolno-spożywczym oraz turystyce i rekreacji. Wiąże się to przede wszystkim z przezwyciężeniem słabych stron, których istnienie uniemożliwia przyśpieszenie procesów rozwojowych.

Dlatego też zaproponowane cele strategiczne i kierunki działań skupiają się w głównej mierze na ograniczaniu barier hamujących i wykorzystaniu mocnych stron. Zmiany, które zajdą w wyniku realizacji szeregu zaproponowanych w ramach niniejszego opracowania działań, w dłuższej perspektywie czasu, przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości i zasobów ludzkich, a także pozytywnie wpłyną na komfort życia mieszkańców.

3.2 PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE

Przedstawione w niniejszym rozdziale cele strategiczne są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu gminy w perspektywie do 2020 roku. Przedmiotowe cele wynikają bezpośrednio z przyjętej wizji rozwoju i stanowią odpowiedź na główne wyzwania przed którymi stoi jednostka samorządu terytorialnego. Zgodnie z założeniami ich realizacja powinna prowadzić do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. W najbliższej perspektywie przeważać będą działania

stanowiące kontynuację dotychczasowej polityki rozwojowej gminy, tj. zmierzające do poprawy poziomu życia ludności oraz polegające na niwelowaniu luki infrastrukturalnej i łagodzeniu innych niekorzystnych zjawisk, które mogłyby hamować rozwój gminy w przyszłości.

Do wyzwań, przed którymi stoi gmina, należy przede wszystkim zaliczyć poprawę stanu oraz uzupełnienie istniejącej podstawowej infrastruktury (drogowej, wodnej, kanalizacyjnej) a także infrastruktury kulturalno-oświatowej. Niezwykle istotna będzie również poprawa efektywności energetycznej i komfortu korzystania z budynków użyteczności publicznej. Dodatkowo oprócz zaspokojenia niezbędnych i najbardziej pożądanых potrzeb z punktu widzenia społeczności lokalnej, gmina przeprowadzi również działania zmierzające do podniesienia społecznego zadowolenia (stworzenia warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku). Jednym z priorytetów działania gminy będzie też usprawnienie dostępności komunikacyjnej gminy w zakresie transportu zbiorowego oraz poprawa dostępu do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. Przedmiotowe przedsięwzięcia przyczynią się do budowania korzystnego wizerunku obszaru, jako miejsca atrakcyjnego do życia. W tym celu gmina podejmie wysiłki aby usprawnić intensyfikację pozyskiwania środków zewnętrznych na jej rozwój i poprawę jakości życia mieszkańców.

Wyzwaniem dla gminy będzie również pobudzenie lokalnej gospodarki, opartej na wykorzystaniu lokalnych zasobów i potencjałów, generującej nowe miejsca pracy i prowadzącej do dywersyfikacji źródeł dochodów gospodarstw domowych. Jednym z głównych problemów gminy jest niewykorzystany potencjał kształtującej się specjalizacji gospodarczej w zakresie gospodarki hodowlanej, produkcji roślinnej i przetwórstwa spożywczego. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest relatywnie wysoki poziom bezrobocia. Ożywienia gospodarczego należy upatrywać przede wszystkim w rozwoju potencjału rolniczego i turystycznego. Niewątpliwą szansą może być specjalizacja gminy w przetwórstwie rolno-spożywczym wykorzystującym płody wytworzone przez miejscowych rolników i produkcji wysokiej jakości żywności, w tym żywności

ekologicznej. Kolejnym elementem będzie wypracowanie warunków i instrumentów wsparcia lokalnej przedsiębiorczości.

Następnym z priorytetowych obszarów działalności gminy w najbliższej perspektywie będzie ochrona środowiska, która z jednej strony przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców, z drugiej natomiast wpłynie na promocję ekologicznego wizerunku gminy. Ważną sferą tej działalności będzie edukacja prowadząca do podniesienia ekologicznej świadomości lokalnej społeczności oraz zmierzająca do wprowadzania nowych wzorców konsumpcyjnych.

Istotną sferą działań gminy będzie także poprawa jakości i dostępności oferowanych mieszkańcom usług publicznych. W szczególności działania będą prowadzone w sferze edukacji, opieki medycznej i społecznej oraz kultury. Gmina będzie kontynuowała rozpoczęte już wcześniej działania mające na celu przeciwdziałanie, występującego na jej obszarze, zjawisku wykluczenia społecznego. Poza tym powinna ona w dalszym ciągu realizować przedsięwzięcia na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem (ze względu na trudną sytuację materialną lub niepełnosprawność) z aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-zawodowym. Istotną kwestią będzie rozwój potencjału administracji publicznej, bowiem tylko sprawna i otwarta na nowe możliwości administracja aktywizuje środowisko lokalne do bliskiej i efektywnej współpracy. Ponadto zostaną podjęte działania w zakresie aktywizacji obywatelskiej i integracji społeczności lokalnej poprzez m.in. angażowanie mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć i projektów, mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru oraz wzmocnienie tożsamości lokalnej.

Szans na rozwój gminy należy także upatrywać w zintensyfikowaniu działań w zakresie turystyki i agroturystyki. W związku z tym powinna ona podjąć różnego rodzaju działania mające na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy, co w dłuższej perspektywie powinno bezpośrednio wpłynąć na wzrost liczby turystów, odwiedzających gminę. W tym celu niezbędne będzie przeprowadzanie szeregu działań, zarówno inwestycyjnych,

jak i promocyjnych. Istotnym elementem tego obszaru będzie rozwój i wzmacnianie, funkcjonującej z powodzeniem od lat, współpracy pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi z obszaru gminy.

Poniżej zaprezentowano cele strategiczne służące realizacji przyjętej misji i wizji rozwoju Gminy Komarówka Podlaska do 2020 roku. Przedmiotowe cele zostały oznaczone liczbami od 1. do 5. Oznaczenie to spełnia jednak rolę porządkującą. Cele nie posiadają rangi, lecz są sobie równe pod względem wagi i znaczenia. Wszystkie wykazane poniżej priorytety powinny być realizowane równolegle z zachowaniem zasadny synergii i efektywności wdrażanych działań. Tworzą one rodzaj sprzężenia zwrotnego – rozwój gospodarczy i ożywiony ruch turystyczny sprzyja zwiększaniu dochodów zarówno mieszkańców, jak i gminy. Wpływa to na zwiększenie rynku usług i produktów podnosząc jednocześnie jakość życia mieszkańców.

- **Cel strategiczny 1. Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców**
- **Cel strategiczny 2. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości**
- **Cel strategiczny 3. Wzmocnienie kapitału społecznego gminy**
- **Cel strategiczny 4. Wsparcie rozwoju turystyki i agroturystyki**
- **Cel strategiczny 5. Poprawa jakości rządzenia w gminie**

Samorząd lokalny realizując poszczególne działania w głównych obszarach powinien dążyć do realizacji odpowiednio sformułowanych celów szczegółowych, będących odpowiedzią wobec celów strategicznych, których strukturę przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 31 Cele strategiczne i szczegółowe

CELE STRATEGICZNE				
1. Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców	2. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości	3. Wzmocnienie kapitału społecznego gminy	4. Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki	5. Poprawa jakości rządzenia w gminie
CELE SZCZEGÓŁOWE				
1.1 Poprawa dostępność komunikacyjnej gminy	2.1 Pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości	3.1 Rozwój oferty wychowawczo-educacyjnej	4.1 Ochrona przyrodniczych i kulturowych zasobów gminy	5.1 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej
1.2 Rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej	2.2 Stymulowanie rynku pracy	3.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i wzmacnianie kapitału społecznego	4.2 Stworzenie spójnego produktu turystycznego	5.2 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej	2.3 Podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych	3.3 Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego	4.3 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej	5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy
1.4 Polepszenie ładu przestrzennego i estetyki gminy	2.4 Wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego	3.4 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym	4.4 Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych	
1.5 Poprawa jakości środowiska naturalnego				

Źródło: Opracowanie własne

1. Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców

Na przestrzeni ostatnich lat jakość dostępu do infrastruktury zabezpieczającej podstawowe potrzeby lokalnej społeczności w gminie Komarówka Podlaska uległa systematycznej poprawie. Jednak ze względu na rolę, jaką gmina odgrywa w tworzeniu korzystnych warunków życia dla jej mieszkańców, ważnym wyzwaniem stawianym przed nią w perspektywie do 2020 r., będą nadal przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury drogowej i technicznej. Znaczne nakłady finansowe należy ponieść na rozbudowę i modernizację istniejącej infrastruktury drogowej w zakresie dróg gminnych. Inwestowanie w infrastrukturę komunikacyjną wiąże się nierozdzielnie z poprawą bezpieczeństwa, w związku z tym konieczne jest nie tylko modernizacja i budowa dróg, ale również ponoszenie kolejnych nakładów na budowę ciągów pieszo-rowerowych, remont chodników, wyznaczanie przejść dla pieszych, parkingów, modernizację oświetlenia ulicznego. Organizacja komunikacji zbiorowej jest aktualnie sporym problemem gminy, który z jednej strony uniemożliwia zintegrowanie wewnętrzne, a z drugiej pełne otwarcie na otoczenie zewnętrzne. Coraz więcej zamiejscowych uczniów ma problem z dojazdem do Liceum Ogólnokształcącego w Komarówce Podlaskiej (jednego z nielicznych w regionie), co skutkuje coraz mniejszą liczbą uczęszczających tam uczniów. Problemem ten dotyka również starszych mieszkańców gminy, którzy mają utrudniony dostęp do ośrodka zdrowia, banku, czy też urzędu gminy w Komarówce Podlaskiej. Konieczne jest usprawnienie funkcjonującego systemu komunikacji zarówno w zakresie połączeń wewnętrznych, jak i komunikacji z większymi ośrodkami spoza gminy, w tym z Radzyniem Podlaskim, Białą Podlaską oraz Lublinem.

Z punktu widzenia dalszej poprawy komfortu życia mieszkańców, kluczowym jest, aby dotychczas podejmowane działania w zakresie gospodarki wodno-ściekowej były kontynuowane i rozwijane. Istotną sferą działań będzie system zaopatrzenia w wodę. Na chwilę obecną jest on niewystarczający. W związku z tym istnieje konieczność kontynuowania

rozbudowy istniejącej sieci wodociągowej. Poza tym niewystarczający jest również poziom skanalizowania gminy, w związku z tym należy podjąć działania w tym kierunku. Ponadto w miejscowościach, gdzie budowa kanalizacji jest nieuzasadniona ekonomicznie, należy kontynuować rozpoczęte wyposażanie indywidualnych gospodarstw w przydomowe oczyszczalnie ścieków. Wzrost ich liczby w przypadku terenu o rozproszonej zabudowie jest zdecydowanie pozytywnym aspektem nie tylko ze względów ekologicznych - zmniejszenie presji na środowisko naturalne, ale również ze względów techniczno - ekonomicznych.

Istnieje również konieczność rozbudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury społecznej. W ostatnich latach wyremontowano wszystkie obiekty pełniące funkcje kulturalne w gminie (świetlice wiejskie), co znacznie poprawiło jakość życia mieszkańców wsi, poprzez zaspokojenie ich potrzeb społeczno – kulturalnych. Aby jednak wyremontowane świetlice tętniły życiem i stawały się miejscem integracji społeczności wiejskiej, w pełnym tego słowa znaczeniu, niezbędne jest ciągłe podnoszenie ich standardu oraz uzupełnianie wyposażenia.

Gmina Komarówka Podlaska od lat prowadzi aktywną politykę przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, czego wyrazem jest m.in. funkcjonujący z powodzeniem od 2008 r. Warsztat Terapii Zajęciowej w Kolembrodach - jedyna tego typu placówka w powiecie. W ramach rozbudowy infrastruktury społecznej w Komarówce Podlaskiej powstaje placówka opiekuńczo-wychowawcza, w której opiekę znajdzie 14 wychowanków. Zapewni ona wsparcie dzieciom i młodzieży, również spoza terenu gminy, które wychowują się w rodzinach zaniedbujących obowiązki wychowawcze. Zauważalna jest jednak potrzeba uzupełnienia przedmiotowej infrastruktury służącej świadczeniu usług z zakresu poradnictwa specjalistycznego, opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz aktywizacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Niewątpliwie do budowania korzystnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego do życia, przyczynią się również działania zmierzające do stworzenia warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku, w tym tworzenia miejsc rekreacji ruchowej. W 2013 r. w wyniku realizacji projektu dofinansowanego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w Komarówce Podlaskiej wybudowano skatepark oraz plac zabaw. Nowoczesne place zabaw powstały również w Walinnie i Woroncu. W ostatnich latach wybudowano również kompleks boisk „Orlik”, a dzięki wykorzystaniu środków własnych możliwa była modernizacja strzelnicy. Mając na uwadze powodzenie tych przedsięwzięć gmina powinna kontynuować działania w tym zakresie. Modernizacja i ciągłe urozmaicenie bazy rekreacyjno-wypoczynkowej przełoży się na wzrost aktywności fizycznej mieszkańców, co z kolei przyczyni się do polepszenia stanu zdrowia społeczności lokalnej. W związku z tym niezbędne jest podjęcie działań organizacyjnych, jak i inwestycyjnych, które zapewnią dostępność urozmaiconej oferty wszystkim mieszkańcom gminy (min. modernizacja boisk sportowych, budowa stadionu).

Ważnym instrumentem w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców będzie również rozwój infrastruktury szybkiego i szeroko dostępnego Internetu. Jest to warunek konieczny i niezbędny dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz gospodarki opartej na wiedzy. Niezbędna jest kontynuacja działań związanych z tworzeniem infrastruktury ostatniej mili sieci szerokopasmowej (budowa sieci szerokopasmowej wraz z infrastrukturą telekomunikacyjną pomiędzy węzłem dystrybucyjnym, a użytkownikiem końcowym). W świetle założeń *Programu Polska Cyfrowa 2014-2020* do 2020 r. każdy mieszkaniec Polski będzie mieć dostęp do Internetu o przepustowości co najmniej 30 MB/s oraz do nowoczesnych usług i otwartych informacji publicznych. Realizacja powyższego celu wpłynie nie tylko na cyfrową aktywizację mieszkańców gminy, ale również na zaspokojenie potrzeb lokalnego biznesu, jak i jego klientów.

Mając na uwadze aspekt społecznego zadowolenia z miejsca, w którym się żyje, istotne jest również kreowanie właściwej polityki w zakresie zachowania ładu przestrzennego i estetyki otoczenia. Oprócz działań polegających na prowadzeniu odpowiedniej polityki planowania przestrzennego oraz przedsięwzięć w zakresie odnowy miejscowości, gmina powinna realizować inicjatywy zachęcające mieszkańców do dbania o czystość i estetykę otoczenia (np. coroczny konkurs na najładniejszą posesję).

Do głównych atutów gminy Komarówka Podlaska należy zaliczyć czyste i różnorodne środowisko przyrodnicze. Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, liczne użytki rolne oraz lasy sprzyjają zachowaniu czystości powietrza i wód na tym terenie. Ochrona, zachowanie oraz racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może zapewnić stały i zrównoważony rozwój gospodarczy oraz zwiększyć poziom życia ludności. W związku z tym prowadzenie aktywnej polityki ekologicznej będzie jednym z celów pozostających w zainteresowaniu gminy w perspektywie do 2020 r.

Wśród działań zmierzających do zachowania zasobów przyrodniczych należy wymienić: doskonalenie systemu gospodarki odpadami, wykorzystywanie w sposób zrównoważony wewnętrznego potencjału w celu rozwoju energetyki odnawialnej oraz kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców. Aktualnie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii na obszarze gminy Komarówka Podlaska jest znikome. Dzięki udziałowi gminy w realizacji projektu pn. „Czysta energia w Powiecie Radzyńskim”, polegającego na instalacji zestawów solarnych do przygotowywania ciepłej wody użytkowej, część gospodarstw domowych może korzystać z bardzo sprzyjających warunków solarnych gminy. Jednakże biorąc pod uwagę potrzeby mieszkańców w tym zakresie, liczba zamontowanych instalacji nie jest wystarczająca. W związku z tym należy kontynuować rozpoczęte przedsięwzięcie. Ze względu na korzystne warunki naturalne (nasłonecznienie) pożądane jest podjęcie interwencji w celu zwiększenia wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, zarówno w sektorze publicznym, jak

i prywatnym. Wzrost ich wykorzystania bezsprzecznie wpłynie na możliwości rozwoju turystyki i rekreacji oraz na komfort życia mieszkańców.

Podstawą polityki ochrony dziedzictwa przyrodniczego gminy będzie również kształtowanie świadomości społeczeństwa w zakresie efektów i korzyści płynących z działań mających na celu poprawę stanu środowiska przyrodniczego na obszarze gminy oraz aktywizacja lokalnej społeczności do takich działań. Niezbędna będzie edukacja społeczności lokalnej dotycząca zarówno dorosłych mieszkańców gminy, jak i dzieci oraz młodzieży. Tego rodzaju inicjatywy będą stanowiły naturalne wzmocnienie innych działań związanych z ochroną środowiska (infrastrukturalnych) oraz planowanych działań związanych z wykorzystaniem sfery ekologicznej dla rozwoju społecznego i gospodarczego (turystyki i agroturystyki). Zakłada się, że planowane działania wpłyną pozytywnie na zmniejszenie niekorzystnych zjawisk, takich jak: powstawanie „dzikich” wysypisk śmieci czy niekontrolowane odprowadzanie ścieków oraz wykształcenie u mieszkańców pozytywnych nawyków, jak np. segregacja śmieci, używanie mniejszej ilości energii, wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Dodatkowo mając na uwadze ogólnoświatowe tendencje w zakresie ochrony środowiska naturalnego, gmina powinna również wzmocnić swoje działania zmierzające do usprawnienia systemu zarządzania energią oraz racjonalizacji gospodarki energetycznej na jej terenie. Jednym z podstawowych kierunków działań będzie racjonalizacja zużycia energii w sektorze publicznym. Władze samorządowe powinny koncentrować się na poprawie efektywności energetycznej w odniesieniu do budynków użyteczności publicznej do nich należących zarówno już istniejących, jak i nowo wznoszonych. Podejście takie wpisuje się w zobowiązania nakładane na państwa członkowskie UE przez dyrektywy odnoszące się do efektywności energetycznej i jakości powietrza, zgodnie z którymi od 1 stycznia 2019 r. wszystkie nowe budynki zajmowane przez władze publiczne oraz będące ich własnością mają być budynkami o niemal zerowym zużyciu energii, natomiast po 31 grudnia 2020 r. wszystkie nowe budynki (bez względu na prawo

własności) mają charakteryzować się niemal zerowym zużyciem energii. Realizacja takich przedsięwzięć z jednej strony wpłynie pozytywnie na komfort użytkownika infrastruktury, z drugiej natomiast przyczyni się do znacznej oszczędności energii skutkującej redukcją emisji zanieczyszczeń powietrza (efekt ekologiczny) oraz zmniejszeniem kosztów utrzymania tych budynków (efekt ekonomiczny). Wśród wyzwań gminy należy również wymienić włączenie się w coraz widoczniej rysujący się nurtu przechodzenia regionów europejskich na gospodarkę niskoemisyjną. Wprowadzenie zasad gospodarki niskoemisyjnej z jednej strony oznacza opłacalne dla gminy inwestycje przynoszące poprawę jakości życia każdego jej mieszkańca (czystsze powietrze), z drugiej natomiast przyczynia się do oszczędności w zakresie kosztów zużycia energii i zwiększenia bezpieczeństwa energetyczne gminy. Ważnym kierunkiem działań podjętych w tym zakresie przez gminę jest przystąpienie do opracowania gminnego planu ograniczania emisji CO₂ i realizacji wynikających z tego planu inwestycji, szczególnie w zakresie podniesienia efektywności energetycznej budynków, poprawy jakości powietrza oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Podjęcie kroków w tej sferze niewątpliwie wpłynie na wypromowanie gminy jako ekologicznej i efektywnej pod względem energetycznym.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie pierwszego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy**
- **Cel szczegółowy 1.2 Rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej**
- **Cel szczegółowy 1.3 Rozwój infrastruktury społecznej**
- **Cel szczegółowy 1.4 Polepszenie ładu przestrzennego i estetyki gminy**
- **Cel szczegółowy 1.5 Poprawa jakości środowiska naturalnego**

2. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości

Kreowanie i pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości jest kluczowym warunkiem ożywienia rozwoju gminy Komarówka Podlaska. Będzie ono miało wpływ przede wszystkim na wzrost dochodów mieszkańców, unowocześnienie warunków pracy, ale również na polepszenie jakości życia.

Aktualny poziom przedsiębiorczości mieszkańców gminy, mierzony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców, wynosi 472 i jest sporo niższy niż wartości wskaźnika dla powiatu (634) oraz województwa (767). Na terenie gminy podstawowymi jednostkami gospodarczymi są mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób, które stanowią 98% wszystkich przedsiębiorstw w gminie.

Zapewnienie przez władze samorządowe odpowiednich warunków rozwoju inwestorom prywatnym, może spowodować ożywienie gospodarcze terenu, dzięki czemu część mikroprzedsiębiorstw może w przyszłości rozwinąć się w dobrze prosperujące zakłady. Jednym z głównych zadań powinno być zatem tworzenie nowych, atrakcyjnych terenów inwestycyjnych na terenie gminy, przy jednoczesnym ułatwianiu dostępu do nich potencjalnym inwestorom.

Ponadto gmina powinna podjąć starania w zakresie wypracowania warunków i instrumentów wsparcia lokalnej przedsiębiorczości. Zdynamizowanie działań dotyczących wspierania przedsiębiorczości odbywać się może poprzez wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia w ramach środków unijnych - wsparcie oraz rozwój samozatrudnienia - oraz poprzez działania władz gminy – np. ulgi podatkowe dla rozpoczynających działalność gospodarczą, stworzenie centrum obsługi inwestora.

Na terenie gminy aktywnie funkcjonują oparte na zasadach ekonomii społecznej dwie spółdzielnie socjalne. Wsparciem przedsięwzięć tego typu powinno być podjęcie współpracy ekonomii społecznej z instytucjami samorządowymi, instytucjami rynku pracy, organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami otoczenia biznesu, w taki sposób, aby podmioty te stały się

aktywnym partnerem w rozwoju lokalnym, poprzez pełnienie funkcji pracodawcy, a także dostawcy usług społecznych. Wspomniana szeroka współpraca może umożliwić również powstawanie nowych podmiotów ekonomii społecznej na terenie gminy.

Zgodnie z rekomendacjami *Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia na 2015 rok* działania lokalnych władz powinny również obejmować promowanie idei oraz budowanie pozytywnego wizerunku firm rodzinnych na rynku pracy. Ze względu na wartości wnoszone do życia gospodarczego i społecznego, firmy rodzinne są bardzo istotnym elementem sektora przedsiębiorczości. W związku ze swoją elastycznością i adaptacyjnością, oraz większą, bo osobistą i wewnętrzną odpowiedzialnością właścicieli są one bardziej odporne, szybko dostosują się do nowych warunków w czasie kryzysów redukując koszty do bezwzględного minimum i rezygnując ze wszystkich niepotrzebnych wydatków.

Wśród grup wymagających szczególnego wsparcia na rynku pracy są osoby młode. Z przeprowadzonej analizy struktury bezrobotnych wynika, iż ponad 20% zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Radzynie Podlaskim mieszkańców gminy Komarówka Podlaska to osoby do 25 roku życia. Brak pracy na starcie negatywnie rzutuje na całość dalszego życia zawodowego, ponieważ opóźnia zdobywanie doświadczenia, a także powoduje wzrost pesymistycznych postaw i zanik aktywności wśród osób, które powinny być nastawione na intensywny rozwój zawodowy. Dlatego też zadaniem władz lokalnych będzie promowanie i organizacja staży oraz praktyk zawodowych, wspieranie przedsięwzięć mających na celu zachęcanie przedsiębiorców do zatrudniania młodzieży, do tworzenia nowych miejsc pracy. Zachętą mogą być ulgi i dotacje dla pracodawców tworzących nowe miejsca pracy, a także instrumenty wsparcia oferowane przez instytucje rynku pracy w tym m.in. świadczenia aktywizacyjne, dofinansowanie wynagrodzeń zatrudnianych bezrobotnych, pożyczki na utworzenie stanowiska pracy, bonusy zatrudnieniowe.

Aktywne stymulowanie przedsiębiorczości mieszkańców i wspieranie zatrudnienia może stać się kluczowym narzędziem rozwiązywania problemów związanych z bezrobociem. Zadaniem władz gminy w tym zakresie powinno być również wspieranie działań doradczych i szkoleniowych, oferowanych najczęściej przez służby zatrudnienia oraz organizacje pozarządowe i instytucje otoczenia biznesu. Niezwykle ważnymi zadaniami w tym obszarze są również: przedsięwzięcia związane z podnoszeniem i zmianą kwalifikacji osób na różnych etapach życia – w powiązaniu z potrzebami regionalnego rynku pracy, rozwojem systemu szkoleń dla osób bezrobotnych, rozwojem pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego oraz wspierania doradztwa w zakresie przedsiębiorczości, w tym zakładania i prowadzenia własnego biznesu.

Barierą ograniczającą rozwój przedsiębiorczości osób fizycznych jest niejednokrotnie niski poziom świadomości ekonomicznej wśród mieszkańców, brak etosu przedsiębiorcy i ograniczona kultura przedsiębiorczości. Stąd, nie bez znaczenia jest działanie władz samorządowych dążące do promowania idei przedsiębiorczości oraz kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży na wszystkich etapach edukacji formalnej, które powinno odbywać się przy wykorzystaniu innowacyjnych technik i metod (gry symulacyjne, studia przypadku, symulacje biznesowe). Stosowanie tych nowatorskich metod umożliwi uczniom bezpośredni kontakt z tematyką prowadzenia działalności gospodarczej oraz pozwoli na zdobywanie praktycznej wiedzy w sposób aktywny.

O potencjale gospodarczym gminy decyduje przede wszystkim sektor rolny. Szansą na ożywienie gospodarcze może być nie tylko specjalizacja gminy w przetwórstwie rolno-spożywczym, wykorzystującym płody wytworzone przez miejscowych rolników, ale również w produkcji wysokiej jakości żywności, oraz rozwoju produktów regionalnych (nalewka ziemiańska, marchwiaki, sękacze). Niebagatelne znaczenie może mieć zauważalny od kilku lat wzrost popytu na regionalne produkty, które mogą stać się alternatywnym źródłem dochodu dla ludności. Ważnym elementem jest także rolnictwo ekologiczne,

którego produkty są wytwarzane w systemie zrównoważonego zarządzania rolnictwem polegającego na osiągnięciu wysokiej jakości oraz wykorzystaniu w produkcji metod niestanowiących zagrożenia dla środowiska, zdrowia ludzi, roślin i zwierząt.

Wzmocnienie lokalnego rolnictwa i przetwórstwa powinno odbywać się poprzez zrzeszanie rolników w grupy producenckie, spółdzielnie i inne formy współdziałania. Ważną rolą władz lokalnych w tym zakresie jest wspieranie i propagowanie tych form stowarzyszeniowych. Kolejnym ważnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi rolnictwa będą działania informacyjne dla rolników dotyczące dostępności środków unijnych na rozwój gospodarstw oraz kierunkowe przemiany. Może być to realizowane poprzez organizację z inicjatywy władz gminy szkoleń dla rolników.

Następnym z czynników mogących wpłynąć na rozwój lokalnej przedsiębiorczości może być utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego wspierającego rolników - małych producentów. Zasada jego funkcjonowania polega na udostępnianiu mieszkańcom wsi, zwłaszcza przetwórcom, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, aby ułatwić im rozwój działalności gospodarczej. Przetwarzanie produktów w odpowiednich warunkach przyczyni się też do profesjonalnego przetwórstwa i produkcji domowej.

Istnieje również konieczność nawiązania współpracy z Lubelskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Końskowoli przede wszystkim w zakresie inicjowania grup producentów rolnych, wdrażania przetwórstwa produktów lokalnych, marketingu produktów rolnych oraz wdrażania systemów jakości żywności: krajowych oraz Unii Europejskiej szczególnie obejmujących ochronę nazw produktów regionalnych i tradycyjnych (Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność).

Gmina Komarówka Podlaska posiada dogodne warunki do rozwoju agroturystyki, jednak na jej terenie funkcjonują tylko 2 gospodarstwa świadczące tego typu usługi. Zorganizowanie szkoleń dla zainteresowanych

tym obszarem działalności, podczas których dowiedzą się oni, jak stworzyć i poprowadzić gospodarstwo agroturystyczne, jak poprawiać jakość i atrakcyjność oferowanych usług, może wpłynąć na dywersyfikację działalności gospodarstw rolnych w kierunku agroturystyki, a z czasem na promocję i dochody gminy.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie drugiego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 2.1 Pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości**
- **Cel szczegółowy 2.2 Stymulowanie rynku pracy**
- **Cel szczegółowy 2.3 Podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych**
- **Cel szczegółowy 2.4 Wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego**

3. Wzmocnienie kapitału społecznego gminy

Jednym z wyznaczników decydujących o poziomie rozwoju lokalnego, a zarazem sprawności administracji gminnej, jest dostęp mieszkańców do wysokiej jakości usług społecznych, obejmujących zarówno zaspakajanie potrzeb materialnych, jak i duchowych. Usługi społeczne dotyczą przede wszystkim takich obszarów jak oświata i edukacja, kultura, sport i rekreacja, ochrona zdrowia oraz pomoc społeczna.

Niezależnie od osiągniętych w ostatnich latach postępów w zakresie jakości oferowanych przez gminę Komarówka Podlaska usług społecznych, należy w dalszym ciągu dążyć do podnoszenia ich poziomu i dostępności, w szczególności w sferze edukacji. Zarówno gmina, jak i jej jednostki organizacyjne powinny aktywnie uczestniczyć w projektach i programach, które przyczyniają się do podnoszenia jakości kształcenia w placówkach szkolnych. Wymogiem niezbędnym do podniesienia ogólnego poziomu

wykształcenia społeczeństwa jest stworzenie warunków powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania i kształcenia tj. etapu edukacji przedszkolnej. W związku z tym gmina powinna kontynuować rozpoczęte w tej sferze działania. Wsparcie będzie obejmowało realizację programów edukacyjnych (dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych) skierowanych do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – zarówno tych z problemami w nauce, jak i szczególnie uzdolnionych. Realizacja programów rozwojowych przyczyni się do podniesienia jakości nauczania w szkole, a co za tym idzie do lepszych wyników w nauce osiągniętych przez uczniów, którzy uzyskają dzięki temu większe szanse na kontynuowanie edukacji, a w przyszłości również podjęcie zatrudnienia.

Niezwykle istotna jest również sfera polityki społecznej, której realizacja musi odzwierciedlać obecne problemy społeczne oraz wykorzystywać nowoczesne rozwiązania. Działania instytucji pomocy społecznej winny uwzględniać przeobrażenia demograficzne i związane z nimi zmiany zapotrzebowania na określone usługi. W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, w naturalny sposób zwiększa się popyt na usługi z zakresu pomocy osobom starszym, niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania. Potrzebne są również przedsięwzięcia mające na celu aktywizację tej grupy społecznej. Ważnym zadaniem w tym zakresie będzie również rozwój różnych form pomocy i integracji społecznej, szczególnie w odniesieniu do osób wykluczonych społecznie. Nie ma żadnego szybkiego i prostego sposobu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zwalczania go. Podobnie jak proces wykluczania jest dosyć długi, a samo zjawisko wielowymiarowe, tak działania na rzecz jego ograniczenia wymagają czasu i skoordynowanych działań wielu instytucji. W związku z tym gmina powinna kontynuować rozpoczęte wcześniej działania (z powodzeniem realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Warsztat Terapii Zajęciowej oraz funkcjonujące na terenie gminy organizacje pozarządowe) na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz włączaniu społecznemu

różnych grup zmarginalizowanych bądź potencjalnie zagrożonych marginalizacją. Będzie to wymagało zaangażowania, zarówno środków pozwalających na sfinansowanie inwestycji i działań, jak i kapitału ludzkiego, który będzie głównym koordynatorem zmian. Niezwykle istotne w tym zakresie jest przekonanie społeczności lokalnej, że warto i można dokonywać inwestycji w kapitał ludzki i walkę z wykluczeniem. Efektywność prowadzenia pomocy społecznej będzie polegała m.in. na przechodzeniu od systemu opiekuńczego do modelu opartego na zasadzie pomocniczości. Będzie to sprzyjało unikaniu negatywnych skutków długotrwałego uzależniania się beneficjentów pomocy od świadczeń społecznych.

Istotnym celem samorządu powinno być również umacnianie kapitału społecznego oraz wsparcie społeczeństwa obywatelskiego polegające na wzmocnieniu przekonania o wartości i znaczeniu samorządności obywatelskiej opartej o kulturę pamięci i tożsamość. Aktywność społeczna mieszkańców połączona z ich rzeczywistym zaangażowaniem w procesy współdecydowania o losach gminy, stanowi podstawę do budowania społeczeństwa obywatelskiego na poziomie lokalnym. Jest też ważnym czynnikiem integrującym tę społeczność, przyczyniającym się jednocześnie do rozwoju kapitału społecznego. Zaangażowanie obywateli w życie publiczne powinno dotyczyć nie tylko udziału w podejmowaniu decyzji, ale także wykonywaniu tych decyzji, a więc udziału w realizacji zadań publicznych. Bardzo ważna w tym zakresie będzie więc aktywna współpraca gminy z istniejącymi na jej obszarze organizacjami pozarządowymi oraz zachęcanie do tworzenia nowych organizacji. Oprócz tego znaczący jest mechanizm zlecania realizacji usług publicznych przedmiotowym organizacjom. Ponadto gmina powinna podjąć działania w zakresie podniesienia dostępu mieszkańców do różnych form aktywności społecznej m. in. poprzez organizację imprez kulturalnych i sportowych integrujących lokalną społeczność.

Dla rozwijania i wzmocnienia aktywności obywatelskiej oraz zwiększania udziału obywateli w życiu publicznym konieczne jest wykorzystanie istniejącego potencjału infrastrukturalnego i ludzkiego lokalnych instytucji

publicznych, takich jak: centrum kultury, biblioteka, szkoły czy boiska sportowe. W związku z tym działania gminy powinny sprzyjać wszelkiego rodzaju przedsięwzięciom umożliwiającym wykorzystanie zasobów instytucji publicznych do rozwoju różnego rodzaju aktywności obywatelskich. Ważne aby nie ograniczać się jedynie do instytucji, ale również tworzyć lepsze warunki uwspółnotowienia przestrzeni publicznej – place zabaw, miejsca rekreacji ruchowej, itp. Najprostszą formą na rzecz działania wspólnego jest wolontariat, który będzie promowany w różnych sferach działalności obywatelskiej. Ponadto przedmiotowy priorytet zakłada realizację działań dotyczących wzmocnienia oferty kulturalnej gminy oraz zachęcenie jej mieszkańców do korzystania z niej.

Gmina powinna również wspierać przedsięwzięcia, służące poprawie systemu ochrony zdrowia, m.in. poprzez bliską współpracę z istniejącym na obszarze gminy zakładem opieki zdrowotnej oraz aktywne uczestniczenie w organizowanych programach profilaktycznych. Prowadzone też będą działania edukacyjne promujące zdrowy styl życia wśród mieszkańców. Uzupełnieniem tego będzie upowszechnianie kultury fizycznej, sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej aktywność ruchową we wszystkich grupach społecznych i wiekowych.

Kolejnym z obszarów interwencji będzie zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego. Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie przeciwdziałania i niwelowania skutków działania niekorzystnych czynników przyrodniczych realizowane są przede wszystkim przez jednostki Ochotniczych Stażów Pożarnych. Część posiadanych przez jednostki OSP samochodów, urządzeń przeciwpożarowych i przeciwpowodziowych wciąż nie odpowiada obowiązującym normom technicznym. Niektóre z użytkowanych samochodów, z uwagi na ich znaczący wiek, charakteryzują się bardzo wysoką awaryjnością i zużyciem technicznym. Podstawowym czynnikiem umożliwiającym dalsze, sprawne funkcjonowanie systemu w gminie, będzie wzmocnienie bazy sprzętowej jednostek straży pożarnej w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania

skutków zagrożeń naturalnych i katastrof, zwłaszcza wymiana wyeksploatowanych samochodów ratowniczo-gaśniczych. Z uwagi na znaczne oddalenie od siedziby jednostki powiatowej modernizowanie niezbędnego wyposażenia jednostek jest jednym z kluczowych zadań gminy.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie trzeciego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 3.1 Rozwój oferty wychowawczo-edukacyjnej**
- **Cel szczegółowy 3.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i wzmacnianie kapitału społecznego**
- **Cel szczegółowy 3.3 Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego**
- **Cel szczegółowy 3.4 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym**

4. Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki

Niewątpliwą szansą na rozwój gminy jest zintensyfikowanie działań w zakresie turystyki. Kluczem do sukcesu może stać się zbudowanie atrakcyjnej oferty turystycznej, której jedną z podstaw będzie turystyka wiejska oraz agroturystyka – z wykorzystaniem tradycyjnego rolnictwa i lokalnych produktów rolnych.

Turystyka wiejska to jedna z odmian turystyki, która bezpośrednio wykorzystuje zasoby i walory wsi. Obejmuje w swym zakresie różnorodne rodzaje aktywności rekreacyjnej, które związane są z przyrodą, wędrówkami, turystyką krajoznawczą, kulturową i etniczną. Sukces w tym obszarze to pochodna wielu czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Zewnętrzne czynniki to atrakcyjność krajobrazowa danego rejonu i jego nasycenie obiektami atrakcyjnymi dla turystów, które bezwzględnie stanowią mocne strony gminy Komarówka Podlaska. Nieskażone środowisko przyrodnicze, rozdrobnione rolnictwo z coraz większym udziałem gospodarstw ekologicznych, oraz

w dużym stopniu zachowany krajobraz kulturowy tradycyjnej wsi to główne powody, dla których warto stawiać na wiejską turystykę. Do czynników wewnętrznych możemy zaliczyć infrastrukturę turystyczną, służącą zaspokajaniu potrzeb turystów w zakresie noclegu, wyżywienia, rozrywek, oraz istnienie komunikacji. Baza noclegowa, bez której rozwój turystyki jest niemożliwy, jest niestety na terenie gminy bardzo słabo rozwinięta. Podjęcie działań w tym zakresie (stworzenie campingu, pola namiotowego) jest niezbędne dla rozwoju gminy w przedmiotowym obszarze.

Rozwój turystyki będzie wymagać od władz gminy zbudowania przewagi konkurencyjnej poprzez tworzenie zróżnicowanej, a przede wszystkim atrakcyjnej oferty opartej o walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe gminy, dającej możliwość uprawiania różnych form aktywnego wypoczynku i turystyki. W związku z tym, strategia postępowania powinna prowadzić do rozszerzenia istniejącej oferty rekreacyjnej.

W ramach rozwoju infrastruktury przewiduje się rozbudowę małej architektury turystycznej na terenach okalających zbiornik retencyjny *Żelizna*. Ze względów przyrodniczych strefa ta wyłączona jest spod czynnej rekreacji i zalesień. Z uwagi na fakt, iż zbiornik stanowi projektowaną ostoję ptasią w Sieci Ekologicznej Natura 2000 oraz teren, na którym panują doskonałe warunki do uprawiania wędkarstwa, planuje się budowę wież obserwacyjnych, utworzenie miejsca dostępu do zbiornika, jak również pomostu dla wędkarzy

Przy udziale środków zewnętrznych na terenie gminy Komarówka Podlaska zostanie przeprowadzonych szereg prac, dzięki którym powstaną nowe miejsca wypoczynku dla mieszkańców i turystów – dostosowane do potrzeb rodzin z dziećmi oraz osób niepełnosprawnych. Istnieje możliwość budowy zbiornika wodnego, który pełniłby funkcję rekreacyjną. Budowa zbiornika wodnego oraz błoni rekreacyjnych jest przewidywana w miejscowości Komarówka Podlaska.

Jedną z najciekawszych i zarazem najstarszych miejscowości na terenie gminy (XV w.), która zachowała historyczny układ jednodrożnicowy, rozciągnięty wzdłuż dawnego Traktu Wołyńskiego, są Kolembrody. Aby

przybliżyć nie tylko uroki miejscowości, ale i wiedzę na temat rozgrywających się tu wydarzeń, zostanie zrewitalizowana istniejąca już ścieżka edukacyjna, która przebiega wzdłuż ważnych miejsc historycznych oraz obiektów dziedzictwa kulturowego. Z myślą o turystyce rodzinnej i szkolnej zostanie stworzona gra terenowa (tzw. quest), która w niekonwencjonalny sposób zapozna z ciekawostkami historycznymi i przyrodniczymi.

Bardzo ważna jest też kwestia wyeksponowania potencjału gminy Komarówka Podlaska. Istotne są nakłady na promocję i reklamę, które powinny umożliwić propagowanie turystyki wśród szerokiego grona odbiorców. Agroturystyka może stać się podstawowym źródłem utrzymania dla rozdrobnionych i małych gospodarstw rolnych, przyczyniając się do zmniejszenia bezrobocia w regionie. Niebagatelne znaczenie ma popyt na lokalne produkty, w tym rolne i żywnościowe, wyroby sztuki ludowej i rzemiosła artystycznego, a także korzystanie z dodatkowych atrakcji turystycznych (konie, bryczki). Konieczne są zatem działania władz samorządowych i innych instytucji mające na celu stymulowanie przedsiębiorczości, głównie na obszarach wiejskich. Niezbędna jest szeroko rozumiana pomoc we wszystkich etapach działalności turystycznej, a przede wszystkim w tym, co sprawia rolnikom największą trudność: w przygotowaniu do uruchomieniu działalności agroturystycznej, doskonaleniu działalności oraz możliwości pozyskiwania środków unijnych i krajowych.

Priorytet zakłada również działania mające na celu zachowanie zabytków architektury i budownictwa w celu utrzymania ciągłości tradycji i tożsamości mieszkańców poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania. Obiekty budowlane, w tym zabytkowe, zostaną poddane renowacji. Ważne miejsca dziedzictwa kulturowego, miejsca atrakcyjne pod względem przyrodniczym jak i nowopowstałe szlaki turystyczne zostaną oznakowane i opisane tablicami informacyjnymi, powstanie punkt informacyjny.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie czwartego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 4.1 Ochrona przyrodniczych i kulturowych zasobów gminy**
- **Cel szczegółowy 4.2 Stworzenie spójnego produktu turystycznego**
- **Cel szczegółowy 4.3 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej**
- **Cel szczegółowy 4.4 Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych**

5. Poprawa jakości rządzenia w gminie

Fachowy system zarządzania publicznego determinuje całokształt działań rozwojowych, w szczególności planowania i realizowania inwestycji, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, wdrażania nowych metod zarządczych oraz obsługi klientów urzędu gminy (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów, itp.). Od jakości pracy administracji (profesjonalnego zarządzania) w ogromnej mierze zależy tempo rozwoju wspólnoty lokalnej. Jakość rządzenia postrzegana jest przez pryzmat stosowanych rozwiązań zarządczych, w tym nowoczesnych, związanych m. in. z elektroniczną administracją, kompetencji pracowników, przejrzystych kryteriów dystrybucji środków finansowych, prowadzenia mądrej polityki rozwoju na poziomie strategicznym, otwartości i umiejętności współpracy, a także wykorzystywania szans, pojawiających się w otoczeniu jednostki, w tym związanych z możliwościami zewnętrznego finansowania działań rozwojowych.

Nowy okres programowania 2014-2020, wymusza na samorządach gminnych inne podejście w programowaniu jej rozwoju. Dlatego też wyzwania rozwojowe w większym niż dotychczas stopniu muszą się koncentrować zarówno w wymiarze terytorialnym jak i tematycznym na wykorzystaniu potencjałów decydujących o przewadze konkurencyjnej danego obszaru.

Zgodnie z założeniami nowego modelu polityki regionalnej, podstawą wdrażania polityki rozwoju, również na szczeblu gminnym, winno być partnerstwo i skonsolidowane podejście do obszarów problemowych. Skala i charakter wyzwań rozwojowych przed jakimi stoi samorząd, wymagają bowiem kompleksowego ich rozwiązywania oraz działania z wykorzystaniem

efektu synergii (uzyskiwanie zwielokrotnionych korzyści dzięki umiejętnemu połączeniu części składowych całości). Oprócz bliskiej współpracy z organizacjami pozarządowymi, dobrą praktyką stosowaną przez gminę, powinno być prowadzenie stałego dialogu społecznego z mieszkańcami przy okazji konsultowania różnego rodzaju dokumentów strategicznych oraz realizacji konkretnych projektów inwestycyjnych.

Wśród działań mogących mieć wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy gminy należy wymienić także zawiązanie partnerstwa gminy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, będącego odpowiedzią na postulaty zawarte w Krajowej Polityce Rozwoju Regionalnego oraz nowe podejście zainicjowane w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w których terytoria i planowanie ich rozwoju są postrzegane nie ze względu na granice administracyjne, a przez pryzmat ich obszarów funkcjonalnych.

Ważnym miernikiem dobrego rządzenia w gminie jest jakość stanowionego prawa oraz sprawność administracji w realizacji zadań statutowych i rozwiązywaniu codziennych problemów mieszkańców. Gmina Komarówka Podlaska należy do tych jednostek samorządu terytorialnego, które od lat odnotowują niskie wskaźniki zaskarżonych lub uchylonych aktów prawa miejskiego przez organy nadzorcze. Wykazuje się również dużą skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na przedsięwzięcia prorozwojowe. Tak skuteczność w pozyskiwaniu środków możliwa jest dzięki dobrej organizacji pracy, sprawnym i wykwalifikowanym kadrom, a także dobrej współpracy Wójta z Radą Gminy. W najbliższej przyszłości nie tylko należy utrzymać wysoką sprawność w zakresie pozyskiwania środków, ale należy dążyć do jej zwiększenia.

Jednym z wyzwań gminy będzie nawiązanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Nie prowadziła ona dotychczas takiej współpracy na szeroką skalę – gmina współpracuje jedynie z węgierską gminą Hortobagy. Tego rodzaju współpraca może stanowić ważny instrument promowania i przyciągania turystów. W związku z tym w przyszłych działaniach

należy dążyć do zwiększenia aktywności gminy w zakresie kooperacji z innymi jednostkami samorządu, w tym w szczególności z innymi państwami. Będzie ona również jednym z elementów wpływających na rozwój lokalny, szczególnie poprzez podnoszenie kwalifikacji administracji publicznej, transferu najlepszych praktyk i wiedzy, wyzwalania inicjatyw społecznych oraz przedsiębiorczości.

Ważnym zadaniem będzie budowanie społeczeństwa obywatelskiego korzystającego efektywnie z technologii informacyjno-komunikacyjnych i rozwijanych na ich bazie usług e-administracji. Wymaga to z jednej strony poprawy dostępu mieszkańców do Internetu, z drugiej natomiast zwiększenia ich kompetencji cyfrowych.

Działalność promocyjna gminy prowadzona jest poprzez promowanie lokalnych walorów kulturowych podczas organizowanych cyklicznych imprez m.in.: Spotkania z Piosenką Ludową, Motopiknik, Spotkania z Folklorem i Dobrym Humorem, Regionalny Kiermasz Sztuki Ludowej w Kolembrodach, przeglądy pieśni maryjnej i patriotycznej, Dożynki Gminne, Gminny Dzień Seniora, biegi uliczne, zawody strzeleckie. W 2015 r. zorganizowano I Międzynarodowe Targi Owocowe promujące tradycje lokalnego sadownictwa. Funkcjonująca strona internetowa gminy pełni raczej rolę ogólnoinformacyjną. Brakuje w niej elementów typowo promocyjnych. W związku z tym należy zintensyfikować działania promocyjne gminy, poprzez zamieszczenie na niej elementów typowo promocyjnych.

Kadra pracownicza zatrudniona w Urzędzie Gminy oraz gminnych jednostkach organizacyjnych prezentuje wysoki poziom merytoryczny. Dynamika przemian w każdej dziedzinie życia społecznego wymusza jednak potrzebę nowej jakości kadr pracowniczych administracji samorządowej. Coraz wyraźniej dostrzegalna jest konieczność inwestowania w pracowników chcących podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Praca w administracji, oprócz odpowiedniego przygotowania merytorycznego, wymaga także umiejętności zachowania relacji interpersonalnych oraz sprawnej organizacji pracy. Niewątpliwie pracownicy administracji samorządowej, egzekwując stosowanie prawa, wpływają jednocześnie na kształt życia publicznego.

Dlatego niezwykle ważne są ich wiedza i doświadczenie. W związku z tym niezbędne będzie podjęcie działań zmierzających do podnoszenia kwalifikacji i umiejętności pracowników. Efektem tego rodzaju przedsięwzięć będzie obsługa klienta urzędu na poziomie zgodnym z praktyką stosowaną w krajach UE. Działania gminy będą również polegały na wspieraniu zdobywania kwalifikacji i podnoszeniu kompetencji kadry pedagogicznej funkcjonujących na terenie gminnych placówek oświatowych, co przełoży się na poprawę jakości świadczonych usług w zakresie oferty wychowawczo-edukacyjnej.

Niezwykle istotną kwestią jest również prowadzenie aktywnej współpracy z innymi samorządami oraz organizacjami, w tym współpracy międzynarodowej. Tego rodzaju współpraca może być prowadzona w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, której celem jest wsparcie wdrażania i oceny polityki w zakresie rozwoju obszarów wiejskich oraz identyfikacja, analiza, rozpowszechnianie oraz wymiana informacji i wiedzy w tym zakresie wśród wszystkich zainteresowanych partnerów na poziomie lokalnym, regionalnym oraz wspólnotowym. W ramach sieci zadania są realizowane w ramach dwuletnich Planów działań. Z uwagi na to, że KSOW w Polsce jest częścią Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) istnieje także możliwość prowadzenia współpracy międzynarodowej, w ramach której odbywa się współpraca pomiędzy Krajowymi Sieciami Obszarów Wiejskich utworzonymi w poszczególnych państwach członkowskich. Ponadto należy dążyć do rozwijania współpracy transgranicznej zarówno w zakresie projektów miękkich jak i infrastrukturalnych.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie piątego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 5.1 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej**
- **Cel szczegółowy 5.2 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych**
- **Cel szczegółowy 5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy**

3.3 PLAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono plan działań operacyjnych zawierający zestawienie kierunków działań, jakie będą podejmowane w ramach przewidzianych celów szczegółowych strategii. Plan określa również możliwe źródła finansowania działań, w tym ze środków zewnętrznych (krajowych i regionalnych).

Należy podkreślić, że zaprezentowany katalog działań nie ma charakteru zamkniętego i będzie mógł być uzupełniany o nowe elementy w zależności od potrzeb gminy i możliwości finansowych, szczegółowo określonych w wieloletniej prognozie finansowej gminy.

Tabela 32 Strategia postępowania

CEL STRATEGICZNY	
1. Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ bieżące remonty dróg gminnych ❖ modernizacja, budowa i przebudowa kluczowych dla gminy dróg w celu wzmocnienia powiązań wewnątrz lokalnych ❖ budowa chodników przy drogach gminnych ❖ budowa miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej ❖ remonty wiat przystankowych ❖ współuczestnictwo i współfinansowanie modernizacji i remontów dróg powiatowych w ramach projektów realizowanych przez powiat radzyński ❖ częściowa rozbudowa i modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem energooszczędnych rozwiązań np. źródła światła w technologii LED ❖ lobbing na rzecz zwiększenia dostępności komunikacyjnej gminy - modernizacja dróg wojewódzkich

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ lobbing na rzecz przystosowania układu dróg o znaczeniu ponadlokalnym (w tym dróg powiatowych) do potrzeb gospodarczych gminy ❖ promowanie i ułatwianie rozwoju firm komercyjnych świadczących przewozy osób za pomocą małych autobusów i tzw. busów ❖ lobbowanie na rzecz rozwoju sieci transportu zbiorowego na obszarze gminy
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (w zakresie dróg powiatowych i wojewódzkich) ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych „Bezpieczeństwo – Dostępność – Rozwój” ❖ Program Współpracy Transgranicznej Polska -Białoruś - Ukraina na lata 2014-2020 ❖ budżet samorządu województwa lubelskiego ❖ budżet powiatu radzyńskiego ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska ❖ dotacje z budżetu państwa
<p>CEL SZCZEGÓŁOWY</p> <p>1.2 Rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej</p>	
<p>GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ budowa i modernizacja wybranych elementów infrastruktury wodociągowej w gminie (sieć wodociągowa, stacje ujęcia i uzdatniania wody) ❖ budowa wybranych elementów infrastruktury kanalizacyjnej w gminie (kanalizacja ściekowa i deszczowa, oczyszczalnia ścieków) ❖ budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach rozproszonego osadnictwa ❖ budowa zbiorników małej retencji na obszarze gminy ❖ rozwijanie i unowocześnianie systemu gospodarki odpadami ❖ remonty urządzeń melioracji wodnej ❖ współdziałanie gminy z PGE Dystrybucja S.A. w zadaniach z zakresu budowy oraz modernizacji elementów sieci elektroenergetycznej umożliwiającej przyłączenie nowych sieci wytwórczych energii ze źródeł odnawialnych

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ kontynuacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy ❖ tworzenie punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej	
GLÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ modernizacja, remont i doposażenie remiz OSP ❖ rozbudowa i doposażenie Warsztatu Terapii Zajęciowej w Kolembrodach ❖ kontynuacja adaptacji pomieszczeń oraz doposażenia placówki opiekuńczo-wychowawczej ❖ budowa budynku na potrzeby stworzenia Wielofunkcyjnego Ośrodka Wsparcia ❖ adaptacja, rozbudowa, modernizacja wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia obiektów na potrzeby edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej jak i ponadgimnazjalnej prowadząca do poprawy dostępności i jakości kształcenia w gminie ❖ kontynuacja II etapu inwestycji „Budowa skateparku, placu zabaw oraz zagospodarowanie terenu (...)” ❖ modernizacja oraz doposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich - świetlic wiejskich ❖ adaptacja pomieszczeń na rzecz rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego, chronionego i socjalnego ❖ budowa lub przebudowa niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostępność usług kultury dla osób niepełnosprawnych ❖ podniesienie standardu biblioteki publicznej (w tym standardów estetycznych) poprzez modernizację infrastruktury zapewniającej użytkownikom dogodne warunki korzystania z usług biblioteki, w tym w szczególności infrastruktury koniecznej do

	<p>użytkowania w placówce nowoczesnego sprzętu komputerowego</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ kontynuacja wyposażania gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, w sprzęt komputerowy i oprogramowanie
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Infrastruktura bibliotek – Program MKiDN ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ❖ Program Współpracy Transgranicznej Polska -Białoruś - Ukraina na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.4 Polepszenie ładu przestrzennego i estetyki gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ aktualizacja Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego zgodnie z potrzebami inwestycyjnymi ❖ tworzenie nowych terenów pod budownictwo mieszkaniowe i pod działalność gospodarczą ❖ prowadzenie polityki przestrzennej w gminie w oparciu o aktualne studia i plany ❖ działania w zakresie przygotowania i wdrożenia Gminnego Planu Rewitalizacji, obejmującego zadania w zakresie przebudowy i adaptacji obiektów kubaturowych, tworzenia bazy na realizację projektów dot. wykluczenia społecznego i reintegracji międzypokoleniowej oraz zawodowej mieszkańców oraz tworzenia miejsc społecznej i kulturalnej wspólnej aktywności ❖ kształtowanie przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich - realizacja własnych projektów lub we współpracy z instytucjami partnerskimi (np. instytucjami kościelnymi, OSP) ❖ kontynuacja inicjatyw dopingujących mieszkańców do dbania o otoczenie, w którym żyją (np. konkurs na najlepiej zagospodarowane przestrzenie prywatne) ❖ niwelowanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w budynkach użyteczności publicznej

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ukształtowanie przestrzeni publicznej na obszarze gminy (skwery, place) modernizacji istniejących boisk sportowych m.in. pod kątem utworzenia stadionu sportowego ❖ zwiększanie świadomości i wiedzy mieszkańców w zakresie ładu przestrzennego i estetyki miejsca zamieszkania ❖ poprawa estetyki otoczenia - montaż jednolitych tablic sołectkich ❖ zachęcanie mieszkańców do budowania spójnego wizerunku gminy poprzez umieszczanie na posesjach jednolitych tabliczek numeracyjnych ❖ tworzenie miejsc rekreacji ruchowej na terenie gminy - ścieżki zdrowia z torami przeszkód i siłownie zewnętrzne ❖ modernizacja istniejących oraz budowa nowych placów zabaw ❖ promowanie idei utworzenia w gminie klubu fitness ❖ stworzenie wioski tematycznej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Pomoc Techniczna 2014-2020 ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ❖ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.5 Poprawa jakości środowiska naturalnego	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ montaż kolektorów słonecznych na budynkach użyteczności publicznej oraz w gospodarstwach domowych na obszarze gminy ❖ budowa mikroinstalacji do produkcji energii elektrycznej na budynkach i obiektach użyteczności publicznej oraz w gospodarstwach domowych na obszarze gminy ❖ wymiana źródeł grzewczych na źródła wykorzystujące zasilane OZE ❖ budowa punktów oświetleniowych z wykorzystaniem technologii hybrydowej

- ❖ przeprowadzenie akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych
- ❖ zwiększenie ekologicznej świadomości mieszkańców poprzez kampanie edukacyjne
- ❖ promowanie proekologicznych i proklimatycznych postaw konsumenckich
- ❖ kształtowanie zachowań środowiskowych ogółu społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży m.in. poprzez organizację konkursów, olimpiad ekologicznych w szkołach
- ❖ aktywizacja społeczna – budowanie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju
- ❖ organizacja akcji i kampanii skierowanych do lokalnej społeczności np. Sprzątanie Świata, Dzień Ziemi, Dni Energii, Światowy Dzień Wody, Drzewko za butelkę
- ❖ wprowadzenie w szkołach programu oszczędzania energii
- ❖ usprawnienie systemu zarządzania energią w gminie
- ❖ opracowanie i wdrożenie działań przewidzianych w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej dla gminy Komarówka Podlaska
- ❖ wykorzystanie potencjału obszaru w zakresie wytwarzania energii pochodzącej z OZE poprzez nawiązanie współpracy z inwestorami zainteresowanymi wytwarzaniem energii na sprzedaż
- ❖ poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej – termomodernizacja, wymiana systemu grzewczego i oświetleniowego budynków
- ❖ wprowadzenie w budynkach użyteczności publicznej monitoringu zużycia energii poprzez współpracę ze spółdzielniami oraz wspólnotami mieszkaniowymi w celu poprawy efektywności energetycznej w sektorze mieszkaniowym
- ❖ docenianie przedsiębiorców świadomych ekologicznie
- ❖ upowszechnianie zasad ochrony gleb wynikających z potrzeb rozwoju rolnictwa ekologicznego

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 ❖ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - Program Prosument ❖ Wojewódzki Program Ochrony Środowiska i Gospodarki ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska ❖ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – Program Edukacja Ekologiczna
CEL STRATEGICZNY 2. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości	
CEL SZCZEGÓŁOWY 2.1 Pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ wyznaczenie i urządzenie targowiska przeznaczonego do sprzedaży lokalnych produktów rolno-spożywczych ❖ kontynuowanie rozwoju ekonomii społecznej – dalsze tworzenie pilotażowych przedsiębiorstw (spółdzielni socjalnych) - współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami otoczenia biznesu ❖ tworzenie dogodnych warunków prawno-organizacyjnych do powstawania i funkcjonowania małej i średniej przedsiębiorczości ❖ wyznaczenie i przygotowanie terenów pod inwestycje ❖ przygotowanie kompleksowej oferty inwestycyjnej ❖ prowadzenie działań marketingowych w ramach promocji gospodarczej gminy, w tym utworzenie i funkcjonowanie centrum obsługi inwestora ❖ wdrożenie systemu informacji przestrzennej w zakresie aktywności gospodarczej ❖ współpraca działań gminy z instytucjami rynku pracy oraz otoczenia biznesu w zakresie powstawania nowych przedsiębiorstw w oparciu o platformy startowe ❖ stworzenie systemu zachęt podatkowych dla przedsiębiorców

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ rozwój usług otoczenia biznesu (miejsc doradztwa finansowo-prawnego) ❖ integracja lokalnych przedsiębiorców w celu wymiany doświadczeń i dobrych praktyk ❖ promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, w tym m.in. organizowanie konkursów na „Przedsiębiorcę roku”
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020 ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.2 Stymulowanie rynku pracy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców ❖ wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej obejmujące szkolenia i doradztwo indywidualne oraz grupowe umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej ❖ pomoc w zakresie pozyskiwania dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej ❖ wspieranie organizacji i realizacji szkoleń mających na celu podnoszenie kwalifikacji i kompetencji grup defaworyzowanych (m.in. osób powyżej 50 r.ż., niepełnosprawnych, młodych osób niepracujących i nieuczących się) w szczególności w zakresie nowoczesnych technologii oraz kompetencji językowych ❖ zwiększanie świadomości pracodawców z zakresu możliwości finansowania rozwoju zasobów ludzkich i rozwoju kompetencji w organizacjach (m.in. Krajowy Fundusz Szkoleniowy, bony szkoleniowe) ❖ wspieranie realizacji szkoleń mających na celu podniesienie, uzupełnienie lub zmianę kwalifikacji pracodawców i pracowników przedsiębiorstw ❖ organizacja staży i praktyk zawodowych

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ współpraca z przedsiębiorcami, instytucjami rynku pracy na rzecz wsparcia osób bezrobotnych min. Poprzez: subsydiowane zatrudnienie oraz likwidację barier ❖ edukacja ekonomiczna mieszkańców m.in. poprzez realizację zajęć warsztatowych z zakresu przedsiębiorczości i kreatywności w szkołach podstawowych, gimnazjum jak i szkołach ponadgimnazjalnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.3 Podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych	
	<ul style="list-style-type: none"> ❖ promocja szkoleń zawodowych i nabywania umiejętności przez rolników oraz właścicieli lasów w zakresie prowadzonej produkcji, ochrony środowiska oraz marketingu swoich produktów i usług ❖ współdziałanie z Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego pod kątem transferu wiedzy, organizacji działań wspierających producentów rolnych w przystępowaniu do systemów jakości ❖ wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej, np. agroturystyki ❖ poprawa efektywności działalności gospodarstw rolnych poprzez wspieranie modernizacji sprzętu i budynków, poprawę struktury agrarnej, poprawę jakości produkcji oraz zróżnicowanie kierunków produkcji rolnej (biopaliwa, energia odnawialna) ❖ wspieranie dostosowania profilu niektórych gospodarstw rolnych do potrzeb turystów oraz wczasowiczów - uprawa owoców, warzyw, hodowla drobnego inwentarza
	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	

2.4 Wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ wsparcie dla przetwórstwa produktów żywnościowych – utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego ❖ rozwój firm z branży przetwórstwa rolno-spożywczego, wykorzystującego lokalne zasoby produkcji rolnej i leśnej - aktywne wsparcie potencjalnych przedsiębiorców poprzez udzielanie odpowiedniej informacji oraz pomocy w procesie inwestycyjnym ❖ promocja podmiotów produkujących zdrową żywność ❖ pomoc w tworzeniu grup producenckich – szkolenia ❖ wspieranie produkcji żywności w oparciu o lokalne receptury ❖ organizacja inicjatyw promujących lokalne produkty ❖ stworzenie miejsca promocji produktów lokalnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL STRATEGICZNY	
3. Wzmocnienie kapitału społecznego gminy	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
3.1 Rozwój oferty wychowawczo-edukacyjnej	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ doposażenie istniejących placówek oświatowych w sprzęt oraz wyposażenie niezbędne do zapewnienia wysokiej jakości kształcenia ❖ rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie) - współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prywatnymi zainteresowanymi tworzeniem tego rodzaju usług ❖ tworzenie nowych miejsc w placówkach przedszkolnych dla dzieci w wieku 3-4 lata ❖ rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych o dodatkowe zajęcia, zwiększające szanse edukacyjne dzieci oraz kompensujące stwierdzone deficyty (m.in. nauka języka obcego, zajęcia z logopedą, pedagogiem, psychologiem, rytmika, zabawy teatralne) ❖ rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów (np. w zakresie informatyki, matematyki i nauk przyrodniczych) oraz tzw. kompetencji

	<p>społecznych (kreatywność i logiczne myślenie, innowacyjność, praca zespołowa)</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych (m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w dostępnych programach pomocy stypendialnej) ❖ wsparcie uzdolnionych dzieci przez system stypendiów i nagród ❖ rozwój na poziomie gminy spójnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla młodzieży szkolnej ❖ wspieranie współpracy i wymiany młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
3.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i wzmacnianie kapitału społecznego	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ kształtowanie i rozwój aktywności obywatelskich ❖ aktywny udział gminy i wspomaganie aktywności obywatelskich ❖ edukacja obywatelska mieszkańców gminy ❖ wsparcie organizacji pozarządowych i zlecenie im realizacji zadań publicznych ❖ wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych ❖ promocja i wsparcie wolontariatu i partnerstwa publiczno-prywatnego ❖ pomoc w doskonaleniu umiejętności aplikowania o środki zewnętrzne przez organizacje pozarządowe ❖ organizacja cyklicznych imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje, które z jednej strony będą stanowiły element promocji gminy na zewnątrz, a z drugiej natomiast świetną okazję do integracji lokalnej społeczności ❖ kontynuowanie współpracy z samorządami z innych państw, organizacja spotkań, wyjazdów studyjnych, wymiany dzieci i młodzieży

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ podejmowanie działań wspierających aktywność lokalnych stowarzyszeń ❖ podejmowanie działań na rzecz zwiększania udziału mieszkańców w życiu publicznym i angażowania się społeczności lokalnej w inicjatywy realizowane przez gminę ❖ pobudzanie tożsamości lokalnej – edukacja lokalna w szkołach i zwiększanie wiedzy o gminie ❖ organizacja akcji mających na celu podniesienie wiedzy na temat „małej Ojczyzny” ❖ zwiększenie oferty kulturalnej gminy (np. organizacja koncertów, występów teatrów, kino „pod chmurką”) ❖ realizacja projektów mających na celu zwiększenie dostępu mieszkańców gminy do kultury – wyjazdy do kina, teatru, organizacja wystaw, warsztatów malarskich, rysunku ❖ rozszerzenie oferty zagospodarowania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży (warsztaty tematyczne, kursy)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY 3.3 Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego	
	<ul style="list-style-type: none"> ❖ poprawianie warunków życia osób starszych i niepełnosprawnych oraz ich integracja ze społeczeństwem - rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia (w tym placówek wsparcia dziennego oraz środowiskowego), tworzenie warunków do opieki domowej ❖ wsparcie udzielane przez GOPS w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w zakresie profilaktyki problemów alkoholowych ❖ rozwój usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, w tym rozwój ośrodków wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ❖ współpraca z GOPS oraz instytucjami rynku pracy w realizacji zintegrowanych programów i działań na rzecz

<p>GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<p>usamodzielniania wychowanków opuszczających pieczę zastępczą</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami rynku pracy w zakresie realizacji wspólnych projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostających bez pracy, szczególnie osób młodych i osób długotrwale bezrobotnych ❖ udział gminy w realizacji kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową ❖ współpraca z podmiotami zainteresowanymi rozwojem na terenie gminy różnych form ekonomii społecznej - budowa partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej mieszkańców ❖ współpraca partnerska z podmiotami o charakterze reintegracyjnym w realizacji działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych ❖ współpraca gminy z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego w zakresie zachęcania osób dorosłych do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności ❖ kontynuacja wyposażania gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, w sprzęt komputerowy i oprogramowanie ❖ utworzenie Środowiskowego Domu Samopomocy Senior-Wigor / Dziennego Domu Senior-Wigor / Klubu Senior-Wigor
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ budżet Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej - Program Senior-Wigor 2015-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska

CEL SZCZEGÓŁOWY**3.4 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym****GLÓWNE
KIERUNKI
DZIAŁAŃ**

- ❖ doposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych działających na terenie gminy w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof
- ❖ prowadzenie kampanii prewencyjnych i edukacyjnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego
- ❖ inicjowanie współpracy z innymi podmiotami na rzecz upowszechnienia dostępu do usług medycznych oraz doposażania infrastruktury ochrony zdrowia w nowoczesną aparaturę medyczną
- ❖ aktywne uczestnictwo gminy w realizacji krajowych i regionalnych programów profilaktycznych dotyczących chorób będących istotnym problemem zdrowotnym zarówno gminy, jak i całego regionu (m.in. choroby nowotworowe, choroby układu krążenia, cukrzyca)
- ❖ kontynuacja organizacji badań i konsultacji medycznych - „dni dla zdrowia”
- ❖ przeprowadzanie działań edukacyjnych na rzecz zdrowego i aktywnego trybu życia, regularnych badań
- ❖ kontynuacja prowadzonych w placówkach oświatowych programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia
- ❖ kontynuacja, prowadzonych przez instytucje pomocy społecznej, programów przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie działania prewencyjne, edukacyjne i profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży
- ❖ współpraca z zakładami opieki zdrowotnej w zakresie organizowania i wspierania akcji oraz programów profilaktycznych, w tym kierowanych do osób w wieku aktywności zawodowej
- ❖ przeciwdziałanie przemocy w rodzinie
- ❖ wsparcie i aktywizacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych
- ❖ działania z zakresu profilaktyki uzależnień
- ❖ zakup samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ❖ Szwajcarskie Instrumenty Finansowe ❖ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL STRATEGICZNY 4. Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki	
CEL SZCZEGÓŁOWY 4.1 Ochrona przyrodniczych i kulturowych zasobów gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ odnawianie lub poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki na obszarach wiejskich ❖ renowacja obiektów dziedzictwa kulturowego i przystosowanie ich do potrzeb turystyki m.in. Izby Regionalnej w Kolembrodach ❖ oznakowanie zabytków kultury i miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym ❖ współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie pozyskiwania środków finansowych na renowację zabytków ❖ modernizacja oraz zakup trwałego wyposażenia obiektów kulturalnych i zabytkowych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ dotacja Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków ❖ Norweskie i Szwajcarskie Mechanizmy Finansowe ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY 4.2 Stworzenie spójnego produktu turystycznego	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ zawarcie porozumienia z sąsiednimi gminami mającego na celu stworzenia obszaru turystycznego ❖ stworzenie nazwy obszaru i opracowanie logo ❖ opracowanie strategii rozwoju obszaru turystycznego ❖ promocja obszaru turystycznego – organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych –

	<p>eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ opracowanie wydawnictw promujących obszar turystyczny ❖ podjęcie działań związanych z kreowaniem transgranicznego produktu turystycznego ❖ stworzenie nowych szlaków turystycznych (piesze, off-roadowe, konne) ❖ budowa parku linowego – rodzinnego miejsca rekreacji i wypoczynku ❖ uzbrojenie terenów inwestycyjnych - przygotowanie terenu pod rozbudowę usług gastronomicznych dla sektora prywatnego ❖ uzbrojenie terenów inwestycyjnych - przygotowanie infrastruktury dla realizacji pola namiotowego i campingu jako przedsięwzięcia realizowanego przez sektor prywatny i publiczny ❖ stworzenie ścieżki edukacyjnej oraz gry terenowej w Kolembrodach ❖ opracowanie gier terenowych stanowiących ciekawą formę zwiedzania miejsc atrakcyjnych turystycznie w gminie
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ dotacja Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków ❖ Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020 ❖ Norweskie i Szwajcarskie Mechanizmy Finansowe ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
<p>CEL SZCZEGÓŁOWY</p> <p>4.3 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej</p>	
<p>GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ budowa małej architektury turystycznej, w tym zadaszeń, punktów i wież widokowych nad zbiornikiem wodnym Żelizna w celu obserwacji walorów widokowych i estetycznych przyrody ❖ utworzenie zbiornika wodnego w centrum miejscowości Komarówka Podlaska oraz zagospodarowanie terenu wokół niego

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ stworzenie bazy turystyczno-wypoczynkowej (camping, pole namiotowe). ❖ zaprojektowanie i stworzenie sieci ścieżek tras rowerowych jako forma zachęcenia do aktywnego wypoczynku ❖ wzbogacenie istniejących i budowa nowych ścieżek edukacyjnych ❖ utworzenie punktu informacji turystycznej ❖ modernizacja i remont wraz z wyposażeniem centrów miejscowej kultury (świetlic wiejskich)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
4.4 Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ wspólna promocja gminy oraz gospodarstw agroturystycznych istniejących na jej obszarze ❖ wspieranie działań związanych z przekształceniami w rolnictwie w kierunku agroturystyki ❖ doradztwo i pomoc osobom zainteresowanym rozpoczęciem tego rodzaju działalności
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lat 2014-2020 ❖ Budżet gminy Komarówka Podlaska ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe
CEL STRATEGICZNY	
5. Poprawa jakości rządzenia w gminie	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
5.1 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ wdrożenie efektywnego modelu zarządzania kompetencjami kadr uwzględniającego monitorowanie luk kompetencyjnych i potrzeb szkoleniowych pracowników ❖ udział gminy w realizacji projektów partnerskich w wymiarze krajowym i międzynarodowym pozwalających na pozyskiwanie nowej wiedzy i umiejętności, testowanie nowych rozwiązań, a także wymianę doświadczeń

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ wzmocnienie potencjału administracji poprzez doskonalenie kadr samorządowych – udział pracowników w szkoleniach i kursach ❖ rozwój zdolności analitycznych służb planowania przestrzennego poprzez zwiększony dostęp do nowoczesnych technologii informacyjnych w zakresie przetwarzania baz danych przestrzennych ❖ wspieranie podnoszenia kwalifikacji kadry pedagogicznej placówek oświatowych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ❖ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
5.2 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ przygotowanie i wdrożenie modelu obejmującego metody i narzędzia konsultacji i partycypacji publicznej w kształtowaniu polityki rozwoju lokalnego ❖ rozwój praktyki wieloletniego planowania finansowego ❖ wprowadzenie budżetu zadaniowego informującego o efektywności ponoszonych wydatków ❖ rozwój w Urzędzie Gminy systemu zarządzania satysfakcją klienta - opracowanie standardów i systemu obsługi klientów urzędu ❖ wdrożenie systemu ewaluacji usług publicznych w gminie, w tym ich dostępności i jakości ❖ działania prowadzące do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną ❖ tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy (m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki) ❖ rozwój e-administracji - zakup sprzętu i oprogramowania dla jednostek gminnych ❖ zawieranie porozumień z innymi gminami w celu zwiększenia możliwości uzyskania dofinansowania na realizację działań prorozwojowych ❖ promowanie transparentności w pracy urzędu

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ zapewnienie odpowiedniego komfortu budynków użyteczności publicznej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ❖ Program Operacyjny Cyfrowa Polska na lata 2014-2020 ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
CEL SZCZEGÓŁOWY	
5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ opracowanie Systemu Identyfikacji Wizualnej dla Komarówka Podlaska – zespołu reguł i zaprojektowanych wzorców, których zadaniem będzie utrwalenie spójnego wizerunku gminy na zewnątrz ❖ kontynuacja organizacji Międzynarodowych Targów Owocowych w gminie Komarówka Podlaska ❖ montaż „witaczy”, które oprócz funkcji informacyjnej, będą stanowiły charakterystyczny znak kojarzony z gminą ❖ stosowanie na gadżetach zaprojektowanego wzoru utrwalającego spójny wizerunek gminy ❖ stworzenie nowoczesnej strony internetowej wraz z profesjonalnym serwisem informacyjnym Gminy Komarówka Podlaska ❖ prowadzenie aktywnych działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca dla turystów - organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze oraz produkty regionalne (nalewka ziemiańska, marchwiaki, sękacze) ❖ rozwój i wdrożenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej i kulturalnej w gminie ❖ promocja turystyczna gminy w ramach rozpoczętej przez gminę współpracy ponadlokalnej (krajowej i międzynarodowej) ❖ opracowanie wydawnictw promujących walory gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2014-2020

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ❖ budżet gminy Komarówka Podlaska
--	--

Źródło: Opracowanie własne

3.4 OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Podstawą efektywności procesu uspołeczniania strategii jest komunikacja dwustronna między władzą a społecznością, zakładająca nie tylko informowanie społeczności o podjętych decyzjach, ale przede wszystkim umożliwiającą jej wyrażenia swojej opinii na temat tych planów, zgłoszenie swoich propozycji i wreszcie aktywne uczestniczenie w podejmowaniu decyzji. Zgodnie z przyjętymi założeniami aktualizacja strategii była przeprowadzana przy współudziale jak najszerszego kręgu przedstawicieli lokalnej społeczności. Taki dialog pozwolił stworzyć wspólną koncepcję rozwoju gminy.

Przy opracowywaniu aktualizacji strategii przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, polegający na możliwie szerokim udziale władz i społeczności lokalnej w pracach nad dokumentem, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych odpowiedzialnych za przygotowanie projektu oraz ostatecznej jego wersji. Dokument strategiczny powstawał z zachowaniem czterech zasad: spójności, partnerstwa, wieloletniego planowania oraz elastyczności. Aktualizacja strategii powstała w efekcie prac ekspertów zewnętrznych oraz Zespołu ds. opracowania strategii złożonego z przedstawicieli pracowników Urzędu Gminy, Rady Gminy, gminnych jednostek organizacyjnych, sołtysów i przedstawicieli społeczności lokalnej. Każdy z członków zespołu miał za zadanie konsultować jej zapisy w lokalnym środowisku, co stanowiło również element konsultacji społecznych. Ponadto projekt zaktualizowanej strategii poddano procesowi konsultacji społecznych poprzez jego zamieszczenie na stronie internetowej oraz umożliwienie zgłaszania uwag we wskazanym w ogłoszeniu terminie.

Prace nad stworzeniem aktualizacji strategii prowadzone trwały cztery miesiące i obejmowały następujące etapy:

- ❖ wypracowanie metod oraz trybu prac nad aktualizacją strategii,
- ❖ analizę obowiązujących w gminie dokumentów o charakterze strategicznym,
- ❖ przygotowanie diagnozy stanu wyjściowego, czyli opisu sytuacji społeczno-gospodarczej gminy wraz z elementami analizy strategicznej,
- ❖ weryfikację analizy strategicznej,
- ❖ wypracowanie misji i wizji rozwoju gminy oraz priorytetowych obszarów rozwoju,
- ❖ identyfikację kluczowych zadań i projektów przyczyniających się do realizacji strategii,
- ❖ przygotowanie ostatecznej wersji projektu strategii,
- ❖ konsultacje społeczne projektu strategii umożliwiające partycypację społeczeństwa w opracowaniu kierunków rozwoju gminy,
- ❖ przygotowanie ostatecznej wersji Strategii oraz jej zatwierdzenie przez Radę Gminy.

Tabela 33 Lista członków Zespołu ds. opracowania strategii

Lp.	Imię i nazwisko	Instytucja
1.	Andrzej Bylicki	Radny
2.	Stanisław Faluszewski	Radny
3.	Joanna Krupska	Radny
4.	Jackun Marian	Radny
5.	Szymanek Mirosław	Sołtys
6.	Krzysztof Burczaniuk	Radny
7.	Zajac Ryszard	Sołtys
8.	Grzegorz Grzesiakowski	Mieszkaniec
9.	Jan Abramczuk	Sołtys
10.	Zdzisław Romanowicz	Sołtys
11.	Oniszczyk Andrzej	Prezes OSP
12.	Zalewski Grzegorz	Prezes OSP
13.	Pieńko Konrad	Radny
14.	Janusz Siwiński	Radny
15.	Andrzej Kowalczyk	Radny
16.	Elżbieta Zienkiewicz	Pracownik UG
17.	Ireneusz Demianiuk	Wójt Gminy

Źródło: Urząd Gminy Komarówka Podlaska

Zakres prac Zespołu ds. opracowania strategii obejmował:

- ❖ grupową analizę obowiązujących lokalnych dokumentów o charakterze strategicznym,
- ❖ konsultacje dotyczące części diagnostycznej strategii - danych o gminie, demograficznych, o rynku pracy i strukturze zatrudnienia, o bezrobociu, konsultacje sytuacji mieszkaniowej, z zakresu infrastruktury sportowej i infrastruktury kultury, infrastruktury oświatowo-edukacyjnej oraz ochrony zdrowia i opieki społecznej, w zakresie polityki społecznej gminy, infrastruktury technicznej w tym drogowej, wodno-kanalizacyjnej, elektroenergetycznej, telekomunikacyjnej, szeroko rozumianych danych ekonomicznych oraz danych w zakresie bezpieczeństwa publicznego,
- ❖ konsultacje założeń budżetowych i projektów inwestycyjnych planowanych do realizacji w latach 2015-2020, wstępnych założeń do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego,
- ❖ konsultacje dotyczące części strategicznej – problemy Gminy Komarówka Podlaska, analiza SWOT, prace nad wizją i misją strategii, określenie pozycji strategicznej gminy, analiza celów strategicznych i ich zgodności z dokumentami strategicznymi na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, wariantowość celów,
- ❖ konsultacje dotyczące celów operacyjnych i kierunków działań, ostatecznej identyfikacji i aktualizacji kluczowych zadań i projektów,
- ❖ konsultacje system zarządzania i finansowania, procedury wdrażania i wskaźniki monitoringu.

Zdjęcie 27, Zdjęcie 28 Posiedzenie Zespołu ds. opracowania strategii

Źródło: DRAFT Consulting

4. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII

Przy aktualizacji strategii zastosowano podejście całościowe polegające na tym, że przy określaniu celów i kierunków działań wzięto pod uwagę nie tylko kompetencje i zadania statutowe gminy, ale również wzięto pod uwagę szerszy wymiar jej rozwoju. Uwzględniono również te obszary rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, na które władze samorządowe nie mają

bezpośredniego wpływu (np. rozwój lokalnego rynku pracy i przedsiębiorczości oraz bezpieczeństwo publiczne). Dodatkowo pamiętano o wpływie innych szczebli samorządu terytorialnego lub tzw. interesariuszy bezpośrednich (tj. przedsiębiorców, rolników, organizacji pozarządowych itp.) na możliwości rozwojowe tych obszarów.

Bezpośrednia odpowiedzialność za wyniki wdrożenia *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015 - 2020* będzie spoczywała na samorządzie gminnym, którego głównym celem działalności powinno być maksymalnie efektywna realizacja przyjętych założeń. Zaproponowane kierunki działań będą miały swoje odzwierciedlenie w projektach kluczowych (wymienionych w WPI). Są to projekty najważniejsze z punktu widzenia rozwoju gminy, których realizacja warunkuje osiągnięcie założonych celów strategicznych. Przedmiotowe projekty będą realizowane przez Urząd Gminy bądź jednostki mu podległe z wykorzystaniem funduszy własnych lub dostępnych środków zewnętrznych.

W praktyce wdrażanie strategii będzie sprowadzać się ona do:

- ❖ realizacji założonych celów strategii,
- ❖ rejestracji nowych celów strategicznych i szczegółowych oraz rezygnacji z celów uprzednio ustalonych, lecz w danym okresie już nierealnych,
- ❖ ewentualnej hierarchizacji realizacji celów strategicznych i celów szczegółowych,
- ❖ monitoringu realizacji celów pod kątem terminu realizacji zadań lub określenia nowych terminów realizacji.

Aktualność Strategii jest sprawą niezwykle ważną, zwłaszcza w aspekcie długoterminowości opracowania niniejszego dokumentu. W związku z tym jednym z elementów wdrażania kierunków strategicznych jest aktualizacja *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020* i dostosowanie jej do zmieniających się uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego. Proponuje się by proces uzupełniania dokument o nowe zadania inwestycyjne i projekty powiązany był zawsze z procedurą konstruowania budżetu. Uzupełnienie i rozszerzenia strategii o nowe zadania

będzie dokonywane corocznie, na sesji przyjmującej budżet gminy na dany rok. Wszystkie postulaty i propozycje zmian strategii będą realizowane zgodnie z zasadą partycypacji społecznej.

Wnioski dotyczące uaktualnienia strategii będą zgłaszane przez Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii, powołanych przez Wójta Gminy i opierać się będą na wynikach monitoringu i ewaluacji zadań objętych dokumentem, po uwzględnieniu zmian zachodzących w otoczeniu społeczno-gospodarczym Gminy Komarówka Podlaska.

Szczególnie istotnym instrumentem przy wdrażaniu założeń strategii będą wieloletnie plany inwestycyjne (WPI), które zawierają konkretne zadania inwestycyjne przewidziane do realizacji w ściśle określonym horyzoncie czasowym. Wychodząc poza jednoroczny okres budżetowania, stanowią ważny instrument koordynacji przedsięwzięć realizowanych przez samorząd gminny.

Zasadniczym wymogiem, stawianym dokumentom strategicznego, jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiągnięciu założonych celów, a w konsekwencji osiągnięciu stanu zakładanego w wizji. Gromadzenie danych dotyczących strategii i ich interpretacja pozwala na bieżące korekty działań podmiotów wdrażających strategię w razie wystąpienia nieprawidłowości. Strategia Rozwoju podlega systemowi monitoringu i ewaluacji powiązanego z systemem wdrażania. Osiągnięcie wyznaczonych w strategii celów monitoringu uwarunkowane jest ilością i jakością informacji zgodnie z przyjętymi procedurami monitoringowymi.

Dążenie do realizacji celów musi podlegać ocenie skuteczności, by w razie wykrycia nieprawidłowości było możliwe dokonywanie korekt działań na etapie wdrażania. Konieczne jest zatem stworzenie pełnego systemu, obejmującego:

- ❖ monitoring - podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ❖ ewaluację - podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Odpowiedzialność za wyniki wdrożenia strategii spoczywa na Wójcie i Radzie Gminy. Realizacja poszczególnych zadań prowadzona będzie przez

Wójta Gminy przy pomocy pracowników Urzędu Gminy. Jednakże mając na uwadze mnogość podmiotów będących realizatorem strategii konieczne jest opracowanie odpowiedniego mechanizmu koordynowania. Za koordynację procesu wdrażania odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Komarówka Podlaska. Do najważniejszych jego zadań będzie należało:

- ❖ zbieranie i przekazywanie partnerom społecznym i gospodarczym informacji o dostępnych źródłach finansowania (kierowanie potencjalnych beneficjentów do odpowiednich instytucji),
- ❖ ścisła współpraca z jednostkami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie inwestycji,
- ❖ wydawanie jednostkom ubiegającym się o środki zewnętrzne opinii o zgodności planowanej inwestycji z zapisami strategii (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- ❖ inicjowanie i koordynacja opracowania średniookresowych dokumentów programowych,
- ❖ informowanie społeczności lokalnej o obranych kierunkach rozwoju, postępach i efektach wdrażania strategii,
- ❖ dokonywanie w razie konieczności (zmiana uwarunkowań zewnętrznych i sytuacji wewnętrznej gminy) niezbędnych modyfikacji strategii.

4.1 PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W PROCES WDRAŻANIA STRATEGII

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie strategii jest Wójt Gminy wraz z podległym mu Urzędem Gminy. To on odpowiada za ogólną koordynację procesu wdrażania i monitorowania strategii. W szczególności odpowiedzialny jest za przygotowanie i realizację projektów wynikających z planu działań operacyjnych, w tym kluczowych wskazanych w Wieloletnim Planie Finansowym.

Instytucjami wspomagającymi w procesie wdrażania strategii są:

- ❖ Rada Gminy, która powinna przyczynić się do społecznej akceptacji strategii wśród społeczności lokalnej,
- ❖ placówki szkolne (szczególna ważna rola nauczycieli jako liderów lokalnych),
- ❖ inne jednostki podległe Urzędowi Gminy (np. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminne Centrum Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna, Zespół Szkół Samorządowych, Przedszkole Samorządowe),
- ❖ parafie,
- ❖ organizacje pozarządowe działające na terenie gminy.

Oprócz tego ważną rolę będą pełniły instytucje partnerskie, tj. zarządzające określonymi instrumentami i programami, w ramach których będą finansowane niektóre działania wynikające ze strategii, w tym:

- ❖ Urząd Marszałkowski w Lublinie (jako Instytucja Zarządzająca RPO WL na lata 2014-2020 oraz zaangażowana we wdrażanie PROW na lata 2014-2020),
- ❖ Starostwo Powiatowe realizujące projekty będące w kompetencjach powiatu, a realizowane na obszarze gminy,
- ❖ Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie,
- ❖ Powiatowy Urząd Pracy w Radzynie Podlaskim,
- ❖ Powiatowy Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- ❖ Agencje rozwoju regionalnego i wspierania przedsiębiorczości (np. Lubelska Fundacja Rozwoju, Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości itp.),
- ❖ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ❖ inne.

Do ważnych podmiotów, które w istotny sposób będą przyczyniać się do realizacji celów strategii, należy również zaliczyć docelowe grupy beneficjentów pomocy, w tym przede wszystkim:

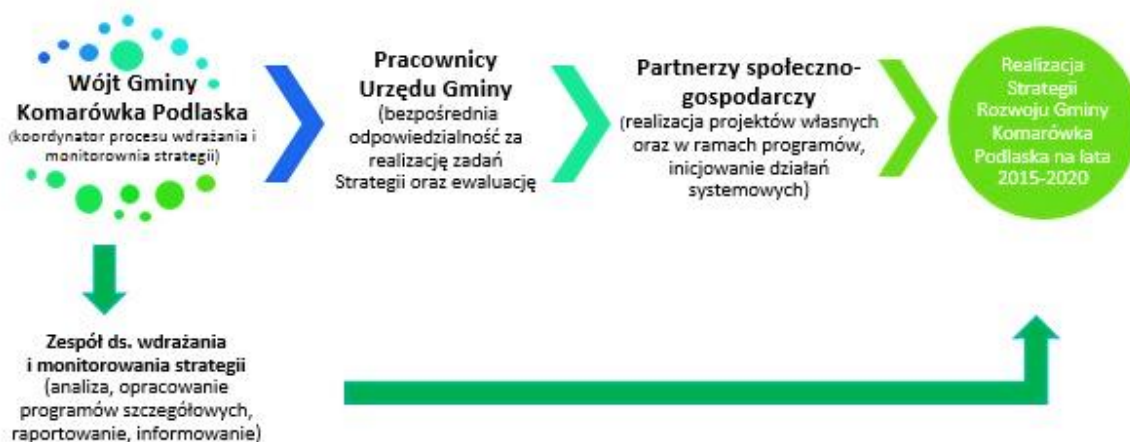
- ✓ przedsiębiorcy,
- ✓ rolnicy,
- ✓ organizacje pozarządowe, w tym Lokalna Grupa Działania „Zapiecek”,

- ✓ bezrobotni,
- ✓ osoby wykluczone
- ✓ osoby podnoszące swoje kwalifikacje.

W dużej mierze osiągnięcie założonych celów będzie uwarunkowane włączeniem się innych podmiotów (tj. przedsiębiorstw, mieszkańców, organizacji pozarządowych) w realizację działań zaproponowanych w niniejszej strategii. Przyjęto założenie, że wypracowane cele odpowiadają potrzebom i możliwościom rozwojowym Gminy Komarówka Podlaska, a także, że w procesie konsultacji społecznych osiągnięta została ich społeczna akceptacja. Dla pełnej realizacji założeń Strategii Urząd Gminy będzie udzielał wsparcia podmiotom, których projekty będą wpisywać się w przedmiotowe założenia.

Rysunek 3 Schemat ideowy systemu wdrażania *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015 -2020*

Źródło: Opracowanie własne

4.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Rozwój społeczno-gospodarczy gminy - w perspektywie wieloletniej - musi się opierać na poszukiwaniu możliwości zwiększania jego dochodów własnych. Realizacja celów zawartych w strategii będzie finansowana

częściowo (w miarę możliwości) ze środków budżetu gminy, które zostaną przeznaczone na określone dziedziny działalności społeczno-gospodarczej i zadania wg decyzji samorządu. Ponadto realizacja złożonych celów strategii w dużej mierze będzie zależała od skuteczności pozyskiwanych przez gminę środków zewnętrznych. Wśród najważniejszych źródeł finansowania celów, określonych w ramach niniejszego dokumentu, należy wymienić środki unijne pochodzące z programów:

- ❖ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020,
- ❖ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
- ❖ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020,
- ❖ Program Operacyjny Polska Wschodnia na lata 2014-2020,
- ❖ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020,
- ❖ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020, w tym w szczególności: Program Współpracy Transgranicznej Polska- Białoruś-Ukraina,
- ❖ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe.

Jednocześnie samorząd będzie musiał podjąć starania i działania na rzecz pozyskania środków finansowych, m.in. z dotacji budżetu państwa oraz innych środków krajowych pochodzących np. z:

- ❖ Narodowego programu przebudowy dróg lokalnych „Bezpieczeństwo – Dostępność – Rozwój”
- ❖ Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ❖ Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ❖ Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ❖ Programów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ❖ Dotacji samorządu województwa,
- ❖ Dotacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Inne możliwości sfinansowania nakładów na realizację strategii to wykorzystanie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego lub poniesienie wydatków przez podmioty prywatne.

Należy podkreślić, że zrealizowanie części zadań, które przyciągną do gminy nowych mieszkańców oraz turystów spowoduje wzrost zamożności ludności, wyższe wpływy budżetowe, a tym samym możliwości finansowania kolejnych przedsięwzięć.

4.3 MONITORING I OCENA WDRAŻANIA

Monitoring strategii jest elementem zarządzania i polega na systematycznej obserwacji realizacji celów strategicznych. Efektywna realizacja strategii wymaga kontrolowania skuteczności wdrażania przedsięwzięć. W procesie tym ważna jest nie tylko kontrola tego procesu, ale również ocena uzyskanych efektów społecznych i gospodarczych, a także zmian w środowisku przyrodniczym - ewaluacja. Na podstawie analiz odchyłeń stanu obecnego od zakładanego formułowane będą ewentualne wnioski dotyczące zmian. Cały proces monitoringu ma dodatkowo na celu zapewnienie efektywności wydatkowania środków na realizację Strategii. Dodatkowo umożliwia on także mobilizowanie władz i społeczność lokalnej do większej aktywności na rzecz realizacji strategii.

Elementami systemu monitoringu są:

- ❖ instytucje odpowiedzialne za proces monitorowania wdrażania strategii,
- ❖ system raportowania z procesu monitorowania strategii,
- ❖ zestaw wskaźników służących do oceny postępów we wdrażaniu strategii.

Pomiar i kontrola działań strategicznych w gminie powinny spełniać dwie funkcje:

- ❖ **Funkcja sprawdzająca** – polegająca na to systematycznym, najlepiej corocznym, zestawieniu wykonanych przedsięwzięć. Należy tu określić zadania (wykonane i niewykonane), a także podać przyczyny opóźnień i innych odchyłeń od zapisów. Należy uwzględnić nie tylko o zadania rzeczowe, ale również zadania organizacyjno-finansowe.

- ❖ **Funkcja korygująca** – jest to wprowadzanie do zapisów strategii zmian wynikających ze szczególnie istotnych okoliczności, których nie dało się przewidzieć w fazie tworzenia strategii lub co do których przyjęto niewłaściwe założenie.¹⁸

Monitoring realizacji dokumentu umożliwia:

- ❖ bieżącą ocenę realizacji osiągania celów,
- ❖ obserwację stanu zaawansowania projektów rozwojowych, umożliwiających aktualną identyfikację problemów w ich realizacji,
- ❖ ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich realizację,
- ❖ weryfikację zgodności założonych celów i efektywności wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków,
- ❖ kontrolę postępu prac związanych z realizacją działań,
- ❖ informowanie społeczności lokalnej o uzyskanych wynikach.

Skuteczny i efektywny monitoring umożliwi traktowanie prac nad strategią rozwoju gminy jako zadania ciągłego. Monitoringiem należy objąć przede wszystkim następujące elementy:

- ❖ harmonogram działań,
- ❖ budżet i sposób finansowania realizowanych zadań,
- ❖ podmioty odpowiedzialne za realizację zadań.

W procesie monitoringu ważną rolę odgrywają osoby odpowiedzialne za wdrażanie monitoring strategii. Ich zadaniem jest analiza prac nad wdrażaniem strategii, pomoc przy opracowywaniu programów szczegółowych niezbędnych do jej realizacji, zbieranie informacji o wynikach prac i sporządzanie raportu. Odpowiedzialność za wyniki wdrożenia i monitoringu *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015 - 2020* spoczywać będzie na samorządzie gminnym. W praktyce grupą odpowiedzialną za monitoring jest Wójt Gminy i Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii, składający się z wyznaczonych do tego celu pracowników Urzędu Gminy. Liczba osób i skład zespołu wdrażającego

---

¹⁸ „Proponowane projekty strategiczne dla gminy. Mechanizm wdrażania strategii i jej kontrola.”

strategię może się zmieniać i zależeć będzie od zakresu tworzonych projektów przedsięwzięć związanych z głównymi sferami funkcjonowania gminy. Zespół taki winien być powołany zarządzeniem Wójta Gminy. Ocena postępów we wdrażaniu strategii będzie dokonywana w cyklu dwuletnim, na podstawie opracowanego raportu monitorującego obejmującego analizę zebranych danych na bazie przyjętych wskaźników monitoringowych. Dzięki nim możliwe będzie zmierzenie zakresu realizacji strategicznych priorytetów rozwoju gminy.

W realizację strategii duży wkład będą miały również instytucje i organizacje niezależne od samorządu gminnego. Aby zapewnić kompleksowość zbierania danych wynikających z realizacji poszczególnych zadań i programów, wszystkie te podmioty powinny włączyć się w proces monitorowania. Tylko wówczas będzie możliwe zagregowanie wskaźników i na ich podstawie dokonanie ewaluacji zapisów dokumentu pod względem stopnia osiągnięcia założonych celów oraz efektywności wydatkowania środków na rozwój gminy.

Niezwykle ważną rolę w realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020* będzie miała Rada Gminy, która na podstawie raportu przygotowanego przez Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii powinna oceniać stopień realizacji założeń dokumentu. Do jej wyłącznych kompetencji będzie również należało wprowadzanie ewentualnych zmian i korekt w tym dokumencie.

Skuteczne realizowanie założeń zawartych w niniejszym dokumencie będzie możliwe tylko dzięki rzeczywistemu zaangażowaniu i współpracy strony samorządowej, jak i partnerów społecznych, w tym lokalnej społeczności.

W celu ułatwienia nadzoru i kontroli nad realizacją *Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015-2020* dla każdego celu strategicznego zaproponowano wprowadzenie zestawu obiektywnych mierników pozwalających skutecznie monitorować postępy w realizacji strategii. Należy podkreślić, że zaproponowane wskaźniki monitoringu realizacji celów nie wyczerpują katalogu możliwych do wyboru i zastosowania wskaźników. Stanowią one listę otwartą, która może być uzupełniona

w dowolnym momencie wdrażania założeń rozwojowych, w miarę pojawiających się potrzeb.

Tabela 34 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 1**
Zapewnienie wysokiego poziomu życia mieszkańców

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy		
Długość nowo wybudowanych dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanych dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość nowo wybudowanych chodników	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanych dróg powiatowych	km	Zarząd Dróg Powiatowych
Długość zmodernizowanych dróg wojewódzkich	km	Zarząd Dróg Wojewódzkich
Udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem	%	GUS
Liczba zamontowanych punktów oświetlenia ulicznego	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowych punktów oświetleniowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba punktów oświetleniowych, na zamontowano energooszczędne rozwiązania	szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych wiat przystankowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych zatok autobusowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przewoźników świadczących usługi transportu zbiorowego na terenie gminy	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.2 Rozbudowa podstawowej infrastruktury technicznej		
Stopień skanalizowania gminy	%	Urząd Gminy
Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	km	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych przyłączonych do sieci kanalizacyjnej	szt.	Urząd Gminy
Długość wybudowanej sieci wodociągowej	szt.	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych przyłączonych do sieci wodociągowej	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba zbudowanych zbiorników małej retencji	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych objętych programem usuwania azbestu	szt.	Urząd Gminy
Liczba wyremontowanych urządzeń melioracji wodnej	szt.	Urząd Gminy
Liczba wprowadzonych unowocześnień systemu gospodarki odpadami	szt.	Urząd Gminy
Ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z odpadów komunalnych ogółem	%	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej		
Liczba zmodernizowanych i wyposażonych remiz OSP	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych budynków przeznaczonych na potrzeby przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych i wyposażonych budynków przeznaczonych na potrzeby przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsięwzięć służących poprawie dostępności i jakości kształcenia	szt.	Urząd Gminy ZSS w Komarówce Podlaskiej, Szkoły Podstawowe z terenu gminy
Liczba zmodernizowanych i wyposażonych budynków pełniących funkcje kulturalne	szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsięwzięć służących poprawie standardu Gminnego Centrum Kultury oraz Biblioteki Publicznej	szt.	Urząd Gminy Gminne Centrum Kultury
Liczba przeprowadzonych przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych wyposażonych w sprzęt komputerowy w ramach przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowych lub zmodernizowanych mieszkań komunalnych, socjalnych, chronionych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.4 Poprawa ładu przestrzennego i estetyki gminy		
Liczba miejsc, w których poprawiono ład przestrzenny	szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia nowych terenów wyznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe	m ²	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Powierzchnia nowych terenów wyznaczonych pod inwestycje	m ²	Urząd Gminy
Liczba projektów kształtujących przestrzeń publiczną	szk.	Urząd Gminy
Liczba mieszkańców zachęcających mieszkańców do dbania o najbliższe otoczenie	szk.	Urząd Gminy
Liczba zniwelowanych barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych	szk.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych boisk	szk.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych miejsc rekreacji ruchowej (m.in. ścieżek zdrowia z torami przeszkód, siłowni zewnętrznych, stadionów)	szk.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych placów zabaw	szk.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych placów zabaw	szk.	Urząd Gminy
Liczba utworzonych klubów fitness	szk.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych wiosek tematycznych	szk.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.5 Poprawa jakości środowiska naturalnego		
Liczba budynków użyteczności publicznej, na których zamontowano kolektory słoneczne	szk.	Urząd Gminy
Liczba budynków użyteczności publicznej, na których zamontowano panele fotowoltaiczne	szk.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z kolektorów słonecznych	szk.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z mikroinstalacji fotowoltaicznych do produkcji prądu	szk.	Urząd Gminy
Liczba budynków, w których wymieniono źródła ciepła na źródła zasilane z OZE	szk.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych punktów oświetleniowych typu hybrydowego	szk.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej z OZE	szk.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych kampanii promujących proklimatyczne i proekologiczne postawy konsumentów	szk.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych Dni Energii, Światowych Dni Wody, Dni Ziemi itp.	szk.	Urząd Gminy
Liczba szkół objętych programem oszczędzania energii	szk.	Urząd Gminy
Liczba opracowanych planów na rzecz zmniejszenia emisji CO ₂	szk.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji, wymianie sytemu grzewczego oraz oświetlenia	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych konkursów, olimpiad ekologicznych	szt.	Urząd Gminy

Tabela 35 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 2**
Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.1 Pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości		
Liczba utworzonych targowisk gminnych	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowoutworzonych podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na obszarze gminy	szt.	GUS, CEIDG
Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców)	%	GUS
Liczba ofert wsparcia małej przedsiębiorczości	szt.	Urząd Gminy
Liczba powstałych na obszarze gminy spółdzielni socjalnych	szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia gminnych terenów wyznaczonych pod inwestycje	m ²	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych inicjatyw promujących przedsiębiorczość i samozatrudnienie	szt.	Urząd Gminy
Liczba instytucji otoczenia biznesu	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.2 Stymulowanie rynku pracy		
Stopa bezrobocia rejestrowanego	%	PUP
Liczba osób bezrobotnych	osoba	PUP
Liczba powstałych na terenie gminy podmiotów ekonomii społecznej	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych staży	szt.	Urząd Gminy, PUP
Liczba szkoleń zrealizowanych dla przedsiębiorców	szt.	Urząd Gminy
Liczba kursów, szkoleń mających na celu podnoszenie kwalifikacji i kompetencji grup defaworyzowanych	szt.	Urząd Gminy, PUP
Liczba zorganizowanych inicjatyw promujących postawy przedsiębiorcze wśród młodzieży na wszystkich etapach edukacji formalnej	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych inicjatyw promujących ideę firm rodzinnych na rynku pracy	szt.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.3 Podnoszenie kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych		
Liczba zorganizowanych szkoleń dla przedstawicieli sektora rolniczego	szł.	Urząd Gminy
Liczba rolników uczestniczących w szkoleniach zawodowych	osoba	ARiMR
Liczba gospodarstw domowych, które pozyskały środki na działania modernizacyjne	szł.	ARiMR
Liczba gospodarstw ekologicznych	szł.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw agroturystycznych	szł.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.4 Wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego		
Liczba utworzonych inkubatorów przetwórstwa lokalnego	szł.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w zakresie usług i przetwórstwa rolno-spożywczego	szł.	Urząd Gminy
Liczba funkcjonujących grup producenckich	szł.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych kampanii promujących podmioty produkujące zdrową i opartą na lokalnych recepturach żywność	szł.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych inicjatyw promujących lokalne produkty	szł.	Urząd Gminy
Liczba nowoutworzonych miejsc promocji produktów lokalnych	szł.	Urząd Gminy

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 36 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 3**
Wzmocnienie kapitału społecznego gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.1 Rozwój oferty wychowawczo-edukacyjnej		
Liczba placówek oświatowych doposażonych w niezbędny sprzęt	szł.	Urząd Gminy
Liczba utworzonych/wyposażonych pracowni matematyczno-przyrodniczych oraz ITC	szł.	Urząd Gminy
Liczba inicjatyw mających na celu rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat	szł.	Urząd Gminy
Liczba nowych miejsc w placówkach przedszkolnych dla dzieci w wieku 3-4 lata	szł.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych	szł.	Punkty Przedszkolne

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów oraz tzw. kompetencji społecznych	szt.	ZSS w Komarówce Podlaskiej, Szkoły Podstawowe z terenu gminy
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych	szt.	ZSS w Komarówce Podlaskiej, Szkoły Podstawowe z terenu gminy
Liczba wdrożonych systemów stypendiów i nagród	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych wymian młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw	szt.	ZSS w Komarówce Podlaskiej, Szkoły Podstawowe z terenu gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.2 Aktywizacja społeczności lokalnej i wzmacnianie kapitału społecznego		
Liczba zadań publicznych zleconych organizacjom pozarządowym	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych organizacji pozarządowych	szt.	GUS
Liczba zrealizowanych projektów z zakresu edukacji obywatelskiej mieszkańców gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych wyjazdów studyjnych mieszkańców w ramach współpracy z gminami partnerskimi z innych państwa	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych projektów mających na celu zwiększenie dostępu mieszkańców gminy do kultur	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych inicjatyw mających na celu rozszerzenie oferty zagospodarowania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.3 Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego		

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba utworzonych instytucjonalnych form wsparcia osób starszych	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych organizacji	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych wspólnie z PUP projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostałych bez pracy	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową	szt.	Urząd Gminy, GOPS
Liczba osób objętych projektami przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu,	osoba	Urząd Gminy, GOPS
Liczba zrealizowanych działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych wspólnie z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego inicjatyw zachęcających osoby dorosłe do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności	szt.	Urząd Gminy
Utworzenie Środowiskowego Domu Samopomocy/Dziennego Domu Senior-Wigor lub Klubu Senior-Wigor	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.4 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym		
Liczba doposażonych jednostek OSP w sprzęt ratowniczo-gaśniczy	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych kampanii prewencyjnych i edukacyjnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych na obszarze gminy programów profilaktycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych Dni dla zdrowia	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych na rzecz zdrowego i aktywnego trybu życia	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań z zakresu profilaktyki uzależnień i przemocy w rodzinie	szt.	GOPS
Liczba przeprowadzonych w placówkach oświatowych programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia	szt.	ZSS w Komarówce Podlaskiej, Szkoły Podstawowe z terenu gminy
Liczba udzielonych porad w ramach podstawowej opieki zdrowotnej	szt.	GUS

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	osoba	GUS, GOPS

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 37 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 4**
– **Wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki**

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.1 Ochrona przyrodniczych i kulturowych zasobów gminy		
Liczba odnowionych obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego	szł.	Urząd Gminy
Liczba oznakowanych zabytków kultury i miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym	szł.	Urząd Gminy
Kwota pozyskanych środków finansowych na renowację zabytków	zł.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych obiektów kulturalnych i zabytkowych	szł.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.2 Stworzenie spójnego produktu turystycznego		
Liczba wykreowanych produktów turystycznych	szł.	Urząd Gminy
Liczba projektów turystycznych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej	szł.	Urząd Gminy
Liczba organizacji pozarządowych partycypujących w projektach turystycznych	szł.	Urząd Gminy
Liczba turystów odwiedzających gminę	osoby/rok	Urząd Gminy
Powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych	m ²	Urząd Gminy
Liczba opracowanych gier terenowych	szł.	Urząd Gminy
Liczba utworzonych ścieżek edukacyjnych	szł.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.3 Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej		
Liczba przedsięwzięć mających na celu rozbudowę infrastruktury turystycznej	szł.	Urząd Gminy
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych	km	Urząd Gminy
Liczba wyznaczonych nowych szlaków turystycznych	szł.	Urząd Gminy
Liczba oznakowanych szlaków i atrakcji turystycznych	szł.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych parków linowych	szł.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych obiektów małej architektury	szł.	Urząd Gminy
Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej	szł.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
4.4 Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych		
Liczba nowopowstałych gospodarstw agroturystycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba turystów korzystających z usług gospodarstw agroturystycznych	osoby/rok	Gospodarstwa agroturystyczne
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu wspólną promocję gminy oraz gospodarstw agroturystycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba miejsc noclegowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba korzystających z noclegów ogółem	osoby/rok	GUS

Tabela 38 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 5**
– **Podniesienie jakości rządzenia w gminie**

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
5.1 Rozwój potencjału i skuteczności administracji publicznej		
Liczba wdrożonych systemów zarządzania kompetencjami kadr	szt.	Urząd Gminy
Liczba pracowników administracji samorządowej, którzy podnieśli swoje kwalifikacje	szt.	Urząd Gminy
Liczba pracowników oświaty, którzy podnieśli swoje kwalifikacje	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
5.2 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych		
Liczba stworzonych w Urzędzie Gminy systemów obsługi klienta	szt.	Urząd Gminy
Liczba dokumentów poddanych konsultacjom społecznym	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych spotkań w ramach konsultacji społecznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań prowadzących do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną	szt.	Urząd Gminy
Liczba usług w gminie świadczonych za pomocą sieci Internet	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań mających na celu tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba doposażonych w sprzęt komputerowy jednostek gminnych	szt.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba związanych porozumień partnerskich z innymi jednostkami samorządu terytorialnego	szł.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych budynków użyteczności publicznej	szł.	Urząd Gminy
Liczba partnerskich jednostek samorządu terytorialnego z innych państw, z którymi nawiązano stałą współpracę	szł.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych projektów transgranicznych	szł.	Urząd Gminy
Dochód na jednego mieszkańca	zł.	Urząd Gminy
Wydatki na jednego mieszkańca	zł.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY 5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy		
Liczba opracowanych Systemu Identyfikacji Wizualnej Gminy	szł.	Urząd Gminy
Liczba zamontowanych witaczy	szł.	Urząd Gminy
Liczba nowych stron internetowych gminy	szł.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy	szł.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych inicjatyw promujących walory turystyczne gminy w ramach rozpoczętej przez gminę współpracy ponadlokalnej (krajowej i międzynarodowej)	szł.	Urząd Gminy
Liczba opracowanych wydawnictw promujących walory gminy	szł.	Urząd Gminy

Źródło: Opracowanie własne

SPIS TABEL

Tabela 1 Korelacja strategicznych celów Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywa do 2030 r.) 11

Tabela 2 Korelacja strategicznych celów Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015- 2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 12

Tabela 3 Wybrane inwestycje zrealizowane w latach 2008-2014 15

Tabela 4 Wybrane działania nieinwestycyjne zrealizowane w latach 2008-2014..... 19

Tabela 5 Powierzchnia poszczególnych miejscowości Gminy Komarówka Podlaska	32
Tabela 6 Długość dróg gminnych w gminie Komarówka Podlaska	52
Tabela 7 Stawki za odbiór odpadów komunalnych (2014 r.).....	55
Tabela 8 Zestawienie poszczególnych frakcji odpadów gminy w 2014 r. (w Mg)	55
Tabela 9 Sieć elektroenergetyczna na terenie gminy Komarówka Podlaska.....	57
Tabela 10 Liczba uczniów w szkołach na terenie Gminy Komarówka Podlaska.....	65
Tabela 11 Charakterystyka sieci bibliotecznej.....	70
Tabela 12 Liczba ludności Gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014	73
Tabela 13 Wskaźnik przyrostu naturalnego w latach 2007-2014	76
Tabela 14 Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań	85
Tabela 15 Powody przyznania pomocy społ. w gminie Komarówka Podlaska (2014 r.)	90
Tabela 16 Powody przyznania pomocy społecznej w gminie Komarówka Podlaska w latach 2009-2013 r.....	90
Tabela 17 Pomoc udzielona przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej w 2014 r. wg form pomocy.....	91
Tabela 18 Średnia wysokość pieniędzy świadczeń społecznych udzielonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Komarówce Podlaskiej.....	91
Tabela 20 Wyposażenie jednostek OSP	95
Tabela 21 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg form własności prowadzące działalność na terenie gminy Komarówka Podlaska	104
Tabela 22 Struktura bezrobocia w gminie Komarówka Podlaska na koniec 2014 r. .	109
Tabela 23 Klasyfikacja bonitacyjna gleb w gminie Komarówka Podlaska.....	111
Tabela 24 Analiza sytuacji finansowej gminy Komarówka Podlaska w latach 2009-2015	126
Tabela 25 Wydatki na działania inwestycyjne w gminie Komarówka Podlaska w latach 2009-2015	127
Tabela 26 Poziom zadłużenia gminy Komarówka Podlaska w latach 2009-2015	128
Tabela 27 Analiza SWOT dla obszaru: Przestrzeń i środowisko	133
Tabela 28 Analiza SWOT dla obszaru: Infrastruktura	134
Tabela 29 Analiza SWOT dla obszaru: Społeczeństwo i jakość życia	135
Tabela 30 Analiza SWOT dla obszaru: Gospodarka i rynek pracy	137
Tabela 31 Analiza SWOT dla obszaru: Jakość rządzenia.....	138

Tabela 32 Cele strategiczne i szczegółowe.....	152
Tabela 33 Strategia postępowania.....	174
Tabela 34 Lista członków Zespołu ds. opracowania strategii.....	194
Tabela 35 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 1.....	206
Tabela 36 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 2.....	209
Tabela 37 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 3.....	210
Tabela 38 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 4.....	213
Tabela 39 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 5.....	214

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Udział poszczególnych jednostek osadniczych w całkowitej powierzchni gminy.....	33
Wykres 2 Udział mieszkańców poszczególnych miejscowości w całkowitej liczbie ludności gminy Komarówka Podlaska.....	73
Wykres 3 Zmiany liczby ludności Gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014.....	74
Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2007-2014.....	75
Wykres 5 Saldo migracji ogółem na terenie Gminy Komarówka Podlaska w latach 2007-2014.....	77
Wykres 6 Wskaźnik obciążenia demograficznego Gminy Komarówka Podlaska w latach 2008-2014.....	78
Wykres 7 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem.....	79
Wykres 8 Ludność według wieku i płci w 2014 r.....	80
Wykres 9 Poziom wykształcenia (na wsi) w powiecie radzyńskim.....	82
Wykres 10 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania.....	84
Wykres 11 Podstawowa opieka zdrowotna - porady.....	86
Wykres 12 Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy Komarówka Podlaska wg sekcji PKD 2007 w latach 2009-2014.....	105
Wykres 13 Osoby pracujące w latach 2007-2014.....	106
Wykres 14 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie gminy Komarówka Podlaska w latach 2007-2014.....	108
Wykres 15 Struktura użytkowania gruntów na obszarze gminy Komarówka Podlaska.....	111

Wykres 16 Klasyfikacja bonitacyjna gruntów ornych na obszarze gminy Komarówka Podlaska.....	112
Wykres 17 Wydatki i dochody gminy Komarówka Podlaska na przestrzeni lat 2009-2015	127

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Struktura organizacyjna Urzędu Gminy Komarówka Podlaska.....	123
Rysunek 2 Uproszczona struktura Strategii Rozwoju Gmin.....	145
Rysunek 3 Schemat ideowy systemu wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Komarówka Podlaska na lata 2015 -2020.....	201

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1, Zdjęcie 2 Tradycyjna zabudowa wiejska w Przegalinach Dużych	34
Zdjęcie 3 Krajobraz Gminy Komarówka Podlaska	36
Zdjęcie 4 Kanał Wieprz-Krzna.....	37
Zdjęcie 5 Komarowskie lasy	40
Zdjęcie 6 Kościół w Komarówce Podlaskiej.....	42
Zdjęcie 7 Wnętrze kościoła w Komarówce Podlaskiej – widok na ołtarz główny	43
Zdjęcie 8 Kościół p.w. Nawiedzenia NMP oraz w Kolembrodach.....	43
Zdjęcie 9 Obraz Matki Bożej Kolembrodziej – ikona bizantyjska	44
Zdjęcie 10 Kościół parafialny w Przegalinach Dużych	45
Zdjęcie 11 Figura Chrystusa Frasobliwego w Przegalinach Dużych	45
Zdjęcie 12 Pałac w Przegalinach Dużych	46
Zdjęcie 13 Budynek Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Komarówce Podlaskiej.....	61
Zdjęcie 14 Strzelnica sportowa.....	67
Zdjęcie 15 Gminne Centrum Kultury w Komarówce Podlaskiej.....	68
Zdjęcie 16 Gminna Izba Regionalna w Kolembrodach.....	71
Zdjęcie 17 Warsztat Terapii Zajęciowej w Kolembrodach	93
Zdjęcie 18, Zdjęcie 19 Rękodzieło na Regionalnym Kiermaszu Sztuki Ludowej w Kolembrodach	99

Zdjęcie 20 Przegląd Pieśni Maryjnej w Kolembrodach.....	99
Zdjęcie 21, Zdjęcie 22 Odmiany owoców produkowanych w gminie Komarówka Podlaska.....	113
Zdjęcie 23 System identyfikacji wizualnej turystycznej marki powiatu	116
Zdjęcie 24 Ścieżka dydaktyczna przyrodniczo-historyczna Kolembród	117
Zdjęcie 25 Zbiornik wodny Żelizna	119
Zdjęcie 26 Urząd Gminy Komarówka Podlaska.....	121
Zdjęcie 27, Zdjęcie 28 Posiedzenie Zespołu ds. opracowania strategii.....	196

